

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΣΤ'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1953

ΑΡΙΘ. 142

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΙΕΡΑΤΕΥΜΑ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Β'.

ΑΙ ΥΠΟ ΤΗΣ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ
ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ

Εἰς τὸ ἕκτον κεφάλαιον, τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «*αἱ πνευματικαὶ θυσίαι*», ὁ συγγραφεὺς διακρίνων μεταξὺ τοῦ ποιεῖν θυσίαν καὶ προσφέρειν θυσίας, ἅτινα δὲν θεωρεῖ ὡς ταυτόσημα, ἐξετάζει ποῖαι εἶναι αἱ πνευματικαὶ θυσίαι, τὰς ὁποίας εἰς ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ὡς ἱερεὺς ἑαυτοῦ καλεῖται νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Θεόν. Ἐὰν σφαγιάζοντες τὰ πάθη μας θυσιάζωμεν διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως ὅ,τι ἀρέσκει εἰς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητά, διὰ τῶν ἠθικῶν ἔργων, ἅτινα γίνονται πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ προσφέροντες θυσίας πνευματικάς. Ὁ ἱερατικὸς χαρακτὴρ τοῦ χριστιανοῦ ἔχει καὶ γενικωτέραν ἐννοίαν, ἥτις δὲν περιορίζει αὐτὸν εἰς τοὺς ὁρίζοντας τῆς θείας λειτουργίας, ἀλλ' ἐκτείνει αὐτὸν εἰς τοὺς πλέον εὐρεῖς ὁρίζοντας τῆς ἠθικῆς ζωῆς, μεταβάλλων αὐτὴν εἰς συνεχῆ ἀσκήσιν λατρείας. Οὕτω ἐκφράζεται ὁ Suarez: «Τὸ μᾶλλον ἰδιάζον εἰς τὸν ἱερέα ἔργον, λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, εἶναι τὸ νὰ προσφέρῃ θυσίας. Ἄλλ' ἐν τῇ εὐρείᾳ σημασίᾳ αὐτῆς ἡ θυσία ἐκτείνεται εἰς πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν, προσφερομένην εἰς δόξαν καὶ αἶνον τοῦ Θεοῦ. Οὕτω ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ πάντες οἱ ἀληθεῖς λατρεῖς τοῦ Θεοῦ καλοῦνται ἱερεῖς» (In III^m, Q. 22, Dis. 46, Sect. 1) (4).

(4) Τὴν αὐτὴν ἰδέαν υἰοθετῶν καὶ ὁ Congar

Διὰ νὰ γίνῃ δὲ δλόκληρος ἡ ζωὴ μας ἱερατικὴ εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταναλίσκεται εἰς ἐπιτέλεσιν ἱερῶν λειτουργιῶν, οἷαι αἱ ἐν τοῖς ναοῖς γινόμεναι. Ἡ τήρησις τῶν παραγγελμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εἰλικρινὴς διάθεσις νὰ μὴ προσκρούσωμεν εἰς καθήκον τι ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἐπαγγέλματός μας καὶ κατὰ τὰς διαφόρους κοινωνικὰς ἡμῶν σχέσεις, ὅσον καὶ ἐν ταῖς χαραῖς ἡμῶν καὶ ταῖς θλίψεσι, δύνανται καὶ ὀφείλου νὰ τρέφουν ταῦτα τὴν κατ' ἰδίαν λατρείαν μας. Οὐχὶ διὰ μόνους λοιπὸν τοὺς χειροτονημένους ἱερεῖς καὶ κληρικούς, οὐδὲ διὰ τοὺς μοναχοὺς μόνον καὶ τὰς μοναχάς, οἵτινες ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ εἰδικῆς ἀποστολῆς καταναλίσκουν μακρὰς ὥρας τόσον ἐν τῇ κατ' ἡμέραν ἐν τῷ ναῷ λατρεία, ὅσον καὶ ἐν τῇ κατ' ἰδίαν ζωῇ, δύνανται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι συνεχῆς λατρεία ἀποδοδομένη εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλὰ καὶ πάντες οἱ βεβατιωμένοι δύνανται καὶ

γράφει ἐν τῇ μνημονευθείσῃ μελέτῃ του, ὅτι ἡ ἱερωσύνη σχετίζεται στενῶς πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς θυσίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς. Ἄλλ' ἡ οὐσία τῆς θυσίας ἔγκειται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν προσφορὰν ὅλων μας πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ ἐξωτερικὴ πρᾶξις (ἢ τελετουργικὴ) βοηθεῖ καὶ δὲν ἀποτελεῖ τὸ πρωταρχικὸν καὶ οὐσιώδες. Θέλει δηλαδὴ νὰ εἴπῃ ὁ Congar, ὅτι ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς μας προσφορᾶς τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας ὅσον-δήποτε ἀτιμήτου ἀξίας καὶ ἂν εἶναι κατ' ἑαυτοῦ, μένει ὡς πρὸς ἡμᾶς ἀκαταποφόρητον.

ὀφείλουν νὰ καθιστοῦν ὁλόκληρον τὴν ὑπαρξιν καὶ ζωὴν των ἱερατικῆν.

Μεταξὺ δὲ τῶν πνευματικῶν θυσιῶν διακρίνονται τινες, τὰς ὁποίας μᾶς συνιστοῦν ἰδιαίτερος αἱ ἅγιοι Γραφαί. Ἴδου μερικά:

Ἡ θυσία τῆς αἰνέσεως. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντὸς τῷ Θεῷ, τοῦτ' ἔστι καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ», μᾶς παραγγέλλει ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή (κεφ. ιγ, 15). Παρὰλλήλως καὶ ἐν τῇ Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ (6 1-4) παραγγελλόμεθα, ἵνα «πρῶτον πάντων» ποιούμεθα «δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας, ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων», «τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Τοιαύτη ἄλλως τε εἶναι καὶ ἡ προσευχή, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε καὶ παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος. «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...». Εἶναι προσευχὴ ἱερατικῆ, διότι ἀπευθίνεται οὐχὶ ἐξ ὀνόματος ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλ' ἐξ ὀνόματος πάσης τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος. «Τὸν ἄρτον ἡμῶν, ἄφες ἡμῖν, μὴ εἰσενέγκης ἡμῶν». Ἀναφέρεται δὲ πρωτίτως εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. «Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου». Καὶ ὑποτάσσει τὰ πρόσκαιρα συμφέροντά μας εἰς τὸ θέλημα τοῦ αἰωνίου Θεοῦ. «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου». Καταλήγει δὲ εἰς τὴν σωτηρίαν. «Μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Ἴδου ὁ καρπὸς ὁ ἥδύς τῶν χειλέων μας!

Ἡ θυσία δικαιοσύνης. «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. Ἐπὶ πλεῖον πλῆθόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με... Ὅτι εἰ ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν' ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις. Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον. Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει... Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης, ἀναφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα» (ψαλμὸς 50ς). Κραυγὴ ἁμαρτωλοῦ πιεζομένου ὑπὸ τῆς ἀναμνήσεως τῆς ἁμαρτίας του, ἐκσπῶντος

εἰς λυγμοὺς μετανοίας καὶ ἀντιμετωπίζοντος τοὺς τελευταίους σπασμοὺς τοῦ πολεμουμένου πάθους. Δὲν αἰσθάνεται ἑαυτὸν κεκαθαρμένον, μολονότι τὸ ἐπιθυμῆ διαπύρως. «Ἐπὶ πλεῖον πλῆθόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με». Ἡ ψυχὴ ἡ κατανευγμένη ὑπὸ τῆς μετανοίας, εἶναι ψυχὴ συντετριμμένη, ψυχὴ βασανιζομένη ὑπὸ τῆς σκέψεως, ὅτι περιῦβρισε τὴν θεῖαν δικαιοσύνην καὶ ἀγαθότητα. Ἴδου ἡ εὐπρόσδεκτος θυσία εἰς τὴν ὁποίαν εἰδοκεῖ ὁ Θεός, ἡ θυσία δικαιοσύνης. Καὶ ποῖος δύναται νὰ τὴν προσφέρῃ παρὰ μόνον ὁ μετανοῶν! Αὐτὸς εἶναι ὁ ἱερὸς τῆς θυσίας ταύτης, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς ψυχῆς του. Πτωχοὶ ἁμαρτωλοὶ, καθὼς εἴμεθα! Περισυλλεγῶμεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν μας. Σκεφθῶμεν ὅτι ἐλυπήσαμεν «τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ» (Ἐφεσ. δ 30) καὶ ὅτι ἀνεσταυρώσαμεν ἐν «ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ» (Ἐβρ. στ 6). Καὶ παρασκευάσωμεν ἑαυτοὺς, ἵνα προσφέρωμεν τὴν θυσίαν τῆς ἐπανορθώσεως καὶ συνδιαλλαγῆς, ἥτις εἶναι καὶ θυσία δικαιοσύνης.

Ἡ θυσία τῆς ἐλεημοσύνης. «Τῆς εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός», παραγγελλόμεθα ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ (ιγ 16). Εἰς τὰς πρώτας χριστιανικὰς κοινότητας ἡ εἰσφορὰ ἐλεημοσυνῶν ἐθεωρεῖτο *λεϊτοουργία* (Α' Κορ. θ 12) ἥτις δημοσία καὶ θρησκευτικὴ διακονία. Ὅταν δὲ οἱ Φιλιππησιοὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸν Παῦλον χρηματικὴν τινα συνδρομὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν του, γράφει πρὸς αὐτοὺς ὁ θεὸς ἀπόστολος: «Πεπληρωμαὶ δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὁμοίην εὐδοσίας, *θυσίαν* δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ» (Φιλίπ. δ 18).

ΟΙ ΠΙΣΤΟΙ ΩΣ ΣΥΜΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΕΝ ΤΗ ΘΕΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Εἰς τὸ ἑβδομον κεφάλαιον, τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ἡ τελετουργικὴ θυσία», ζητεῖ ὁ συγγραφεὺς θὰ καθορίσῃ μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐκτείνεται ἡ συμβολὴ ἐκείνου πιστοῦ ὡς μέλους τοῦ βασιλείου ἱερατεύματος ἐν τῇ τελεσιουργίᾳ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας

Εὐχαριστίας καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων.

Εἶναι πρωτίστως αὕτη συμβολὴ ὑλικὴ εἰς τὰς τελετάς. Ὁ λαὸς εἶναι πλήρως ἐν τῷ ρόλῳ αὐτοῦ ἀποκρινόμενος εἰς τὰς δεήσεις καὶ εὐχὰς τοῦ ἱερέως. Ἐὰν πρὸς εὐκολίαν μας εἰσήχθησαν ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει οἱ χοροί, δὲν σημαίνει τοῦτο, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸ ὅλον ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα ὅπως τοῦτο συμμετέχῃ ἀμέσως καὶ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν δέησιν τοῦ λειτουργοῦ. Ἀκόμη ὁ λαὸς πρέπει νὰ λαμβάνῃ μέρος καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἄσμα. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἄσματος τούτου εἶναι νὰ ἀνυψώῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸν Θεόν, νὰ διεγείρῃ θρησκευτικὰ συναισθήματα καὶ κατ' οὐδένα λόγον νὰ διασκεδάξῃ τὴν ἀνίαν τῶν παρισταμένων. Εἶναι ἀξιοθρήνητος ἡ τέλεισις τῆς θείας λειτουργίας μὲ μουσικίαν, ἥτις μεταβάλλει αὐτὴν εἰς κοσμέρον. Δὲν ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ καταδικάσωμεν πᾶσαν μουσικὴν ἐν τῷ ναῷ, ἀλλ' αὕτη πρέπει νὰ διατηρῇ τὸν θρησκευτικὸν της χαρακτήρα, δηλαδὴ πρέπει νὰ μᾶς βοηθῇ, ὅπως δεώμεθα.

Συμβολὴ ὡσαύτως τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ὑλικὴ εἶναι καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ παντὸς ὅ,τι χρειάζεται ἐν τῇ τελείσει τῆς λειτουργίας. Ἀκόμη καὶ ἡ προσφορὰ ἀπαρχῶν καὶ ἄλλων καρπῶν τῆς γῆς, ἡ γινομένη ἰδίᾳ ὑπὸ πληθυσμῶν ἀγροτικῶν, δέον νὰ ἐνθαρρύνεται, διότι παρέχει εὐκαιρίαν εἰς εὐχὰς, δεήσεις καὶ τελετάς, αἵτινες ἐλκύουν τὴν καρδίαν τοῦ ἀγρότου καὶ κινοῦν αὐτὴν εἰς εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαριστίαν πρὸς τὸν παρέχοντα τὴν καρποφορίαν εἰς τὴν γῆν.

Ἄλλ' ἡ συμβολὴ τοῦ ἐκκλησιασματος εἶναι καὶ πνευματικὴ. Οἱ πιστοὶ ἔχουσι ὅλον τινὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀναφορᾷ, διὰ τὴν ὁποίαν προσκαλοῦνται, ἵνα δεηθῶν καὶ αὐτοί, ὅπως γένηται αὕτη δεκτὴ ὑπὸ τοῦ ἐπουρανίου Πατρός. Ἡ ἀναφορὰ ἄλλως γίνεται ἐξ ὀνόματος τῆς ὅλης ἐκκλησίας καὶ εἶναι θυσία τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Πίου ΙΒ' Mediator Dei et hominum παρέχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολυτίμους ἀποσαφήσεις. «Διὰ νὰ

μὴ δώσωμεν ἀφορμὴν εἰς γένεσιν ὀλεθρίων πλανῶν, γράφει ὁ πάπας, πρέπει νὰ καθορίσωμεν μετ' ἀκριβείας τὴν σημασίαν τῆς λέξεως προσφέρειν. Ἡ ἀνάιμακτος θυσία, διὰ τῆς ὁποίας μετὰ τοὺς λόγους τοῦ καθαγιασμοῦ ὁ Χριστὸς παρίσταται ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ θύματος, συντελεῖται διὰ μέσου τοῦ ἱερέως, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ τῶν πιστῶν. Ἄλλ' ὅταν τὸ θῦμα τεθῇ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ὁ ἱερεὺς προσφέρει τοῦτο εἰς τὸν Θεὸν Πατέρα πρὸς δόξαν τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ πρὸς ὄφελος τῆς ὅλης ἐκκλησίας. Εἰς τὴν προσφορὰν ταύτην οἱ χριστιανοὶ συμμετέχουσι διττῶς. Πρῶτον προσφέροντες τὴν θυσίαν διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως, καὶ ἐν συνεχείᾳ προσφέροντες αὐτὴν μετὰ τοῦ ἱερέως».

Διὰ νὰ προσενεχθῇ ὡς ἀναφορὰ θυσία τις εἰς τὸν Θεόν, πρέπει πρωτίστως νὰ ἀφιερωθῇ εἰς αὐτὸν κατὰ τρόπον ἀμετάκλητον. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην μόνος ὁ λειτουργὸς δικαιούται καὶ δύναται νὰ προσφέρῃ, διότι διὰ μόνου αὐτοῦ δύναται νὰ μεταβληθῇ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴν στιγμήν τῆς καθιερώσεως ταύτης καὶ μεταβολῆς τῶν τιμίων δώρων ὁ λειτουργὸς ἐνεργεῖ ἐξ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος τῶν πιστῶν, οἵτινες τὴν στιγμήν αὐτὴν παρίστανται ὡς λάτρεις καὶ οὐχὶ ὡς θῦται. Ἄλλ' ὅταν συντελεσθῇ ἡ μεταβολὴ καὶ κείνται ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τότε ἡ θυσία δὲν εἶναι ἰδιοκτησία προσωπικὴ τοῦ λειτουργοῦ καὶ δὲν δύναται οὗτος νὰ διαθέσῃ αὐτὴν ἀνεξαργήτως τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας. Ἀποτελεῖ αὕτη θησαυρὸν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν παρέδωκεν αὐτὴν ὁ Κύριος κατὰ τὸν μυστικὸν Δεῖπνον. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν δικαιούται νὰ διαθέσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἀναφέρῃ πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα ὡς προσφορὰν αὐτῆς. Τώρα ὁ λειτουργὸς ἐνεργεῖ ἐξ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας καὶ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὡς ἀντιπροσώπου αὐτῆς προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν τὸ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου θῦμα. Ἄλλ' ὅταν ὁ λειτουργ-

γὸς ἐνεργῆ καὶ δέεται ἐξ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας, ἐνεργεῖ καὶ δέεται ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν πιστῶν, ἄρα δὲ καὶ ἐξ ὀνόματος ἑνὸς ἐκάστου ἐξ ἡμῶν. Προσφέροντες λοιπὸν τὸ θεῖον ὄψμα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως, ἀλλὰ τὸ προσφέροντες καὶ μετ' αὐτοῦ, διότι τὰ δικαιώματά μας ὡς συγκληρονόμων τῆς Εὐχαριστίας μᾶς δίδουν τὸ δικαίωμα νὰ συνενούμεθα εἰς τὰς δεήσεις του. Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἱερεὺς ἀπαγγέλλει τὰς μετὰ τὸν καθαγιασμὸν δεήσεις, ὁ ρόλος ὁ πρόδηλος τῶν παρισταμένων εἶναι νὰ συμμετέχουν εἰς αὐτάς, ἢ συμμετοχὴ τῶν δ' αὐτῆ ἀποτελεῖ συμβολὴν πνευματικὴν τούτων εἰς τὴν τελετουργίαν.

Ἄλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Προσθῆται τίποτε ἢ συμβολὴ αὐτῆ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ ἱερέως; Ἀποτελεῖ πρᾶγμα συνεργασίαν μετὰ τοῦ ἱερέως ἀποτελεσματικὴν; Ναί. Διότι, ἐὰν ἡ λατρεία ἢ ἀναπεμπομένη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα διὰ τῆς ὁυσίας τῆς Εὐχαριστίας εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀπέριτον ἀξίας καὶ οὐδεὶς τι δύναται νὰ προσθήσῃ εἰς αὐτήν, δὲν συμβαίνει ὁμως τὸ αὐτὸ ὡς πρὸς τοὺς καρπούς, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς δρέπομεν ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ ὁποῖοι παραμένουν πάντοτε περιορισμένοι. Δὲν ἐξαρτῶνται οὗτοι μόνον ἐκ τῆς ἀπέριτον ἀξίας τοῦ καθαρῶτάτου ὁύματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ζήλου τοῦ λειτουργοῦ καὶ τῶν συμμετεχόντων πιστῶν, τῶν συνενούντων τὰς δεήσεις αὐτῶν μετὰ τῶν δεήσεων τοῦ ἱερέως. Ποῖος λοιπὸν δὲν κατανοεῖ, ὅτι ὀφείλει ἕκαστος πιστὸς νὰ εἰσφέρει τὴν συμβολὴν του, ἵνα οἱ ἐκ τῆς θείας Εὐχαριστίας καρποὶ καταστῶσι δαφιλεῖς;

Τέλος ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ μυστηρίου ὁ χριστιανὸς καταφθάνει εἰς τὰ ἀνώτατα ὄρια τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἱερωσύνην τοῦ Χριστοῦ ὡς προσφέρων καὶ προσφερόμενος. Ὡς προσφέρων μὲν, διότι ἠνωμένος μετὰ τῆς ὁυσίας τοῦ Χριστοῦ καθίσταται καὶ αὐτὸς ὁυσία, ὡς προσφερόμενος δέ, διότι προσφέρεται εἰς τὸν Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν καρδίαν του. Ὡς προσφέρων, διότι ἠνωμένος μετὰ τοῦ ἐν οὐρανοῖς μεγάλου Ἀρχιερέως ἀναφέρει εἰς τὸν Πα-

τέρα τὸ ἄωμον καὶ ἅγιον ὄψμα, τὸ ἀναπαύμενον ἐν τῇ καρδίᾳ του.

Ἡ ἐν οὐρανοῖς λατρεία ὑπο τοῦ ἱερατεύματος τῶν πιστῶν

Εἰς τὸ ὄγδοον καὶ τελευταῖον κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τελείωσις τῆς ἱερωσύνης» ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς, ὅτε τὰ πάντα θὰ ἀνακαινισθοῦν τελειούμενα διὰ τῆς βασιλικῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ. Τὴν τελείωσιν ταύτην μᾶς περιγράφει ἐν τῇ Ἀποκαλύψει αὐτοῦ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μετὰ πολυτελείας καὶ δαφιλείας εἰκόνων. Καὶ πρῶτον παρουσιάζει τὴν ἐν οὐρανῷ «λατρείαν τοῦ ἀρνίου» (Ἀποκ. ε καὶ ζ). Ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται ὁ λέων τοῦ Ἰούδα, ἐκμηδενίζων διὰ τῆς δυνάμεώς του πᾶν ἐμπόδιον, ἤτοι τὴν ἁμαρτίαν, τὸν κόσμον, τὸν σατανᾶν, τὸν θάνατον. Οὕτω εἰσχωρεῖ εἰς τὸ αἰώνιον τοῦ οὐρανοῦ ὁυσιαστήριον, ὅπου δι' αἰφνιδίας μεταμορφώσεως γίνεται Ἄρνιον, φέρον ἐπὶ τοῦ ἀχένος τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας, διὰ τῆς ὁποίας ἐσφάγη. Οὐχ ἦττον ἴσταται ὄρθιον, ἐν στάσει ἱερέως ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Πατρὸς, ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβάνει τὸ ἐσφραγισμένον βιβλίον τῶν θείων βουλῶν. Ὁλόκληρος ὁ οὐράνιος χορὸς ἀποδίδει εἰς αὐτὸν λατρευτικὰς τιμὰς. Πρῶτον οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι, οἱ ἔκπροσωποῦντες τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν ἐκκλησίαν, τοὺς ὁποίους οὐ μόνον ἐξηγόρασε διὰ τοῦ αἱματός του ἐκ τῆς τυραννίας τοῦ Σατανᾶ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐτίμησε διὰ βασιλικῆς ἱερωσύνης, τὴν ὁποίαν ἄσχοῦν παρὰ τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου.

Πρὸς τὰς λατρευτικὰς ἐπιφωνήσεις τῶν ἐν οὐρανοῖς πρεσβυτέρων ἀνταποκρίνονται καὶ αἱ ἐπιφωνήσεις τῆς ἐν τῇ γῆ στρατευομένης ἐκκλησίας, ἣτις δὲν παύει νὰ ἀποπέλλῃ εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς θριαμβεύουσαν ἐκκλησίαν νέους λάτρευτας. «Καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐστί, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα, ἠκούσα λέγοντας. Τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τῷ ἁρνίῳ ἢ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» (Ἀποκ. ε' 13).

Εἰς τὸ ἐν οὐρανοῖς θυσιαστήριον προσέρχονται εἶτα ὡς ἱερεῖς καὶ αὐτοὶ «ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμησαὶ οὐδεὶς ἠδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν ἐστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἁρνίου, περιβεβλημένοι στολὰς λευκάς καὶ φοῖνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν» καὶ κράζουσι φωνῇ μεγάλη λέγοντες· Ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ ἡμῶν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τῷ ἁρνίῳ» (Ἀποκ. ζ' 9-10). Ἔρχονται οὗτοι «ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης», τουτέστιν ἐκ τῆς γῆς, τοῦ τόπου τῶν πειρασμῶν, τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν διωγμῶν. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ δὲν φέρουν τὰ λειτουργικὰ ἐμβλήματα θυσίας ἀνενεχθείσης ἐν εἰρήνῃ, λύρας δηλαδὴ καὶ φιάλας θυμιαμάτων, ἀλλὰ τὰ ἐμβλήματα τῶν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ἀγῶνων τῶν, ἣτοι «φοῖνικας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν». Ἐπλυναι καὶ ἐλεύκαναι «τὰς στολὰς αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁρνίου». Τὸ βάπτισμα οὐ μόνον ἐκαθάρισεν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνέδυσσε μὲ τὸ ἀξίωμα τῶν υἱῶν καὶ τῶν ἱερέων τοῦ Ὑψίστου. Ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν τούτων προσέρχεται ἡ εὐγνώμων φωνή· «Τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ καὶ ποιήσαντι ἡμᾶς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ, αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἀποκ. α' 6). Καὶ δι' αὐτοὺς ἔχει λεχθῆ· «Μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ» ἐπὶ τούτων ὁ δευτέρος θάνατος οὐκ ἔχει ἔξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ» (Ἀποκ. κ' 6). Οὕτω ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος μεταδιδομένη ἱερωσύνη εὐρίσκει τὴν τελείωσιν αὐτῆς ἐν τῷ οὐρανῷ.

Ἡ μετὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τελειώσεις τῆς ἱερῶσυνης

Οἱ γάμοι τοῦ Ἁρνίου (Ἀποκ. κεφ. κα' καὶ κβ'). Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ θρόνου καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, τὸ Ἁρνίον διεξάγει διπλοῦν ῥόλον. Εἶναι Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος. Ὡς Θεὸς δέχεται τὰς ὑψίστας τιμὰς τῆς λατρείας· ὡς ἄνθρωπος ἐνεργεῖ τὸ ἔργον τοῦ αἰωνίου καὶ παγκοσμίου Μεσσίτου. Καὶ ἡ μεσιτεία αὐτῆ ἔχει τὰ θέλγητρα ἀγάπης, ἥτις ἐνώνει τὸ

πλάσμα μετὰ τοῦ πλάστου. Τοῦτο ἀκριβῶς σημαίνουν οἱ ἐπακολουθοῦντες γάμοι. Τὸ Ἁρνίον ἐνοῦται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ὁ Νυμφίος καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ Νύμφη. Τί νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν του! Τὴν θεωρεῖ ὡς ὄστουν ἐκ τῶν ὄστων του καὶ ὡς σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς του. Τὴν ἠγάπησε μέχρι τοῦ νὰ παραδοθῆ εἰς θάνατον δι' αὐτήν, ἵνα καθαρίσῃ αὐτὴν διὰ τοῦ αἵματος· Του καὶ ἵνα καταστήσῃ αὐτὴν ἔνδοξον, ἄμωμον, μὴ ἔχουσαν ρυτίδα (Ἐφεσ. ε' 23-33). Ἐν τῇ γῇ ἔχθοροι διάφοροι ἀντιτίθενται καὶ πολεμοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπιβουλεύμενοι τὴν ἀγιότητα καὶ εἰρήνην αὐτῆς. Ἄλλ' ὅταν ὁ Ἰησοῦς ὑποτάξῃ τὰ πάντα, θὰ καλέσῃ τὴν Νύμφην αὐτοῦ ἄσπιλον, θριαμβεύουσαν, ἀθάνατον εἰς τοὺς γάμους τοῦ οὐρανοῦ.

Τὴν Νύμφην ταύτην βλέπει ὁ θεὸς Ἰωάννης ὑπὸ τὴν εἰκόνα πόλεως οὐρανιας, πεπλουτισμένην διὰ παντὸς λίθου πολυτίμου καὶ ἑξαστράπτουσαν μὲ μυρίας ἀκτῖνας πυρός. Δὲν ἔχει ναόν, διότι ὁ Θεὸς πληροῖ αὐτὴν καὶ καθιερώσει δόλοκληρον ταύτην διὰ τῆς παρουσίας του. Διὰ νὰ φωτίζεται δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄστρον, διότι ὁ Θεὸς καὶ τὸ Ἁρνίον εἶναι τὸ φῶς τῆς. Δὲν ἔχει ποιμένας, διότι αὐτὸς ὁ Χριστὸς τρέφει τὰ πρόβατά του καὶ ὁδηγεῖ αὐτὰ εἰς τὸν χεῖμαρρον τῶν ὑδάτων τῆς ζωῆς. Τὰ σύμβολα ταῦτα γνωστοποιοῦν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ἡ θριαμβεύουσα ἐκκλησία δὲν θὰ ἔχῃ πλέον ἱεραρχίαν, κληρὸν καὶ μυστήρια, διότι αὐτὸς ὁ Κύριος θὰ ἀντικαθιστᾷ ταῦτα πάντα. Τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ ἱερωσύνη θὰ ἐξαφανισθῆ ἐκ μέσου τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλος τοῦναντίον ἡ Νύμφη θὰ συμμερισθῆ τῶν προνομίων τοῦ Νυμφίου. Θὰ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ διὰ νὰ ἀσκή τὰ ἔργα ὑπεροχῆς ἱερωσύνης εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς ἁγίας Τριάδος.

Τὸ οὐράνιον Πάσχα θ' ἀποτελέσῃ τὸ δεῖπνον τῶν γάμων τοῦ ἁρνίου, διὰ τὸ ὅποιον ἐλέχθη εἰς τὸν Ἰωάννην νὰ γράψῃ· «Μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἁρνίου κεκλημένοι» (Ἀποκ. ιθ' 9). Περὶ τοῦ Πάσχα τούτου εἶπεν ὁ Κύριος· «Λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ πῖω ἄπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἕως

τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου» (Ματθ. κατ' 29).

ΑΝΑΛΟΓΙΑΙ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΠΙΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΕΡΟΥΡΑΝΙΟΥ ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ἐπάρχουν ἀναλογίαι μεταξὺ τῆς ἐν τῇ γῆ κοινωνίας τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τοῦ οὐρανόθεν δείπνου· μεταξὺ τῆς θυσίας τῆς ἐν τῇ γῆ ἁγίας Τραπέζης καὶ τῆς οὐρανόθεν τελειώσεως τῆς αὐτῆς θυσίας τοῦ Θεοῦ μας Σωτῆρος. Καὶ τὰς ἀναλογίας ταύτας παρουσιάζει ἡ Ἀποκάλυψις ἀναγλύφους.

Εἰς τὸν οὐρανὸν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐπὶ γῆς θυσιαστήριόν μας, ὁ Ἄμνός ἐμφανίζεται ὡς θῆμα· εἰς μὲν τὸ ἐπὶ γῆς θυσιαστήριον ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμοῦ, τοῦ μὲν ἄρτου ἐν τῷ διαχαρίῳ, τοῦ δὲ οἴνου ἐν τῷ ποτηρίῳ, συμβολίζουν τὸν συντελεσθέντα ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ χωρισμὸν τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ αἵματος· εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν διὰ τῶν στιγμάτων τῆς θυσίας του, ἀφοῦ παρουσιάζεται ὡς Ἄρνιον ἐσφαγμένον.

Τόσον ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅσον καὶ ἐν τῇ γῆ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, τὸ Ἄρνιον πληροῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ αἰωνίου Ἀρχιερέως καὶ Μεσίτου· ἐν μὲν τῷ ἐπὶ γῆς θυσιαστηρίῳ χρησιμοποιοῦν ὡς ὄργανον τὸν λειτουργὸν ἱερέα, ὅστις ὄρθιος καθαγιάζει ἐξ ὀνόματός του τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ προσφέρει εἰς τὸν Πατέρα μετὰ τῆς Ἐκκλησίας πάσης τὴν ἁγίαν καὶ ἄμωμον θυσίαν. Ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ παρίσταται αὐτοπροσώπως ὄρθιος ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Πατρὸς ἀναφέρων εἰς αὐτὸν μετὰ τῶν ἰδικῶν του ἐντεύξεων καὶ τὰς δεήσεις τῆς ἀσπίλου του Νύμφης.

Τόσον ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐπιγεῖῳ θυσιαστηρίῳ τὸ Ἄρνιον ἐνοῦται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ἀνακεφαλαιωθῆται τὰ πάντα καὶ ἀγάγῃ ταῦτα εἰς ἐνότητα ἐν τῷ Θεῷ. Ἐν μὲν τῷ ἐπιγεῖῳ θυσιαστηρίῳ ἐνοῦται δυνάμει τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖον συντελεῖ τὴν ἐνοσωμάτωσίν μας εἰς τὸν Χριστόν. Ἐν δὲ

τῷ οὐρανῷ διὰ τῶν μυστικῶν γάμων, οἱ ἄποιοι τελιοῦν τὴν ἔνωσιν ταύτην.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΓΑΜΩΝ ΤΟΥ ΑΡΝΙΟΥ

Ὅταν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν συντελεσθοῦν οἱ πνευματικοὶ οὔτοι γάμοι, τὸ πᾶν, ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς θὰ πληρωθοῦν τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ θὰ ἐναρμονισθοῦν πρὸς τὴν αἰωνίαν, τὴν ὀριστικὴν, τὴν τελείαν καὶ παγκόσμιον λειτουργίαν, τὴν ὁποῖαν ὁ αἰώνιος Νυμφίος θὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν. Τὸ πᾶν, τὰ σώματα ἡμῶν θὰ ἀναστηθοῦν ἄφθαρτα καὶ τέλεια ὄργανα τοῦ πνεύματος διὰ νὰ ἐνορχηστρωθοῦν ἀγγελικῶς εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς λατρείας, τὴν ὁποῖαν ἐν ἐκστάσει θὰ ἀναπέμπουν αἱ ψυχαὶ μας. Τὸ πᾶν τὰ πνεύματα ἡμῶν θὰ εἶναι πεφωτισμένα ὑπὸ τοῦ φωτός του διὰ νὰ διεισδύσουν εἰς τὸν πέπλον τῆς πίστεως καὶ νὰ θεωροῦν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς. Τὸ πᾶν αἱ καρδίαι μας θὰ ἀνακαινισθοῦν διὰ νὰ κατανοοῦν βυθιζόμεναι εἰς τὸν ἀπέραντον ὠκεανὸν τῆς θείας ἀγάπης καὶ διὰ νὰ δύνανται νὰ βασιάζουν τὴν στοργικὴν θεριμότητά του καὶ τὰ σφοδρὰ ρεύματα αὐτοῦ. Τὸ πᾶν καὶ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς θείας Εὐχαριστίας θὰ γίνωνται καὶ διὰ νὰ μᾶς προσφέρουν τὸ οὐράνιον Πάσχα τῆς ἐνώσεως τοῦ Νυμφίου μετὰ τῆς Νύμφης.

Ἡ μεταμόρφωσις καὶ ὁ ἀνακαινισμὸς οὔτος τοῦ παντός θὰ ὀδηγήσῃ τὰ πάντα εἰς τὴν τελειώσιν συμφώνως πρὸς τὸ γεγραμμένον: «Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω τὸ πάσχα τοῦτο ἕως ὅτου πληρωθῆ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ» (Λουκ. κβ' 16). Ὅπως ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ἐνώσεως καὶ τὸ θῆμα τῆς θυσίας, οὕτω καὶ τὸ οὐράνιον Πάσχα θὰ εἶναι ἡ τελειώσις τῆς ἐνώσεως ἡμῶν μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς θυσίας, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἀποδίδεται εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν πᾶσα τιμὴ καὶ δόξα.

«Ἱερεῖς μετὰ Χριστοῦ, λέγει ὁ Λερίν, διὰ νὰ προσφέρουν αἰωνίως τὸν Χριστόν εἶναι οἱ ἅγιοι καὶ θύματα αἰώνια μετ' αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ τῆς Κεφαλῆς κυκλοφορεῖ ἐν αὐτοῖς, ὡς εἰς μέλη του. Συμμετέχουν τῶν

αἰσθημάτων του' προσοικειοῦνται τὰς ἐνεργείας καὶ πράξεις· καὶ ἡ ἀπεραντωσύνη τῆς ἀγίας του θρησκείας εἶναι ὑπὸ τινα ἔποψιν διακεχυμένη εἰς τὸ πνεῦμα των καὶ εἰς τὴν καρδίαν των. Οὕτω συναποτελοῦν μετ' αὐτοῦ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θῦμα δοξάζοντες τὸν Πατέρα. Καὶ τὸ θῦμα τοῦτο ἀποτελούμενον ἐκ τῆς Κεφαλῆς καὶ τῶν μελῶν της, ἐκ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησί-

ας ἡνωμένων, τὸ προσφέρουν αἰωνίως ἐν κοινῇ προσφορᾷ» (M. Lérin, L' idée du sacrifice de la messe, 1926, σελ. 756).

(Συνεχίζεται)

Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀθηνῶν

ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΝ

...Εἶν' ἡ ἀγάπη Του'
γιὰ τούτη τὴν ἀγάπη εἶχε μιλήσει:
«Ἀγάπη, ἀγάπη...
φωνὴ ἀνθρώπινης καρδιάς
φωνὴ ἀνθρωπιάς:
Ἄ γ ά π η.

—Πολύπαθε λαὲ
π' αἰῶνες στὲς ἰτιές
βουβές κιθάρες εἶχες κρεμασμένες'
ποῖος ξέρει μὴ... ποῖος ξέρει;..

"Ἀκουσες τὴν προσταγὴ Του
στὴν τρίσθαθη ψυχὴ σου ἄκουσες
τὴν προσταγὴ Του
στὲς ἐγκατό-βουες, στοὺς βόγγους
ἄκουσες
τὴν προσταγὴ Του'
κι' ἄπλωσες διάπλατα πανιά
πρὸς τὴν Ἰθάκη, πρὸς τὴ Ζάκυνθο
πρὸς τὴν Κεφαλλονιά...

Συνάνθρωπε,

εἶν' ἡ ἀγάπη Του αὐτὴ
ἀγάπη
μιά
Τί Ἑλληνας τί Ἰουδαίος; Μία
παναθρώπινη λαλιά!
Κάθε καρδιά, λαλεῖ
μιά
παναθρώπινη λαλιά.

Μιά ἡ Πηγὴ,
πού πίνουν οἱ λαοὶ καὶ ξεδιψᾶνε'
ὁ Ἥλιος
ἕνας:
Τρίσλαμπρος
στά μάτια δίνει Φῶς
πού τῶν αἰῶνων τίς νυχτιές φωτᾶνε.

Εἶν' ἡ ἀγάπη Του αὐτὴ,
ἀγάπη
αἰώνια!
Εἶν' ἡ φωνὴ Του, πού τὴν ἄκουσες
στ' ἀποκαΐδια καὶ στὰ ρέπια μας Ἰόνια.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΙΣ

Συχνά γίνεται λόγος—ιδίως κατά τὰ τελευταία μεταπολεμικά χρόνια—περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπιμορφώσεως, ὄχι μόνον τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄριμωτέρων τῆν ἡλικίαν ἀνθρώπων. Σύλλογοι, ὄμιλοι, κέντρα καὶ Ἰνστιτούτα φέρουν τὸν τίτλον τοῦ ἐπιμορφωτικοῦ, ἄλλα δὲ τοιαῦτα, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὸν ὄρον, ἐπιδιώκουν καὶ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν μελῶν των ἢ καὶ τοῦ εὐρύτερου κοινοῦ, μὲ εὐχάριστα ἐν πολλοῖς ἀποτελέσματα, ὥστε νὰ θαυμάζη κανεὶς καὶ νὰ ἀναγνωρίζῃ ἀδιδοτάκτως τὴν ἀξίειαν ἰδιωτικῆν αὐτὴν πρωτοβουλίαν. Τὸ θέμα τῆς ἐπιμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου συνδέεται ἀμέσως ἢ μᾶλλον προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς μορφώσεως, ὡς περισσότερο ἢ ὀλιγώτερον ἐκδήλου καταστάσεως. Καὶ τὸ δεύτερον αὐτὸ θέμα ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν βασικωτέρων προβλημάτων ποὺ πρέπει νὰ ἀπασχολῆ—καὶ ἀπασχολεῖ σοβαρῶς—κάθε πραγματικὰ πολιτισμένον κράτος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν πολιτῶν—ἡ ἐξωσχολική, ἡ ἐξωπανεπιστημιακὴ κλπ., ἡ μὴ κατεθυνομένη δηλ. ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ μὴ θεωρουμένη ὡς ἀμέσως ἀνάγκης—ἀποτελεῖ διὰ μίαν εὐνομουμένην καὶ προηγημένην χώραν, αἴτημα ἐπιτακτικόν, εἰς τὴν σημερινὴν μάλιστα ἐποχὴν, ἔστω καὶ ἐὰν εἶναι πλήρης καὶ καθ' ὅλα ἀρτία ἡ ὀργανωμένη προσπάθεια τῆς παροχῆς τῆς βασικῆς μορφώσεως. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῆ ὅτι ἡ μόρφωσις τοῦ πολίτου δὲν εἶναι ἡ πρόποδα, εἶναι θέμα πολὺ συζητήσιμον καὶ σφόδρα ἀντιλεγόμενον, ἂν ἡ ἐπιμόρφωσις δύναται πάντοτε νὰ ἐπιτύχῃ ἢ μήπως φέρῃ ἀντίθετα τῶν ἐπιδιωκομένων ἀποτελέσματα.

Ἀλλὰ σκοπὸς μας σήμερον δὲν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν εἰς ὅλον των τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος, τὰ τῶσον θεμελιώδη, ἀλλὰ καὶ τῶσον ἐπίκαιρα θέματα τῆς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως, ὅσον νὰ κυττάξωμεν τὸ δεύτερον ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς του πλευρᾶς καὶ νὰ ἴδωμεν πῶς ἀντιμετωπίζεται τώρα εἰς τὴν χώραν μας καὶ πῶς τὸ

βλέπουν ἐκεῖνοι ποῦ, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, πρέπει νὰ τὸ παρακολουθοῦν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ στοργήν. Ὅτι εἰς μίαν μεγάλην κλίμακα γίνεται ἔργον ἐπιμορφωτικὸν ἀπὸ ἰδιωτικῶν, κατὰ κανόνα, συλλόγων, σωματεία, ὄργανισμούς, ἐνώσεις, ἰδρύματα κλπ. εἶναι τῶσον φανερόν, ὥστε δὲν χρειάζεται καν νὰ ἀναφερθῆ τὸ γεγονός αὐτό, πολὺ δὲ περισσότερο νὰ παρατεθῆ κατάλογος τῶν ὀργανωμένων προσπαθειῶν αἱ ὁποῖαι ὑπηρετοῦν εἰς αὐτό. Εἶναι τῶσον ἐκδηλατὰ καρποφόρα αὐτοῦ ἀποτελέσματα εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ, τὴν Θεσσαλονίκην, τὰς ἄλλας μεγαλοπόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀκόμη καὶ εἰς πολλὰς κομποπόλεις καὶ χωρία ὥστε περιτενεῖ κάθε λόγος. Ὅμιλεῖ ἡ σύγχρονος ἰδίως πραγματικότης τῶσον ζωηρὰ καὶ πειστικὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος δὲν εἶναι νὰ παρουσιασθῆ, ἔστω καὶ περιληπτικῶς, ἡ γινομένη εἰς τὸν τομέα τοῦτον ἐργασία, ἀλλὰ νὰ σημειωθῆ σαφῶς καὶ νὰ ἀναγνωρισθῆ δεόντως, ἡ εὐγενὴς καὶ θετικὴ αὐτῶν προσπάθεια, ὥστε περισσότεροι νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ συνεργασθοῦν καὶ νὰ συμβάλουν διὰ τῆς προσωπικῆς των συμμετοχῆς εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἐπιμόρφωσιν μικρῶν καὶ μεγάλων. Διότι, περιττὸν ἴσως νὰ λεχθῆ, ἐπιμορφώσεως ἀνάγκην δὲν ἔχουν μόνον τὰ παιδιά καὶ οἱ νέοι. Καὶ οἱ «μεγάλοι», ὅταν παρακολουθοῦν τοιαύτας κινήσεις καὶ συμμετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὸ μορφωτικὸν καὶ ἐπιμορφωτικὸν ἔργον τοιοῦτων σωματείων, εὐρίσκουν ὄχι μόνον ἀναψυχὴν, ἀλλ' ἀποκτοῦν πλεῖστα ὅσα ἐφόδια ποῦ τοὺς χρειάζονται εἰς κάθε βῆμα τῆς ἀτομικῆς, τῆς οἰκογενειακῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς των ζωῆς. Ἡ ἐπιμόρφωσις μάλιστα τοῦ ἐνηλίκου ἀποβλέπει κυρίως εἰς πρακτικὸς σκοποὺς, εἶναι ἐκλεκτικὴ, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι προσαρμόζεται εἰς τὸ ἥδη ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελούμενον ἔργον, δὲν παύει ὅμως νὰ ἐπιδρᾷ καὶ νὰ διαποτίζη ὀλόκληρον τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ ἐξυψώνη ποικιλοτρόπως τὸν

χαρακτήρα του. Είναι, κατά ταῦτα, και αὐτή, ὅπως και ἡ ἀναφερομένη εἰς τοὺς νέους, λίαν ἀξιοπρόσεκτος.

Ῥμιλήσαμεν περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς προσπαθείας. Εἶναι γεγονός ἀξίον ἰδιαίτερας σημειώσεως ὅτι συναντῶμεν και τοιαύτας εὐχαριστοὺς ἐκπλήξεις. Ἔχομεν τώρα ὑπ' ὄψει μας ἐγκύκλιον τοῦ Ἵπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας και Θρησκευμάτων, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε «πρὸς τοὺς λειτουργοῦντας καθ' ἅπασαν τὴν χώραν μορφωτικοὺς και ἐκπολιτιστικοὺς συλλόγους, σωματεία, ἰδρύματα, σχολὰς και πᾶσαν ὀργάνωσιν παρέχουσαν ἐξωσχολικὴν μόρφωσιν εἰς ἐνηλίκους, ἦτοι: θρησκευτικὴν, πνευματικὴν, ἐπαγγελματικὴν, κοινωνικὴν, ἐκπολιτιστικὴν» διὰ νὰ τονίσῃ ὅτι τὸ ἐπίσημον κράτος θὰ εἶναι τοῦ λοιποῦ σ υ μ π α ρ α σ τ ᾶ τ η ς διὰ τὴν συνέχισιν και ἀνάπτυξιν τοῦ μορφωτικοῦ και ἐκπολιτιστικοῦ αὐτῶν ἔργου. «Τὸ ἔργον σας λέγει... ἀποτελεῖ μέρος τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ ἐκπαιδεύσεως ἐνηλίκων. Ἐκ τούτου πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται τὴν μεγάλην σημασίαν και σοβαρότητά του. Τὸ λειτουργήμα τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνετε, εἴτε ὑπὸ τὴν ἰδιότητα μέλους Δ. Σ. μορφωτικοῦ συλλόγου, εἴτε ἀπλοῦ μέλους μορφωτικῆς και ἐκπολιτιστικῆς ὀργανώσεως, δίκαιον εἶναι νὰ πληροῖ ἡμᾶς ἱκανοποιήσεως, διότι ἐπιτελεῖτε ἐπωφελεῖς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἐκπολιτιστικὸν καθῆκον. Εἰς πολλὰς συγχρόνους πεπολιτισμένας χώρας ἢ ἐκπολιτιστικὴ ἀνάπτυξις ὀφείλεται ἐν μέρει και εἰς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν, κατά τὸ παρελθόν, ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας μορφωτικὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν».

Ἐξ ἄλλου, ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν θρησκευτικῶν, εἰς εὐχαριστήριον ἐγκύκλιόν του τὴν ὁποίαν ἔστειλεν, ὀλίγον προγενεστέρως πρὸς τοὺς θεολόγους, γυμνασιάρχας και καθηγητὰς τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, γράφει ὅτι «οἱ λειτουργοὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὅλας δὲ ἰδιαίτερος οἱ θεολόγοι καθηγηταί, δὲν ἐποποθετήθησαν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους διὰ νὰ προσφέρουν ἐν ὀρισμένον ποσὸν γνώσεων εἰς τοὺς μαθητὰς των, ἀλλὰ κυρίως διὰ νὰ φροντίσουν και μοχθήσουν ὥστε σὺν τῷ ποσῷ τούτῳ τῶν γνώσεων νὰ ἀποδοῦν οἱ

μαθητὰι των ἠθικὰι προσωπικότητες». Τονίζει εἰς τὴν συνέχειαν ὅτι πρέπει οὔτοι νὰ παρουσιάσουν και ἐξωσχολικὴν δρᾶσιν εἴτε εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε και εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις πρὸς ἐξήνθρωσιν τῆς πνευματικῆς και τῆς ψυχικῆς στάθμης, ἰδίως τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ και τῶν μεγάλων. Ἀκόμη δὲ νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἐνδιαφέρον των «λόγοις και ἔργοις διὰ τὴν προαγωγὴν και τὴν ἐθνικὴν, θρησκευτικὴν και ἠθικὴν μόρφωσιν... ὀλοκλήρου τοῦ σχολείου», θὰ κάμουν δὲ ἐπωφελεῖ ἔργασίαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δροῦν «κοινωνικῶς δι' ἐθνικῶν και θρησκευτικῶν ὀμιλιῶν εἰς κοινωνικῆς ὀφελείας σωματεία κλπ». Προσθέτει, ἐπίσης, ὅτι οὐδεὶς ἀπολύτως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρεβάλλῃ ἐμπόδια εἰς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον τῶν ἐκπαιδευτικῶν και ὅτι θὰ ἐλέγξῃ, κατά τὰς ἐπιθεωρήσεις και θὰ χαρακτηρίσῃ ἰδιαίτερος τὴν τοιαύτην ἔργασίαν των, διότι δίδει, και πολὺ ὀρθῶς, μεγάλην βαρῦτητα και σημασίαν εἰς τὴν ἐξωσχολικὴν αὐτῶν δρᾶσιν.

Πολὺ ὀρθῶς ἐσκέφθη τὸ Ἵπουργεῖον νὰ ἐξαπολύσῃ τὴν ἐγκύκλιον αὐτὴν και νὰ συγχαρῇ τὰς φιλοτίμους προσπαθείας τῶσων ὀργανισμῶν και σωματείων, τὰ ὁποῖα ἐργάζονται διὰ τὴν χριστιανικὴν, κοινωνικὴν, ἐπαγγελματικὴν και γενικώτερον, τὴν ἐκπολιτιστικὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, ὅπως ἐπίσης και ὁ κ. Γενικὸς ἐπιθεωρητὴς δι' ὅσων εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐγκύκλιον ἐν ἐκτάσει γράφει (*).

Εἶναι δὲ τοσοῦτο μᾶλλον ἀξιέπαινοι αἱ ἐκδηλώσεις αὐτὰς, καθ' ὅσον, δὲν ἔχομεν συνηθίσει εἰς τοιαύτας ἀναγνωρίσεις, και περισσότερον εἰς τοιαύτας ἐνισχύσεις τῶν ἐντεταλμένων νὰ παρακολουθοῦν και νὰ ἐνθαρρύνουν τὰς ἰδιωτικὰς, ὀργανωμένας ἢ και ἀτομικὰς, πρωτοβουλίας. Ἄν μάλιστα ὑπεστηρίξτετο ὅτι, οὐχὶ σπανίως, ἐτίθεντο—διὰ τὸ ὅχι και τώρα;—φραγαμοὶ και παρεμβάλλοντο ἐμπόδια ἀπὸ ἐκεῖνους ἀκριβῶς οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ φυσικοὶ ὑποστηρικταὶ και ἐμπνευσταὶ τοιούτων μεγαλοπνῶων προσπαθειῶν και πραγματοποιή-

(*) Βλέπε και: Δελτίον Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν, τόμος 1953, σελ. 44-46.

ησίμων σχεδίων, δὲν γνωρίζομεν τί τὸ σοβαρὸν καὶ ἀξιοπρεπὲς θὰ προεβάλλετο ὡς εὐσταθοῦσα λογικῶς ἀπάντησις. Ἄλλ' εἶναι γεγονός ὅτι ἔχομεν καὶ μερικὰς τοιαύτας πράξεις ἀναγνωρίσεως, ὅπως εἶναι καὶ αἱ μνημονευθεῖσαι.

Προφανῶς δὲ διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἐκδηλώσεως, τὸ Ὑπουργεῖον θέλει καὶ θετικῶς νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῶν ἰδιωτικῶν ὀργανώσεων. Καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἰς τὴν συνέχειαν ὑποδεικνύει καὶ τρόπους περαιτέρω ἀναπτύξεως, ἐξελίξεως καὶ ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιδιοκομένου ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ σωματείων σκοπῶν. Χωρὶς φυσικὰ νὰ θέλῃ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ἐκάστου συλλόγου—ζῶμεν ἄλλως τε εἰς ἐλευθέρον δημοκρατικὸν πολιτεῖα καὶ μάλιστα εἰς τὴν χώραν ὅπου ἐγενήθη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ εὐγενὲς τοῦτο δένδρον—καὶ νὰ κάμῃ ἓνα καταστρεπτικὸν παρεμβατισμὸν, χωρὶς νὰ διανοηθῇ νὰ συγχωνεύσῃ ἢ νὰ ἀφομοιώσῃ τὰς καταβαλλομένας ἰδιαιτέρας ἐκάστου ἐξ αὐτῶν προσπαθείας—τοῦτο θὰ ἐπέφερεν ἀναποφεύκτως βραδὺν μαρασμὸν καὶθε εὐγενεῖς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας,—χωρὶς νὰ προτίθεται νὰ διαλύσῃ, δι' ἐμφανῶν ἢ ἀφανῶν τρόπων, τὰς ὀργανώσεις ἢ νὰ τὰς ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησίν του—περιπτώσεις ἐντελῶς ἀπαρადέκτους ἐν μέσῳ 20ῷ αἰῶνι, καὶ ἀντιτιθεμένας πρὸς βασικὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος—ἔρχεται νὰ συμβάλλῃ θετικῶς καὶ νὰ βοηθήσῃ ἐμπρόκτως εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιδιωξέων των.

Συνιστᾷ, λοιπόν, συντονισμὸν τῶν προσπαθειῶν των, καὶ ὅσον εἶναι δυνατόν, συνεργασίαν μεταξὺ των διὰ νὰ ἐπιτυγχάνεται καλύτερον ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπός. Βεβαίως, οἱ διάφοροι σύλλογοι φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχουν ἐπὶ μέρους σκοποὺς καὶ νὰ τοὺς ἀναπτύσῃ διαφοροτρόπως ἕκαστος ἐξ αὐτῶν, ἀναλόγως τῶν προσώπων, τῶν δυνατοτήτων ποὺ ἔχει, ἀλλὰ κυρίως καὶ τοῦ προγράμματος τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὁποίου θέτει ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν. Ἡ τοιαύτη διαφοροποίησις εἶναι σημεῖον ὑγείας, ὀρίμου καταστάσεως καὶ ἀνωτέρας πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνίας. Εἰς μίαν ἀρτίως καὶ ἐπιτυχῶς λειτουργοῦσαν κοινωνίαν ἀνθρώπων, δύναται ἄρι-

στα νὰ συμβαδίζουσι καὶ νὰ συνεργάζωνται ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἡ ὁποία, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, εἶναι καὶ αὐτὴ πολυμήχανος—ἄλλως τε εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως ἐκεῖ ἔχει τὰς ρίζας τῆς—μὲ τὴν κατευθυνομένην ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου κράτους καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀσζουμένην πολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν. Ἐκαστὲρα τούτων συμπληροῦν τὴν ἄλλην καὶ ἡ μία δὲν δύναται ἐπιτυχῶς νὰ ἀναπτυχθῇ, ἄνευ τῆς ταυτοχρόνου ἐξελίξεως καὶ παραλλήλου δράσεως τῆς ἑτέρας.

Εἶπομεν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐπιμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ποικίλας πλευρὰς καὶ δύναται ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία νὰ φέρῃ πολλὰ καὶ λίαν καρποφόρα ἀποτελέσματα. Ὅταν μάλιστα κινήται ἐντὸς ὀρισμένων πλαισίων καὶ ὑπάρχουν ἀνθρώποι ἐμφοροῦμενοι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἀντιμετωπίζονται ὑπ' αὐτῶν ρεαλιστικῶς τὰ πράγματα. Ἡ ἴδρυσις ἐστιῶν καὶ κέντρων ἐπιμορφώσεως, δταν ὑπάρχῃ ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θύσεως ὑπὲρ τοῦ ἄλλου, ὅταν τὰς ἐνεργείας τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου τὰς καθοδηγῇ ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὸν Θεὸν τῆς ἀγάπης, τότε γίνονται πραγματικὰ θαύματα. Τότε, κέντρα μορφωτικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ, ὅπως π.χ. εἶναι: Νυκτερινὰ Σχολαὶ καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφάβητισμοῦ· ἐργατικὰ μορφωτικὰ κέντρα· ἀγροτικὰ μορφωτικὰ λέσχαι· μορφωτικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ κέντρα νέων καὶ νεανίδων· λαϊκὰ βιβλιοθῆκαι· λαϊκὰ δανευστικὰ βιβλιοθῆκαι· νυκτερινὰ λαϊκὰ Πανεπιστήμια κλπ., ἀποβαίνουν σταθμοὶ ἐξυγιάνσεως, ψυχικῆς καλλιουργείας, ψυχικῆς ἀνατάσεως καὶ ἀνόδου πνευματικῆς, τῆς κοινωνίας ὁλοκληροῦ. Ἡ ἐπιμόρφωσις, ὅταν γίνεται ὅπως πρέπει, συντελεῖ, ὥστε ἡ στάθμη τοῦ συνόλου νὰ ἀνέρχεται, αἱ κοινωνικαὶ τάξεις νὰ προάγονται καὶ ἡ μεταξὺ των ἀπόστασις αἰσθητῶς νὰ ἐλαττοῦται. Αἱ ἀντιθέσεις μειώνονται εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἡ συνεργασία τῶν ἀτόμων, τῶν ομάδων καὶ τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν κλάδων γίνεται στενωτέρα καὶ ἡ κοινωνία ὄντως εὐημερεῖ.

Τότε, ὅταν δηλαδὴ γίνεται συστηματικὴ καὶ εἰς βάθος ἐργασία περισσοτέρων ὁ-

μάδων ἀνθρώπων, ἡ μόρφωσις τοῦ ἀτόμου συμπληροῦται καὶ ὀλοκληρώνεται καὶ τὰ κέντρα αὐτὰ γίνονται πραγματικοὶ φάροι ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ, οἱ ὅποιοι ἀκτινοβολοῦν εἰς τὸ περιβάλλον των. Διότι ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐργασία ἔχει καὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐπεκτείνεται εἰς τὸ ἐγγὺς καὶ τὸ μακρινὸν περιβάλλον καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι αἰσθητὴ εἰς περισσότερον ἐκτεταμένον κύκλον ἀνθρώπων. Ὅπου ὑπάρχουν τοιαῦται ἐστὶ καὶ κέντρα, αἱ γύρω πόλεις καὶ τὰ χωρία αἰσθάνονται τὴν θερμότητα τῆς ἐργασίας αὐτῆς, δέχονται τὴν ἀνταύγειαν τοῦ φωτός της καὶ θέλουν νὰ γίνῃ κάτι τὸ αἰσθητὸν καὶ ὀργανωμένον καὶ εἰς τὴν ἰδικήν των κοινότητα. Ἐμβολιάζονται πρόσωπα καὶ ἀνάπτει ἐντὸς των τὸ πῦρ τοῦ νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὸν διπλανόν των. Καὶ ὑπάρχουν τόσοι πολλοὶ ποὺ ἔχουν ἀνάγκη φωτός καὶ θερμότητος διὰ νὰ ζήσουν, ἀρκεῖ οἱ «ἄλλοι», οἱ ὅποιοι εὐρῆκαν τὸν δρόμον, νὰ τὸν δείξουν καὶ εἰς αὐτούς!

Ἐλέχθη ὅτι ἀρκεῖ οἱ «ἄλλοι» νὰ τοὺς δείξουν τὸν δρόμον. Τοὺς «ἄλλους» δὲ αὐτοὺς συχνὰ τοὺς φανταζόμεθα πολὺ μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς. Εἴμεθα ὅμως, πολλάκις, ἡμεῖς ποὺ διαβάζομεν τὰς γραμμὰς αὐτὰς καὶ θέλομεν νὰ ἴδωμεν τὴν κοινωνίαν μὲ ὄψιν

καλυτέραν ἀπὸ τὴν σημερινήν της. Οἱ «ἄλλοι» εἶναι ὁ καθένας μας, ἀρκεῖ, ἐκεῖ ὅπου ἔχει ταχθῆ, νὰ ἐργασθῆ, νὰ κάμῃ τὸ καθήκον του, τὸ χρέος ποὺ τὸν βαρύνει καὶ αἰσθάνεται τὸ βάρος του—ὅταν φυσικὰ τὸ αἰσθάνεται. Ὅταν γίνῃ αὐτό, οἱ «ἄλλοι» θὰ ἐλαττωθοῦν πολὺ, διότι θὰ λειψομεν ἡμεῖς ἀπὸ τὴν μέσην καὶ διότι καὶ οἱ ὑπόλοιποι θὰ πάρουν ἔμπρακτον μᾶθημα τῆς ὀφειλῆς των ἀπέναντι τοῦ συνόλου. Ἀκόμη, θὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν «ἄλλοι», διότι ἂν δὲν δουλέψουν διὰ τὸ κοινὸν καλόν, πολὺ σύντομα θὰ ἐκβληθοῦν ἔξω, καὶ μίαν ἡμέραν θὰ καοῦν μαζὺ μὲ τὸ ἀρνητικόν των ἔργον.

Ἀγάπην καὶ στοργὴν ἀνυπόκριτον καὶ ἀνιδιοτελὲς ἐνδιαφέρον θέλει νὰ δεῖξομεν εἰς τὸν πολὺν κόσμον. Τὸν κόσμον τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν. Διάθεσιν καὶ προσπάθειαν νὰ ἐπιδείξωμεν διὰ νὰ τοῦ μεταδώσωμεν κάτι ποὺ θὰ τὸν μορφώσῃ καὶ θὰ τὸν ἀναπτύξῃ. Κάτι ποὺ θὰ τὸν ἀνεβάσῃ ψυχικῶς. Ἄς τὸ κάμωμεν αὐτὸ ὡς στοιχειῶδες χρέος μας. Ἀξίζει τὸν κόπον δι' αὐτὸν τὸν λαόν, τὸν ὑπέροχον, ποὺ ἔχομεν. Παιδιά αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ἄλλωστε, εἴμεθα καὶ ἡμεῖς.

ΣΕΡΓΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

Τώρα ποὺ νιώθης πὼς τέλειωσες
τὸ μακρινὸ σου ταξίδι
καὶ ξαναγύρισες ἄπραγος
στὸν ἑαυτὸ σου.

Τώρα ἡ ζωὴ ποὺ σοῦ μίλησε
δίχως τὸ πλάνο φτιασίδι
κι' ἀπὸ πίκρα πλημμύρισε
τ' ὄνειρό σου.

Σκέψου γιὰ λίγο μονάχος σου
τὴν τωρινὴ σου ἡσυχία
κι' ὕστερα αὐθόρμητα μίλησε
μὲ τὴν ψυχὴ σου.

Κι' ὅταν θὰ δῆς πὼς ἐκλώτισσες
τὴν ἀγνή σου εὐτυχία
τῶν παιδικῶν τῶν ὀνείρων σου,
...προσευχήσου!...

Φ. ΚΡΙΤΕΛΗΣ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ

Ὁ εικοστός αἰὼν δὲν εἶναι μόνον αἰὼν τῶν πνευματικῶν ἀναστατώσεων, ἀλλὰ καὶ τῆς στροφῆς πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας. Καὶ ἡ στροφή αὐτὴ παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας, τὰς φυσικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς. Δὲν εἶναι δὲ παράδοξον ὅτι καὶ εἰς τὴν θεολογίαν παρατηρεῖται μία τοιαύτη στροφή, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὴ δὲν ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὸν λίθων τοῦ θετικισμοῦ καὶ ὀρθολογισμοῦ. Κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς στροφῆς αὐτῆς τῶν θεολογικῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἡ στροφή πρὸς τὰς πηγὰς: πρὸς τὴν Βίβλον, πρὸς τὴν λειτουργίαν, πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, πρὸς τοὺς Πατέρας. Αἱ τέσσαρες αὐταὶ τάσεις πού ἀντιπροσωπεύουν ἰσάριθμα ἀλληλοσυμπληρούμενα πνευματικὰ ρεύματα, πλουτίζουν μὲ νέους χυμούς τὴν σύγχρονον θεολογίαν. Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν τελευταίαν.

Ἀπὸ ἑκατονταετίας περίπου ἔχει ἀρχίσει ἡ συστηματικὴ μελέτη τῶν Πατέρων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Χάρις εἰς τὴν ἔρευναν τῶν χειρογράφων ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὰς ἐκδοτικὰς ἐργασίας ἀφ' ἑτέρου, ἤρχισαν νὰ μελετῶνται συστηματικώτερα τὰ σπουδαῖα αὐτὰ συγγράμματα καὶ νὰ κινουῖν τὸ γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Μεγάλοι ἐρευνηταί, ὅπως ὁ Mai καὶ ὁ Pitra, ὁ Harnack καὶ ὁ Zahn, ὁ Bardenhewer, ὁ Batiffol, ὁ Duchesne, ὁ Bardy, ὁ Lebreton κ. ἄ. ἠσχολήθησαν μὲ ζῆλον εἰς τὴν ἀναδίφησιν τῶν κρυμμένων αὐτῶν θησαυρῶν. Κατόπιν ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων ἐκδοτικῶν προσπαθειῶν. Ἡ Γερμανία ἐν πρώτοις μὲ τὴν περίφημον ἔκδοσιν τῶν Πατέρων τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, ἐκ παραλλήλου ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία καὶ τὸ Βέλγιον ἤρχισαν νὰ ἀμιλλῶνται εἰς τὸ νὰ παρουσιάσουν τὰ «ἀγνώστα» αὐτὰ κείμενα. Παραλλήλως

μὲ τὰς ἐκδόσεις βαίνουν αἱ μεταφράσεις καὶ αἱ ἀνθολογίαι. Ἡ ὄλη ἐργασία συμπληροῦται μὲ τὰς μελέτας ἐπὶ τῶν Πατέρων, ἐπὶ τῆς προσωπικότητός των καὶ τῆς διδασκαλίας των, μὲ ἕνα σκοπὸν: νὰ τοὺς παρουσιάσουν ὡς ὁδηγοὺς εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον.

Αἱ πατρολογικαὶ σπουδαὶ ἐνετάθησαν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀναγεννήσεως τῶν σπουδῶν αὐτῶν. Τὸ γεγονός ἐφάνη καθαρὰ εἰς τὸ πρὸ διετίας συνέληθον ἐν Ὁξφόρδῃ Ἀ' Διεθνὲς Συνέδριον Πατρολογικῶν Μελετῶν. Τὸ νόημα τοῦ συνεδρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης κινήσεως, διετύπωσεν ὠραιότατα ὁ ἐν Σορβόνῃ καθηγητῆς H. Marrou. Εἰς τὴν ἐναρκτήριον ὁμιλίαν τοῦ «Πατρολογία καὶ ἀνθρωπισμὸς» εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Οἱ Πατέρες δὲν ἦσαν ἀπλῶς διανοοῦμενοι μὲ τὴν ἐκπεσμένην καὶ φθινην ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ὑπῆρξαν οἱ καλύτεροι συγγραφεῖς ποιητικῶς, ἦσαν οὕτως εἰπεῖν ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Πνεύματος. Ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου ἐξέλεξαν τὰ ἀνώτερα καὶ αὐτὰ ἐπεδίωξαν νὰ λύσουν. Ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔλαβον τὰς ἱερωτέρας, ὅσας ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν πνευματικὴν του φύσιν καὶ τὸν θεῖον του προορισμόν. Εἴτε γράφοντες εἴτε ὁμιλοῦντες ἕνα πρᾶγμα συνεχῶς ἐτόνιζον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτὸν του νὰ μὲνῃ ἐκεῖ ὅπου τώρα μένει. Οἱ Πατέρες τὸν ἔλαβον ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου τὸν ἀφήσαν ἄλλοι, οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, διὰ νὰ τὸν ὁδηγήσουν ἐκεῖ ὅπου οὐδ' ἐφαντάζοντο οἱ ἄλλοι. Οἱ Πατέρες ἐπόνεσαν τὸν ἄνθρωπον καὶ χάριν τῆς εὐτυχίας του κατηνάλωσαν ὅλην τὴν ζωὴν των».

Ἀκόμη ὁ διακεκριμένος ὁμιλητῆς ἐτόνισεν ὅτι «ὁ ἱστορικὸς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ κατανοήσῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἐὰν δὲν

ἔλθῃ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ πλουσίαν γνωριμίαν μετὰ τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις συνεδέθη ἀρρήκτως μετ' ἐκείνου» (1).

Ἀπὸ τὴν θεμελιώδη αὐτὴν ὀμίλιαν τοῦ καθηγητοῦ Marrου διαφαίνεται ἡ ἀνθρωπιστικὴ βάσις τῆς πατρολογικῆς κινήσεως. Δὲν πρόκειται μόνον περὶ μιᾶς στενῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἀλλὰ περὶ μιᾶς ἀνθρωπιστικῆς καὶ παιδευτικῆς προσπαθείας γενικοῦ ἐνδιαφερόντος.

★

Εἶναι ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς τὸ γεγονός ὅτι αἱ σχετικαὶ μελέται καὶ ἔρευναι δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τοὺς μεγάλους καὶ γνωστούς Πατέρας (Ἀθανάσιον, Βασίλειον, Χρυσόστομον, τοὺς δύο Γρηγορίους), ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ ὀνόματα δὲν εἶναι γνωστὰ εἰς τοὺς πολλούς. Ὡς παραδείγματα ἀναφερόμεν τοὺς ὑμνογράφους καὶ τοὺς ἀσκητικούς συγγραφεῖς.

Ποῖος π.χ. γνωρίζει ὅτι μέγα μέρος τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ὑμνογραφίας ἔχει μεταφρασθῆ εἰς τὴν Γερμανικὴν; Μεταφραστὴς ὑπῆρξεν ἓνας ἀκατάπνητος Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἐξετελέσθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου πολέμου ὑπὸ τῶν ναζιστῶν, ὁ Kilian Kirchhoff. Εἰς τέσσαρας τόμους μετέφρασε τὸ Τριώδιον, εἰς δύο τὸ Πεντηκοστάριον καὶ ἐν συνεχείᾳ τριαδικούς ὑμνους, ὑμνους εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ νεκρωσίμους. Μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἴσως ἄγνωστα εἰς τὸν σημερινὸν Ἕλληνα, κυκλοφοροῦν ἐν μεταφράσει εἰς τὴν Δύσιν.

Ἐξ ἴσου σπουδαῖον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἀσκητικούς συγγραφεῖς. Δὲν θὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ τὸ κολοσσαῖον ἔργον τῶν Βολλανδιστῶν τοῦ Βελγίου, οὔτε τὰ εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ κέντρα καὶ περιοδικὰ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀγιολογίαν καὶ τὴν ἀσκητικὴν. Ἄλλὰ ἀξίζει μὲ ἀναφεροῦν τὰ ὀνόματα μερικῶν διακεκριμένων ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται ἐπισταμίως μὲ τοὺς ἀρχαίους ἀσκητὰς τῆς ἐρήμου. Οὕτω ὁ Chitty ἀσχολεῖται μὲ τὸν Πα-

χώμιον, οἱ Elizabeth Dawes καὶ Norman Baynes μὲ τοὺς «Three Byzantine Saints» (2), ὁ Hausherr μὲ τὸν Εὐάγγριον, ὁ Boyer μὲ τὸν Μ. Ἀντώνιον. Τὸ νόημα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν τὸ φανερῶναι ὁ L. Boyer, διὰν ἐρωτᾷ: Ὁ πατήρ τοῦ μοναχισμοῦ, δηλαδὴ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς περισυλλογῆς, τί ἔχει νὰ εἴπῃ εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ἡ ὁποία θέτει τὴν δρᾶσιν ὑπέρνω ὄλων; Καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος: «Ὀλίγα μηνύματα μοῦ φαίνονται περισσότερο ἐπιείγοντα διὰ τὴν σημερινὴν χριστιανοσύνην, ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς φωνῆς ἐκείνης τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Καὶ ἐξηγεῖ ὁ Boyer ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Μ. Ἀντωνίου εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ οὐσιώδους· διότι δὲν ὑπῆρξε, δὲν ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ Χριστιανισμὸς χωρὶς ἀπαραίτητον θεμέλιον τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν. Ἡ ρωμαλεωτέρα ἔκφρασις αὐτῆς τῆς πνευματικότητος εἶναι ὁ ἀρχαῖος μοναχισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐξήσκησεν ἐπωφελεστάτην ἐπίδρασιν εἰς τὰ ἦθη τῶν χριστιανικῶν κοινωνιῶν.

Ἄς μὴ φανῆ παράδοξον ὅτι αὐτὰ γράφονται ἐν μέσῳ εἰκοστῷ αἰῶνι εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τὸ ἐπίσης ἐκκλησιαστικὸν εἶναι ὅτι καὶ μεταγενέστεροι ἀσκητικοὶ συγγραφεῖς τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως οἱ μυστικοὶ θεολόγοι καὶ ἡσυχασταὶ τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων, μελετῶνται καὶ ἐρευνῶνται μὲ πολλὴν νοσταλγίαν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους. Οὕτω, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν ἓνα μόνον ὄνομα, διὰ τὸν Συμεὸν τὸν νέον θεολόγον, ἐκτός τοῦ ὅτι ἔχουν μεταφρασθῆ τὰ ἔργα του εἰς τὴν γερμανικὴν, ἔχουν γραφῆ πέντε μελέται ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους θεολόγους Petit, Holl, Hausherr, Wunderle, Biedermann. Τὴν μελέτην τοῦ τελευταίου προλογίζων ὁ καθηγητὴς Wunderle τὸ 1949 ἔγραφε: «Ἡ ἐκδοτικὴ μας σειρὰ περὶ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀφήσῃ νὰ περάσῃ χωρὶς ἓνα εὐγνώμονα συγγραφέα τοῦ μεγαλείου του τὸ χιλιεστὸν Ἰωβηλαῖον τῆς γεννήσεως αὐτοῦ τοῦ σημαίνοντος ἀνθρώπου», δηλαδὴ

(1) Περιοδικὸν «Γρηγόριος Παλαμάς», Μάρτιος 1952 καὶ «Θεολογία», τεύχος Α', 1952, σελ. 149.

(2) Βλ. βιβλιοκρισίαν εἰς «Ἐκλογήν», Φεβρουάριος 1949.

τοῦ Συμεὼν τοῦ νέου θεολόγου⁽³⁾.

Ἄς μὴ φανῆ ἐπίσης παράδοξον ὅτι δύο συγγράματα ἑνὸς πολὺ μεταγενεστέρου Ἑλληνοῦ ἀσκητοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου εἰδικὴ ἔρευνα γίνεται ἀπὸ τοῦ παρόντος τεύχους, τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, «Ὁ ἀόρατος πόλεμος» καὶ ἡ «Φιλοκαλία», ἐχόντων μεταφρασθῆ προσφάτως εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀπὸ μεγάλους ἐκδοτικὸς οἴκους, ἡ δὲ «Φιλοκαλία», μεταφρασθεῖσα ἐπίσης εἰς τὴν Γερμανικὴν, ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ διασήμου καθηγητοῦ F. Heiler ὡς «σπουδαία συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ψυχολογίας τῆς θρησκείας»⁽⁴⁾.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι ἰδιαίτερος χαρακτηριστικὸν ἀπὸ τῆς κίνησιν αὐτὴν, εἶναι ὅτι μὲ τοὺς Πατέρας δὲν ἀσχοιοῦνται πλέον μόνον οἱ θεολόγοι, ἀλλὰ καὶ οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ φιλόλογοι καὶ οἱ ψυχολόγοι, ἀναζητοῦντες εἰς αὐτοὺς ἰδέας καὶ ἐμπνεύσεις.

Πέρυσιν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπισκέψεως τοῦ κορυφαίου συγχρόνου φιλόλογοι Werner Jäger, ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσωμεν οἱ μορφωμένοι μας, ὅτι ὁ ἡγέτης αὐτὸς τοῦ συγχρόνου οὐμανισμοῦ ἀσχολεῖται ἀπὸ ἐτῶν μὲ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. «Ὁ ἀνθρωπισμὸς τοῦ Γαῖγκερ, ἐδιαβάζαμεν τότε, ἀποβλέπει ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν παιδευτικῶν διδαγμάτων ποὺ περιέχονται εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαιοτέρων μεγάλων πατέρων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι ἐξετίμησαν

ὀρθῶς τὸν ἄνθρωπον ὡς ὄν πλήρες ἀξίας, πλασθὲν καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Γαῖγκερ διὰ τοῦτο δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων, ἀλλὰ ἐπέξέτεινε τὸ ἐνδιαφέρον του εἰς τοὺς ἀνθρωπιστὰς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἤρχισε τὸ 1922 κριτικὴν ἐκδοσιν ὄλων τῶν ἔργων τοῦ ἐπισκόπου Νύσσης Γρηγορίου. Ἐφέτος ἐξεδόθη καὶ ὁ 8ος τόμος τῆς σειρᾶς αὐτῆς (Gregorios Nysses: Opera Vol. 8 Ascetic Works, 1952, Brill, Leiden). Ἦδη ἔχει ἔτοιμα πρὸς ἐκδοσιν δύο τελευταῖας ἀνευρεθέντα ἔργα τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας, ἕνα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καὶ ἄλλο τοῦ λεγομένου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του διὰ τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐν γένει διὰ τὸν ἀνθρωπιστικὸν παράγοντα τῆς θρησκείας διετύπωσεν ὀριστικῶς ὁ Γαῖγκερ εἰς τὸ ἔργον του «Humanism and Theology» ποὺ ἐξεδόθη τὸ 1943»⁽⁵⁾.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐγράφοντο πέρυσιν, πρὸ ὀλίγων μηνῶν μᾶς ἦλθε ἄλλη εὐχάριστος ἐκπληξίς. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὄχι ἀπὸ τοὺς φιλόλογους, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ψυχιάτρους. Εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου του περὶ ψυχαναλύσεως ὁ Ψυχίατρος τῆς Βιέννης Igor Caruso τονίζει ὅτι ἡ ψυχολογία πρέπει νὰ ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωντανὴν παραδοσιν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. «Θὰ ἔπρεπε μίαν ἡμέραν, συνεχίζει, ἡ ζωογόνος διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας νὰ ἀντλήσῃ διδάγματα ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὸν Ὁριγένην ἕως τὸν ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶν μέσῳ τῶν μεγάλων Διδασκάλων τῆς ἐποχῆς τῶν χριστολογικῶν συζητήσεων»⁽⁶⁾.

(3) H. Biedermann: «Das Menschenbild bei Symeon dem Jüngerem dem Theologen» Würzburg 1949.

(4) Unseen Warfare...transl. by E. Kadloukovsky and G. E. H. Palmer with an introduction by H. A. Hodges, Professor of Philosophy, London. Faber and Faber.

Writings from the Philokalia on Prayer of the heart, Translated by E. Kadloukovsky and G. E. H. Palmer, Faber and Faber 1951.

Die Gottesschau im Palamistischen Hesy-chasmus. Ein Handbuch der spätbyzantinischen Mystik. Eingeleitet und übersetzt von A. M. Ammann, 2, Auflage, Würzburg 1948.

(5) Ν. Ἐστία, 1.11.1952 σελ. 1444. Καθημερινὴ 23.10.1952.

(6) I. Caruso: Ψυχανάλυσις καὶ σύνθεσις τῆς ὑπάρξεως, μετάφρασις Ἀ.Θ. Καραντώνη. Ἐκδοσις Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, Ἀθήναι 1953.

Τόσον ὁ Jäger ὅσον καὶ ὁ Caruso, ἀν καὶ ἀπὸ διαφορετικὰς κατευθύνσεις ὁρμώμενοι, συμφωνοῦν μὲ τὸν Ματρου ὡς πρὸς τὸ τί θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τοὺς Πατέρας. Ὅχι «ζητήσεις καὶ γενεαλογίας» ἀλλὰ πνεῦμα καὶ ζοήν. Οἱ Πατέρες εἶναι εἰς θέσειν νὰ πλουτίσουν τὸ ἀνθρωπιστικὸν καὶ παιδευτικὸν ιδεῶδες τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Διότι εἰς τὸ ἑλληνοχριστιανικὸν Βυζάντιον «κλασικὴ παράδοση καὶ χριστιανικὴ πίστις πετύχαιναν μιὰ συγχώνευση ἀσύγκριτης πρωτοτυπίας» ἐκεῖ «ὁ κλασικὸς λόγος ἐσυγχωνεύθη μὲ τὸν ἐνσαρκωθέντα Λόγον», ὅπως ἔγραφαν πρὸ μηνῶν δύο νεοέλληνες λογοτέχναι. Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ὁ Βασίλειος καὶ οἱ Γρηγόριοι εὐρίσκονται πολὺ πλησιέστερα πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστο-

τέλη, ὁ Ρωμανὸς ἀπὸ τὸν Πίνδαρον καὶ ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἀπὸ τὸν Θουκυδίδη. Οἱ Χριστιανοὶ ἀνθρωπισταὶ τοῦ Βυζαντίου, οἱ Χριστιανοὶ κλασικοὶ μας, εἶναι πολὺ περισσότερον ἰδιοὶ μας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κλασικοὺς. Μᾶς ἀνήκουν καὶ τοὺς ἀνήκωμεν.

Ἡ Εὐρώπη ἔκαμε τὴν ἀρχὴν καὶ μᾶς ἔδωκε τὸ μάθημα. Ἄς τὴν ἀκολουθήσωμεν. Χρέος τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος εἶναι, ὅπως ἔλεγεν ὁ διάσημος Ρώσος καθηγητῆς Γ. Φλωρόβσκι, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Σπρίγγφελντ, Ὁχάτι, «νὰ ἀνακαλύψωμεν τὸ πνεῦμα τῶν Πατέρων», νὰ ἐπιτύχωμεν «ἕνα ὀλοκληρωμένον προσανατολισμὸν εἰς τὴν Πατερικὴν ζοήν καὶ σκέψιν».

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

Ο ΠΟΝΟΣ

Ὁ πόνος
ποῦρθε μόνος κι' ἀπρόσκλητος
μὲς στὸ βράδυ
δίχως κάποιο προμήνυμα
στὰ βουβά.
—Καὶ στὸ μέτωπο
ζωγραφίστηκαν σύννεφα
καὶ τὰ χεῖλη
τοῦ γέλασαν πικρά...

Ὁ πόνος
πού, ποῖς ξερεῖ τί νᾶναι...
Ἄνοιξιὰτικὴ τάχα
διαβατάρικη μπόρα
ποὺ θὰ φύγη γοργὰ
ἢ μὴν ἦρθε φθινόπωρο
καὶ ζυγώνει χειμῶνας
μὲ μιὰ σκούρα κι' ἀτέλειωτη
συννεφιά...

Ὁ πόνος
καλῶς ἦρθε καὶ πάλι.
Εἶχε τόσο ξεράνει τὴ γῆ
τοῦ χαρούμενου θέρους ὁ ἥλιος
ποῦταν λὲς σὰ δροσιά
τοῦ πόνου τὰ δάκρυα.
Κι' οἱ λυγμοί,
ὡς ὀργώνει τὸ χῶμα
τὸ ὑνὶ
τὴν ψυχὴ ἀνασκαλέψαν βαθειά,
πιὸ βαθειά,
ὡς ἐκεῖ
ποὺ σὰν πέση ὁ σπόρος
θὰ βροῖ
μιὰ ζεστὴν ἀγκαλιὰ
νὰ θεριέψη, ν' ἀπλώσῃ
νὰ δώσῃ
τῆς χαρᾶς τὴ σοδιά.

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΜΟΡΦΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ:

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ

(1749—1809)

1. Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Ἐξαιρετα νοητικά χαρίσματα, βαθεῖα θεολογική σοφία καὶ πλουσία χριστιανική ἀρετὴ συνεδυσάθησαν εἰς μίαν λαμπρὰν σύνθεσιν ἐν τῷ προσώπῳ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, ὥστε νὰ ἀναδείξουν αὐτὸν σπουδαιοτάτην προσωπικότητα τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐπῆρξε, κατὰ τὴν γνώμην ἐκείνων πού ἠσχολήθησαν μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του, ἕνας ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν θεολόγων, ὁ μέγιστος δὲ ἐξ ὅλων τῶν μονασάντων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον εἰς Ἀγ. Ὄρος. Διὰ τὴν ἀρετὴν ἀκριβῶς καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ἐφείλκυσε βαθεῖαν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν ἀγιορειτῶν, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινῶν, ὅπως ἐπίσης τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων καὶ σύμπαντος σχεδὸν τοῦ ὀρθοδόξου ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Δεῖγμα τῆς ἐκτίμησεως ταύτης εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἀγιορεῖται, εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικοδήμου, ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὴν σύνταξιν τῆς βιογραφίας του καὶ «ἐπαρακάλεσαν τὸν διδάσκαλον κύριον Ἀθανάσιον τὸν Πάριον εἰς τὴν Χίον ὄντα καὶ ἔγραψε βίον ἐγκωμαστικὸν εἰς τὸν ὁσιολογώτατον Νικόδημον». Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος «μετὰ τὸ νὰ μὴ ἔχη συναναστραφῆ πολὺ τὸν Νικόδημον», δὲν κατώρθωσε νὰ γράψῃ πλήρη καὶ ἱκανοποιητικὴν βιογραφίαν του, ἀπετάθησαν οἱ Ἀγιορεῖται εἰς τὸν ἐκεῖ εὗρισκόμενον διδάσκαλον Χριστοφόρον, ὁ ὁποῖος πάλιν διὰ λόγους γήρατος, δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν παράκλησίν του.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη ἐκτενέστερον καὶ ἀκριβέστερον μετὰ τὴν ἱστορίην τοῦ βίου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός, παρὰ τὴν

περιορισμένην μόρφωσίν του, νὰ παρέχῃ πολυτιμώτατα καὶ πλούσια διὰ τοὺς μετέπειτα βιογράφους στοιχεῖα ἦτο ὁ «παραδελφός» αὐτοῦ Εὐθύμιος, ὁ μονάζων εἰς τὴν Σκήτην τῶν Σκουρταίων. Εἰς τὸν πρόλογον τῆς βιογραφίας γράφει μετ' ἀπλότητα. «Βλέπων, ὅτι παρήλθον τέσσερα ἔτη καὶ οὐδεὶς ἠθέλησε νὰ συγγράψῃ παρακινηθεὶς ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ γλυκυτάτου ἀδελφοῦ μου νὰ λησμονήσω τὴν ἀμαθείαν μου, ὁμοίως καὶ τὴν ἀσύντακτόν μου συνταξιν μετὰ ἐλπίδα, ὅτι μετὰ ταῦτα νὰ τὰ βάλῃ κανεὶς προκομμένος εἰς καλὴν τάξιν»⁽¹⁾. Ὀλίγον βραδύτερον συνοπτικὴν βιογραφίαν τοῦ Νικοδήμου συνέταξεν ὁ Ὀνούφριος Ἰδηρίτης. Αὕτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Συναξαριστοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὸν πρόλογον τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοφιλάντου ἐρημνευθειῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, τὰς ὁποίας μετέφρασεν «εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς κοινοτέραν διάλεκτον» καὶ ἐπλούτισε διὰ σχολίων καὶ σημειωμάτων ὁ Νικόδημος. Καὶ ἄλλοι, περὶ τῶν ὁποίων θὰ κάμωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς λόγον⁽²⁾, ἠσχολήθησαν μετὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ Νικοδήμου.

Κατὰ τὰς μαρτυρίας ὅλων, παρουσιάσεν ὁ Νικόδημος ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας πρῶτα δειγμάτα φιλομαθείας, νοητικῶν ἱκανοτήτων καὶ εὐσεβείας. Ἐγεννήθη εἰς Νάξον τῷ 1749 ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς, Ἀντώνιον καὶ Ἀναστασίαν Καλλιπούριτζη, οἱ ὁποῖοι καὶ πρῶτοι ἐγαλούχησαν μετὰ τὰ ἱερά τῆς πίστεως νάματα ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τὸν υἱὸν των, τὸν τότε ὀνο-

(1) «Γρηγόριος Παλαμᾶς» ἔτος 1920 σελ. 636 κ.έ.

(2) Πλήρη βιβλιογραφίαν θὰ παραθέσωμεν εἰς τὸ τέλος τῶν ἄρθρων.

μαζόμενον Νικόλαον. Δείγμα τῆς εὐσεβείας τῶν γονέων του καὶ μάλιστα τῆς μητρὸς του εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐκάρη αὐτὴ βραδύτερον μοναχὴ μετονομασθεῖσα Ἁγάθη.

Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἰερέα τῆς ἐνορίας του, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπερέτει εἰς τὰς λειτουργίας καὶ τὰς διαφοροῦς αὐτοῦ ἱεροπραξίας. Εἰς κάπως προχωρημένην παιδικὴν ἡλικίαν ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν Νάξῳ Σχολήν, ὅπου εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ διδαχθῇ τὰ θύραθεν καὶ ἱερά γράμματα ἀπὸ τὸν ἐνάρετον καὶ σοφὸν διδάσκαλον τοῦ γένους, ἀρχιμανδρίτην Χρῦσανθον Ἐξωχωρίτην, ἀδελφὸν τοῦ περιβοήτου διὰ τὴν ἱεροποστολικὴν του δρασίαν καὶ τὸ μαρτύριον ἐθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ.

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν Νάξον, τῇ μερίμνῃ τῶν λογίων ἀρχιερέων Θεοφάνου, Ἀθανασίου, Ἰωάννου καὶ ἄλλων, εἶχεν ἰδρυθῆ Σχολή, ἣ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1770 καὶ ἐντεῦθεν ἀνεκαινίσθη. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1781 ἐγκατεστάθη ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἐνθα ἐλειτούργει μέχρι τοῦ 1821. Εἰς τὴν Σχολὴν λοιπὸν αὐτὴν ἐχρημάτισε Διευθυντὴς ὁ Χρῦσανθος ὁ Αἰτωλὸς καὶ ἐδίδαξεν ἐν συνεχείᾳ μέχρι τοῦ θανάτου του ἐπισυμβάντος κατὰ τὸ 1785. Οὐδενίᾳ ἀμφιβολίᾳ, ὅτι μεγάλως ἐπέδρασεν οὗτος εἰς τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τοῦ Νικόλαου. Ἴσως δὲ καὶ τῇ προτροπῇ αὐτοῦ μετέβη ὁ Νικόλαος 16ετῆς εἰς τὴν ὀνομαστὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης.

Ἐκεῖ ἔσχε ὡς διδάσκαλον τὸν ὀνομαστὸν διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἀρετὴν του ἱεροδιδάσκαλον Ἱεροθέον Βουλισμᾶν. Ἐμεινε τέσσερα ἔτη οἰκότροφος ἐν τῇ Σχολῇ, ὅπου ἐσημείωσεν ἀξιολογωτάτας ἐπιδόσεις εἰς τὰ μαθήματα, ὥστε νὰ προκαλῆ κατὰπλήξιν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ μαθητάς διὰ τὴν ἀτέραντον αὐτοῦ μνήμην καὶ τὴν φωτεινὴν κρίσιν. Δι' αὐτὸν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ὁ Γρηγόριος εἶπε διὰ τὸν συσπουδαστὴν αὐτοῦ Βασίλειον. «Ποῖον εἶδος οὐκ ἐπῆλθε παιδεύσεως; Μᾶλλον δὲ ποῖον οὐ μεθ' ὑπερβολῆς ὡς μόνον; Οὐτω μὲν ἅπαντα διελθὼν, ὡς οὐδεὶς ἐν οὐτῷ δὲ εἰς ἄκρον ἕκαστον, ὡς τῶν ἄλλων οὐδεὶς».

Μαθητεῖον αὐτὸς ἐγένετο διδάσκαλος τῶν συμμαθητῶν του, ἀναλύων, ἀποσαφηνίζων καὶ ἐκμανθάνων εἰς αὐτοὺς ὅσα δὲν κατώρθωναν κατὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας ν' ἀντιληφθοῦν σαφῶς. Διὰ τὴν προθυμίαν του αὐτῆν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὄλην του καλωσύνην, ὑπέρξε κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητὸς ἐκ μέρους τῶν συμμαθητῶν του, ὥστε νὰ προθυμοποιῶνται καὶ ἐπιδιώκουν οὗτοι, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας καὶ ἀντιρρήσεις του, νὰ τὸν ἀντικαθιστοῦν εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τοῦ οἰκοτροφείου. Ὁ ἴδιος ὁ Ἱεροθέος, ἐκτιμῶν τὴν θεολογικὴν μόρφωσιν καὶ ἀρετὴν τοῦ Νικόδημου, ἔγραφε βραδύτερον πρὸς αὐτόν. «Ἐλθέ, υἱέ μου, κἂν τώρα εἰς τὸ γῆρας μου, νὰ σὲ ἀφήσω μετὰ θάνατον εἰς τὸ σχολεῖον διδάσκαλον, ὅτι δὲν ἔχω ἄλλον ὡσάν σὲ ὅμοιον εἰς τὴν προκοπὴν».

Ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ, ἂν ὄχι καὶ παρὰ τοῦ Χρυσάνθου, ἔμαθε, ἐκτὸς τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, τῶν θεολογικῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, τὴν Λατινικὴν, τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν γλῶσσαν.

Τῷ 1770, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς Σμύρνης διωγμῶν καὶ σφαγῶν, ἔφυγε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Νάξον, ὅπου ὁ τότε Μητροπολίτης Ἀνθίμος Βαρδῆς προσέλαβεν αὐτόν ὡς γραμματέα καὶ ἀκόλουθόν του μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ προπαρασκευάσῃ αὐτόν περισσότερον καὶ τὸν ἐισαγάγῃ κατόπιν εἰς τὸ στάδιον τοῦ κληρικῶ. Ἐπὶ 5 ἔτη ἔμεινε πλησίον τοῦ Ἀνθίμου ἐν Νάξῳ, ὅπου καὶ τοῦ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ γνωρισθῇ μετὰ τοὺς ἐναρέτους ἀγιορείτας ἱερομονάχους Γρηγόριον, Νήφωνα καὶ Ἀρσένιον, παρὰ τῶν ὁποίων ἐπληροφορήθη καλύτερον τὰ τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μοναστικῆς πολιτείας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τότε εἰκόσθη περισσότερον ἡ καρδιά του καὶ ἠχμαλωτίσθη ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Ἁγ. Ὁρους.

Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ εἶχεν ἀκούσει περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σοφίας τοῦ Μητροπολίτου Κορινθίας Μακαρίου Νοταρᾶ, ἦλθεν καὶ συνήνησεν αὐτόν εἰς Ἱδραν διὰ νὰ ἐνισχυθῇ παρ' αὐτοῦ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν ζωὴν τῆς καθιερώσεως. Ἀπὸ τότε ἀνεπτύχθη στενὸς καὶ ἰσόβιος σύνδεσμος,

βαθεῖα ἀγάπη καὶ ἐκτίμησις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀνδρῶν. Ἐκεῖ ἐγνώρισεν ἐπίσης τὸν περιβόητον διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ μοναχὸν Σιλβέστρον τὸν Καισαρέα «τὸν ὑψίνουν καὶ πλατύουν, τὸ μέλι τῆς ἡσυχίας καὶ θεωρίας τρεφόμενον», ἀπὸ τὸν ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐνισχύθη ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν πρὸς τὴν μοναστικὴν ζωὴν ἀγάπην του.

Τῷ 1775 ἐφοδιασμένος μὲ συστατικὰ γράμματα παρὰ τοῦ Σιλβέστρου ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Νάξον διὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος, μὲ τὴν ὀριστικὴν πλέον ἀπόφασιν νὰ καθῆται μοναχὸς καὶ νὰ μείνῃ μελετῶν, συγγράφων καὶ ἐργαζόμενος ἐν αὐτῷ. Καὶ ὁμολογουμένως. Τὸ Ἅγ. Ὅρος μὲ τὰς πλοσίας αὐτοῦ βιβλιοθήκας, τοὺς ἐναρέτους μοναχοὺς του καὶ τὴν ἡσυχον ζωὴν ἦτο διὰ τὸν μελετητὸν καὶ βαθύτατα εὐσεβῆ Νικόδημον ὁ κατάλληλος τόπος πρὸς ἀριωτέραν μόρφωσιν, πρὸς πλουσιωτέραν πνευματικὴν προαγωγὴν, πρὸς πολὺπλευρον δὲ καὶ ἐκτάκτως καρποφόρον συγγραφικὴν παραγωγὴν.

Κατετάχθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ὅπου ταχέως προσεῖλκε τὴν ἀγάπην τῶν μοναχῶν. Εἰς αὐτῶν δὲ τὰς παρακινήσεις, συντονιζόμενας καὶ πρὸς τοὺς ἰδικούς του ἐνδομύχους πόθους, ὑπακούων ἐκάθη μοναχὸς παρὰ τοῦ «Ὀσιωτάτου γέροντος Δαμασκηνοῦ Σταυρουδά», ὁπότε καὶ ἀπὸ Νικόλαος μετωνομάσθη Νικόδημος. Διὰ τὴν μόρφωσίν του ὅσον καὶ διὰ τὸ ὑποδειγματικὸν τινὸς ἀποδεικτικὸν περὶ τοῦ ὅτι χρεωστοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ συχνότερον νὰ μεταλαμβάνωσι τὰ θεῖα μυστήρια. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέν, δαπάνη τοῦ τιμωτάτου καὶ φιλοχρίστου κου Δημητρίου προσκυνητοῦ τοῦ ἐκ Δρύστας. ἀφοζ. Ἐνετίησι 1777. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ

φορμᾶς εἰς τὸν Νικόδημον ἵνα ἐπιδοθῆ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας, οἵτινες καὶ τὸν ἀνέδειξαν φωστῆρα καὶ διδάσκαλον⁽⁴⁾.

Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ Εὐθύμιον μετέβη εἰς Θάσσον, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς Ἅγιον Ὅρος, «πλέον δὲν ἐπῆγε εἰς τὴν τοῦ Διονυσίου Μονήν, ἀλλ' ἔμεινε μερικὸν καιρὸν μὲ ἡμᾶς⁽⁵⁾, ἔπειτα ἐνοικίασε δωμάτιον εἰς τὸ κελλίον Ἁγ. Ἀθανάσιος καὶ λαμβάνων τὸ ψωμίον ἀπὸ ἡμᾶς ἡσυχάζεν ἐκεῖ», ὅπου καὶ ἐργάζετο συνεχῶς. Ὄταν δὲ βραδύτερον ἦλθεν ἐκ Νάξου ὁ γέρον μοναχὸς Ἀρσένιος, ἔγινεν ὁ Νικόδημος ὑποτακτικὸς αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου καὶ κατόκησεν εἰς τὴν σκήτην τῆς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος. Ἐκεῖ ἐπεδόθη ἀπερίσπαστος «ἡμέραν καὶ νύκτα» εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τὴν Μονὴν Παντοκράτορος τῷ 1782 ἠκολούθησε τὸν γέροντα αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον Σκυροπούλαν. Ἡ διαβίωσις του ἐκεῖ ὑπῆρξε πλήρης δυσκολιῶν καὶ ταλαιπωρίας. Ἀπὸ ἐπιστολῆν, τὴν ὅποιαν ἔγραψε πρὸς τὸν ἐξάδελφόν του καὶ ἐπίσκοπον Εὐρίπου Ἱεροθέον, πληροφοροῦμεθα διὰ τὸ ἄγονον τῆς νήσου, ὅπου μόνον «ῥορεα, αἱ γρῆες, ἰχθυοφάγα, αἰγιαλοῖς καὶ παραλίοις πέτραις ἐνδαιατώμενα, νυκτινόμα καὶ φωνὴν ἀπηχῆ ἀφιέντα, τοῖς κλαυθμηρισμοῖς τῶν νηπίων προσεοικυῖαν» ἦσαν οἱ μόνοι του σύντροφοι. Σκληρῶς ἐργαζόμενος μόλις ἐπῆρκει εἰς τὰς στοιχειώδεις βιοτικάς του ἀνάγκας. Καὶ ταῦτα διότι προετίμησε, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, «τὸν

¹ Ἰωαννίνων». Μετὰ ἐξ ἔτη διορθωθὲν καὶ πλουτισθὲν περισσότερον ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου ἐξεδόθη πάλιν ἀνωλύτως ὑπὸ τὸν τίτλον: «Βιβλίον ψυχοφελέστατον περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων. Νῦν τὸ πρῶτον τυπωθὲν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. ἐνετίησιν ἀσπγ. 1783. Παρὰ Ἀντωνίω τῷ Βόρτολι. Βλέπε καὶ Dictionnaire de Theologie Catholique Tom. IX p. 1450.

(4) Πρῶην Λεοντουπόλεως Ἐσφρονίου Εὐστρατιάδου «Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης» Μακεδονικά, ἔτος 1940, σελ. 39.

(5) Εἰς τὸ κελλίον δηλαδὴ τῶν Σκουροταίων.

(3) Τὸ ἔργον «Περὶ θείας Μεταλήψεως» ἐγράφη παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Κορινθίας Μακαρίου, καὶ ἐξεδόθη ἀνωλύτως εἰς Βενετίαν ὑπὸ τὸν ἐξῆς τίτλον: «Ἐγχειρίδιον ἀνωλύτου τινὸς ἀποδεικτικὸν περὶ τοῦ ὅτι χρεωστοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ συχνότερον νὰ μεταλαμβάνωσι τὰ θεῖα μυστήρια. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέν, δαπάνη τοῦ τιμωτάτου καὶ φιλοχρίστου κου Δημητρίου προσκυνητοῦ τοῦ ἐκ Δρύστας. ἀφοζ. Ἐνετίησι 1777. Παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ

ἐργατικὸν καὶ χειρωνακτικὸν βίον, δεκελίτης γεροντῶν καὶ σκαπανεύς, σπείρων, θερίζων, καὶ καθ' ἑκάστην ἀλήθων καὶ τᾶλλα πάντα ποιῶν, οἷς ἡ πολύμοχθος χαρακτηρίζεται ἡ τῶν ἐρημονήσων ζωὴ καὶ πολυειδῆς περιπέτεια». Ἐπὶ πλέον δὲ ἐστερεῖτο καὶ βιβλίον.

Παρ' ὅλας ὁμως τὰς ἐκεῖ στερήσεις, εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ Ἱεροθέου ὑπακούων, ἔγραψε, κατὰ τὰ μικρὰ διαλείμματα ἀπὸ τῆς σκαφῆς καὶ τοῦ χειρομύλωνος, βάσει τῶν ὧσων εἶχε μελετήσει προηγουμένως, ἐξαιρέτων, πολυσέλιδον καὶ μετὰ πολλὰς μαρτυρίας κατοχυρωμένον βιβλίον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Συμβουλευτικόν», καθὸ συμβουλὰς περιέχον πρὸς ἀρχιερεῖς μὲν εἰδικώτερον καὶ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς γενικώτερον. Ἡ συγγραφή καὶ ἡ διὰ πλείστον χωρίων κατοχύρωσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ μαρτυρεῖ τὴν ἀπέραντον μνήμην μετὰ τὴν ὁποίαν ἦτο προικισμένος ὁ Νικόδημος.

Ὁ ἴδιος, χαριτολογῶν κάπως, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἱερόθεον, ὅτι «κατὰ τὴν εἰκόνα τῶν ἀναμνησκόμενων ζώων... πάνθ' ὅσα δι' ἀναγνώσεως ἔφθη ἐντυπωθέντα τῷ, κατ' Ἀριστοτέλη, ἀγράφῳ ἀβακίῳ τῆς ἐμῆς φαντασίας, καὶ κατὰ Πρόκλον, τοῖς ἱεροῖς σηκοῖς τοῦ ἐμοῦ νοῦς· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ τοῦ θεοῦ Δαβὶδ, «ἄπερ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρηνα θεῖα λόγια, ὅπως ἂν μὴ ἀμάρτω», ταῦτα φημί (ὅσα ἐθλονότι τῷ προκειμένῳ σκοπῷ συντελούν) ἀναπεμπάσας καὶ μνημονεύσας, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Πλατωνικῶν καλουμένην ἀναζωγράφῃσιν, τῷ ρυπῶδει τουτωῖ Συμβουλευτικῷ ἐνεχάρῃα»⁽⁶⁾.

Τὴν μνήμην αὐτοῦ θαυμάζων καὶ ὁ βιογράφος του, ἔγραφε· «κάθε βιβλίον κάθε ἐπιστήμης ποῦ ἀνεγίνωσκε ἢ λόγον μαθήσεως, τὰ ἐσφράγιζεν εἰς τὸ κρανίον του, τὸ ὁποῖον ἀληθινὰ ἦτον, ὡσάν ἐν θησαυροφυλάκιον, καὶ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἀρμόζοντα τὸν ἐβλέπομεν ὅπου τὰ ἐξεκένωνε... Αὐτὸς ὁ ἀειμνηστὸς, ὅταν ὀμίλει ἔφερε τὰς μαρτυρίας μετὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε δὲν ἐπρόφθαιεν ἢ γλῶσσα ὅσα ὁ νοῦς κατέβαζεν, τὰ ρητὰ δηλαδὴ τῆς Θεῖας Γραφῆς,

τῶν ἁγίων τὰς ἐξηγήσεις καὶ νοήματα, τοὺς θεῖους κανόνας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, συνῶδων τε καὶ Πατέρων μετὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς τυπογραφίας, καὶ μετὰ τὰς σελίδας, τὰ δὲ χειρόγραφα τὸ καθένα ποῦ τὸ ἀπῆντησε». Εἶναι δὲ ἐξ ἄλλου γνωστὸν ὅτι εἰς τὸν ἐσπερινὸν τοῦ Μ. Σαββάτου ἀπήγγειλε κάποτε ἀπὸ μνήμης καὶ τὰ δέκα πέντε ἀναγνώσματα!

Ἀπὸ τὰς στερήσεις τῆς ἐρημικῆς ζωῆς εἰς τὴν Σκυροπούλαν ἔσπευσε προθύμως νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ὁ Μητροπολίτης Εὐρύτου, ἀποστείλας εἰς αὐτὸν τροφάς, σκεπάσματα καὶ ἐνδύματα. Ἐπὶ ἕν ἔτος παραμείνας εἰς τὴν ἐρημόνησον ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἀγαπητόν του Ἅγιον Ὄρος. Ἐμείνει εἰς τὴν καλύβην τὴν λεγομένην «τοῦ γέροντος Θεωνᾶ», ἡ ὁποία περιλαμβάνετο εἰς τὴν σκῆτην τοῦ Παντοκράτορος. Τότε δὲ καὶ προσεχειρίσθη εἰς μεγαλόσχημον μοναχόν. Ἐπὶ ἕξ δὲ ὀλόκληρα ἔτη ἔμεινε ἐκεῖ ἀπερίσπαστος ἐπιδιδόμενος συνεχῶς εἰς μελέτην καὶ συγγραφὴν.

Ἐκεῖ, τῇ προτροπῇ τοῦ διὰ δευτέραν φοράν ἐλθόντος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀγαπητοῦ του Μητροπολίτου Κορινθίας Μακαρίου, διώρθωσε καὶ ἠτοίμασε πρὸς ἔκδοσιν τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. Τῇ προτροπῇ δὲ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου —τοῦ διδάσκοντος τότε ἐν Θεσσαλονίκῃ— καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Λεοντίου περισυνέλεξεν ἀπὸ τὰς ἀγιορειτικὰς βιβλιοθήκας καὶ ἠτοίμασε πρὸς ἔκδοσιν τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ «μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἐν τρισὶν ὁλοῖς τεύχεσιν ἀπαρτίσας, καὶ πλείστοις σημειώμασιν, ὡς ἔθος αὐτῷ, προσεπαυξήσας καὶ κατακαλλύνας ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην διὰ νὰ τυπωθῶσιν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν ἀδελφῶν Μαρκίδου Πουλίου»⁽⁷⁾.

Ἀυστηρῶς ὁμως τὰ πολύτιμα αὐτὰ χειρόγραφα ἐχάθησαν. Διότι τὸ τυπογραφεῖον αὐτὸ κατεστράφη καὶ διηρπάγη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἐξ αἰτίας μερικῶν ἐπαναστα-

(7) «Παύλου τοῦ θεοῦ καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου αἱ 14 ἐπιστολαί... Ἐνετίησιν 1819 σελ. ια'». Ἴδε καὶ ἐπιστολὴν Στεφάνου τοῦ Σκουρταίου δημοσιευθεῖσαν εἰς «Μακεδονικά», ἔτος 1940, σελ. 41.

(6) Συμβουλευτικὸν Ἐγχειρίδιον, σελ. 11.

τικῶν προκηρύξεων, κατ' ἄλλους μὲν τοῦ Ρήγα, κατ' ἄλλους δὲ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς Ἑλληνας, αἱ ὁποῖαι εἶχον τυπωθῆ ἔκει. Μεταξὺ τῶν διαρπαγέντων καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας κατακρατηθέντων ἀντικειμένων ἦσαν καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Νικόδημου.

Ὅταν δὲ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόκριτος Νάνος Κανταντζόγλου ἔμαθε παρὰ τῶν ἐν Βιέννῃ ὁμογενῶν τὴν ἀπώλειαν τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, τὴν κατέστησε γνωστὴν εἰς τὸν Νικόδημον, ὁ ὁποῖος «κλαίων καὶ ὀδυρόμενος—ὄπως γράφει ὁ βιογράφος τοῦ Εὐθύμιος—δὲν ἠδυνήθη νὰ σταθῆ μίαν ὥραν εἰς τὴν καλύβην του». Ἐπῆγε δὲ εἰς τὴν σκήτην τῶν λιβαν ἀγαπητῶν τοῦ ἀδελφῶν Σκουρταίων, διὰ νὰ εὔρη παρ' αὐτῶν παρηγορίαν. Μόλις δὲ κατὰ τὸ 1835, ἦτο 26 ὅλα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικόδημου, ἀνευρέθη ἓνα μέρος τῶν χειρογράφων αὐτῶν εἰς χεῖρας τοῦ προεστοῦ τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς Κοινότητος Κωνσταντίνου Βιζυρούλη καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸν Στέφανον Σκουρταῖον παραμένοντα τότε εἰς Βενετίαν, καὶ φροντίζοντα διὰ τὴν ἐκτύπωσιν μερικῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Νικόδημου.

Ἡ θλίψις ὅμως αὐτῆ ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ ἔργου δὲν τὸν ἠμποδίζεν ἀπὸ τὴν συγγραφικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν. Τότε ἀκριβῶς ἤρχισε τὴν ἐργασίαν διὰ τὴν συστηματικὴν κατάταξιν καὶ ἐξηγητικὴν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας ἀπαραιτήτων πρὸς διαφωτισμὸν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Τὸ πολῦτιμον αὐτὸ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν ἐκ Δημητσάνης ἱερέα καὶ ἱεροδιδάσκαλον Ἀγάπιον, μὲ ἀφαντάστους κόπους ἔφερεν εἰς πέρας, τὸ ὠνόμασε «Πηδάλιον». Εἶναι δὲ μέχρι σήμερον χρησιμώτατον καὶ διαφωτιστικώτατον βοήθημα διὰ κληρικούς καὶ λαϊκούς πρὸς γνῶσιν τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ τοῦ πνεύματος τῶν κανόνων.

Ἀμέσως μετὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ τὸ ἀπέστειλεν ὁ Νικόδημος μὲ τὸν Ἀγάπιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐγκριθῆ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων. Ὁ ἱεροκέρυξ τῆς Μεγ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀρχιμ. Ἱερόθεος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ ἱερὰ Σύνοδος εἶχε παραπέμψει τὸ «Πηδάλιον», ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον ἔτος ἡμέ-

λησεν νὰ κάμῃ τὴν σχετικὴν εἰσηγητικὴν μελέτην, πράγμα τὸ ὁποῖον, τὸν μὲν Ἀγάπιον ἀπεκαρδίωσε, ὥστε νὰ παραιτηθῆ πάσης περαιτέρω προσπαθείας, τὸν δὲ Νικόδημον κατελύτησε. Πιθανῶς νὰ ἐσκέφθη ὅτι θὰ εἶχε καὶ αὐτὸ τὴν ἴδιαν τύχην πρὸς τὸ ἔργον Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Μετὰ τὸ ἔτος ὅμως αὐτὸ ὁ Νικόδημος ἔγραψε κατ' εὐθείαν εἰς τὸν τότε πατριάρχην Νεόφυτον, ζητῶν παρ' αὐτοῦ τὴν κύρωσιν τοῦ βιβλίου.

Ὁ Ἱερόθεος ὑπέβαλε εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον εὐμενῆ ὑπὲρ τοῦ Πηδαλίου εἰσηγήσειν. Ὁ πατριάρχης Νεόφυτος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπ' ἀρχῆς εὐμενῶς διατεθειμένος ὑπὲρ τοῦ Πηδαλίου, τῇ προτροπῇ τοῦ Ἱεροθέου ἔστειλε αὐτὸ πρὸς τοὺς ἐν Χίῳ εὐρισκομένους, Ἀθανάσιον τὸν Πάριον καὶ τὸν Κορίνθου Μακάριον, ζητῶν καὶ ἐκείνων τὴν ἔγκρισιν. Ὅτε δὲ ἔλαβε παρ' αὐτῶν «τὴν καλὴν περὶ τῆς βίβλου μαρτυρίαν», ἔδωσε τὴν συνοδικὴν ἔγκρισιν καὶ διὰ τοῦ Μακαρίου τὸ ἔστειλε πρὸς τὸν Νικόδημον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Νικόδημος, πάμπαν καθὼς ἦτο, δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ ἐκδώσῃ τὸ «πηδάλιον», ὅπως ἄλλωστε καὶ τὰ ἄλλα τὸν βιβλία, ἔγινεν ἔρανος μεταξὺ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀγ. Ὄρους καὶ τὰ συλλεγέντα χρήματα μετὰ τῶν χειρογράφων ἐδόθησαν εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Θεοδώρητον τὸν ἐξ Ἰωαννίνων, παρακληθέντα νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ Πηδαλίου ἐν Βενετίᾳ.

Ἄλλ' ἐδῶ νέα πικρία ἐπεφυλάσσετο διὰ τὸν Νικόδημον. Ὁ Θεοδώρητος ἀπεδείχθη, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Εὐθυμίου «δόλιος» καὶ «ψευδάδελφος». Διότι, ἀπὸ τὰ ἐπεξηγηματικὰ σημειώματα καὶ σχόλια τοῦ Νικόδημου πρὸς τοὺς κανόνας, ἄλλα μὲν ἀφῆρεσε, ἄλλα ἠλλοίωσε, καὶ μερικὰ ἰδικὰ του προσέθεσεν εἰς ὑποστήριξιν πεπλανημένων ἀντιλήψεων, παραποιήσας οὕτω τὸ ἔργον εἰς δεκαοκτὼ καὶ πλέον σημεία. Ὅταν ὁ εὐλαβὴς Νικόδημος εἶδε τὴν παραποίησιν αὐτῆν, κατεθλίβη καὶ ἐπικράνθη πάρα πολύ. Δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὔρη ἡσυχίαν καὶ ἔλεγε μετὰ δακρύων εἰς τοὺς ἀδελφικούς του φίλους Σκουρταῖους, ὅτι «τὸ εἶχε κάλλιον πολλάκις νὰ τὸν ἐκτύπα (ὁ Θεοδώρητος) εἰς τὴν καρδίαν μὲ τὴν

μάχαιραν, παρά νά προσθήσῃ ἢ νά ἀφαιρέσῃ εἰς τὸ βιβλίον του».

Παρά τὰς πικρίας ὅμως αὐτὰς μετοικήσας εἰς τὸ Παντοκρατορικὸν κελλίον «Ἁγ. Βασίλειος» συνέχισε τὴν γονιμωτάτην αὐτοῦ συγγραφικὴν ἐργασίαν. Ἐκεῖ μάλιστα συνέγραψε τὴν «Χρηστοθήθειαν» καὶ ἐπιδιώρθωσε τὰ ἐγκώμια τοῦ ἐπιταφίου. Ὀλίγον χρόνον βραδύτερον μετὰ τὰ ὀλίγα χρήματα πὺρ εἶχε ἠγόρασε καλύβην ἀπέναντι τοῦ κελλίου τοῦ «Ἁγ. Βασιλείου», ὅπου καὶ ἔζη ἀσκητικώτατα συντηρούμενος ἀπὸ τοὺς λίαν ἀγαπητοὺς εἰς αὐτὸν φίλους καὶ εἰλικρινεῖς παραστάτας Σκουρταίους.

Ἡ ζωὴ του, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Εὐθύμιος, ἦτο πράγματι ἀσκητικὴ. «Ἡ ζωοτροφία του—λέγει—ποτὲ μὲν ἦτο ὀρυζιον νερόβραστον, ποτὲ δὲ νερόμελον τὸν δὲ περισσότερον καιρὸν ἐλαίας καὶ μουσκεμμένα κουκιά ἦτο τὸ προσφάγιόν του. Καὶ ὁπότε τοῦ ἐτύγγανον ὀψάρια, τὰ ἔβιδε κανενὸς γειτόνου του καὶ τὰ ἐμαγεύρευε καὶ τὰ ἔτρωγον μαζύ. Ὅμοίως καὶ οἱ γείτονές του, ἠξεύροντας ὅτι δὲν μαγειρεύει, πολλάκις τοῦ ἐπήγαινον μαγεύρευμα». Οἱ ἀδελφοὶ Σκουρταῖοι ἐκτιμῶντες τὸν μέγalon αὐτὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον καὶ ἔβλεπον καθημερινῶς καταπονούμενον ἀπὸ τὰς μελέτας καὶ τὰς συγγραφάς του, τὸν ἐκάλουον συχνὰ νά συντρώγῃ μαζύ των. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὄραν τοῦ φαγητοῦ, ὁσάκις ἠρωτᾶτο ἐπὶ πνευματικῶν ζητημάτων, «ἤρχιζε νά λέγῃ καὶ ἀπὸ τὸ λέγειν ἀλησημονοῦσε τὴν πείναν, ὥστε ὁποῦ πολλάς φορές τὸν ἐπρόσταζεν ὁ μακαριτὴς γέροντάς μας νά σιωπήσῃ, διὰ νά φάγῃ». Τόσον βαθέως πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα εἶχε πάντοτε καὶ τόσον πολὺ ἠὲφραίνετο εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν θείων λογίων.

Εἰς τὴν καλύβην τοῦ «Ἁγ. Βασιλείου» παραμένων, συνέγραψε καὶ διώρθωσε δεκάδα τινὰ περὶον πολυτίμων ἄλλων ἔργων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, ἴσως πρὸς περισσότερον ἄνετον ἐπίδοσιν εἰς τὰς συγγραφάς του καὶ μελέτην τῶν εἰς διαφόρους Μονὰς ἀποκειμένων χειρογράφων καὶ συγγραμμάτων, ἴσως καὶ διὰ νά μὴ ἐπιβαρύνῃ τὰ αὐτὰ συνεχῶς πρόσωπα μετὰ τὴν τόσον ἄλλωστε ἀσκητικὴν συντήρησίν του, πιθανὸν δὲ καὶ διότι προσεκα-

λεῖτο καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀδελφούς τοῦ Ἁγ. Ὁρους, ἠλλαξεν ἐπανειλημένως τόπον παραμονῆς. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ παρουσίασε νέαν ἐκκλησιαστικὴν συγγραφικὴν παραγωγὴν.

Ἐπτά δὲ ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχεν ὡς ἀντιγραφέα τῶν ἔργων του τὸν Κύριλλον, ἀδελφὸν τὸ πρῶτον τῆς Μονῆς Προυσοῦ καὶ ἐπὶ δέκα ἐννέα ἔτη ἱερομόναχον εἰς τὸ Ἁγ. Ὅρος. Εἰς τὸ κτηματολόγιον τῆς Ἱ. Μ. Προυσοῦ καὶ εἰς τὴν σελίδα 925 ὁ ἐν λόγῳ ἱερομόναχος γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐκ τῶν δέκα ἐννέα ἐτῶν, ὅπου κατὰ τὸ Ἁγ. Ὅρος ἠσύχαζον, ἑπτὰ ἔτη ἐξ αὐτῶν διήλθον ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἀοιδίμου τούτου ἀνδρός, καλλιγραφία χρῶμενος, ὅθεν καὶ τῶν αὐτοῦ πονημάτων τὰ πλεῖστα ἰδίαις χερσὶ καλλιέγραψα». Παραθέτει δὲ κατάλογον δέκα ἑπτὰ ἐκδεδομένων ἔργων τοῦ Νικοδήμου καὶ πενήντα ὀκτὼ ἀνεκδότων, διὰ τὰ ὁποῖα λέγει «ταῦτά εἰσιν ἅπερ ἰδίαις ἡμῶν εἶδον καὶ διὰ τῆς ἐπιταγῆς τοῦ ἰδίου ἀνδρός ἀντέγραψα... αἰετ' μαρτ. ἡ' ἐν Πυρσῶ».

Ἡ συνεχὴς ὁμως καὶ τόσον γόνιμος αὐτῆ ἐργασία, ἡ ἔντονος ἐξ ἄλλου προθυμία του νά καθοδηγῇ διὰ πνευματικῶν συνομιλιῶν καὶ ἀναπτύξεων εἰς τὴν ἐν Χριστῶ ζωὴν, νά παρηγορῇ καὶ ἐνισχύῃ ὄχι μόνον τοὺς εὐλαβεῖς μοναχοὺς τοῦ Ἁγ. Ὁρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος συρρέοντας πρὸς αὐτὸν πιστοὺς καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ σύντονος καὶ συστηματικὴ διὰ προσευχῶν, διὰ παρακολουθήσεως ἀκολουθιῶν λειτουργιῶν εἰς πνευματικὴν του οἰκοδομὴν καὶ ζωὴν προσπάθεια ἔκαμψαν τὴν ἀντοχὴν του καὶ ἐκλόμισαν τὴν ὑγίαν του.

Εἰς αὐτὰ δὲ πρέπει νά προσθέσωμεν καὶ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους μετὰ τοῦ Μακαρίου τοῦ Κορινθίως καὶ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου κατέβαλλε διὰ τὴν ἀναξωγογήνησιν καὶ ἐπικράτησιν γενικῶς μὲν ὀρθοδόξου παραδόσεως, εἰδικώτερον δὲ τῆς προσφορᾶς τῶν κολλύβων εἰς ἡμέρας, τὰς ὁποίας ἀπ' ἀρχῆς εἶχεν ὀρίσει ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὴν ἐπαναφορὰν μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς συνεχοῦς θείας κοινωνίας, διὰ τὴν εὐλαβίαν καὶ μετὰ ἐκφώνως τὰς εὐχὰς λεγομένης θείαν λειτουργίαν καί, πρὸ παν-

τός, διὰ τὴν ἀναζωογόνησιν μιᾶς ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς μεταξὺ τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ὅλα αὐτά, ὅπως συνέβη ἄλλωστε καὶ μὲ τοὺς πλείστους ἐκ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἠγάλωσαν τὴν θαυμαστὴν ὄντως ἀντοχὴν καὶ ζωτικότητα τοῦ.

Ἀπὸ τὸ 57ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἠσθάνετο τὸν ἑαυτόν του ὄλονεν καὶ περισσότερον καταβαλλόμενον. Πολλάκις ἠκούσθη λέγων πρὸς τὸν εἰς τὸ κελλίον τῶν Σκουρταίων εὐρισκόμενον Ἀνανίαν «Ἀπόκαμα γέρο· Ἀνανία». Καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἀπέκαμνε ἀπὸ τὰς τόσων καρποφόρους πρὸς τοὺς τόσους πιστοὺς ὁμιλίας του, ἔλεγεν εἰς τοὺς συμμαναστάς του «πᾶμε, πατέρες μου εἰς κανένα ἐρημόνησον καὶ γλυτώσομεν ἀπὸ τὸν κόσμον». Καὶ τοῦτο ἔλεγε —σημειώειν ὁ βιογράφος του— «ὄχι τοὺς ἀδελφούς βαρυνόμενος, ἀλλὰ διότι ἐμποδιζετο ἀπὸ τὸ θεῖον τοῦτο ἔργον» δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς προσευχῆς, τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς καὶ συγγραφῆς.

Παρ' ὅλα ὁμως αὐτὰ ἐπέμεινε ὡς καλὸς ἀγωνιστὴς εἰς τοὺς τιμίους αὐτοῦ πνευματικούς ἀγῶνας τῆς γραφίδος καὶ τοῦ λόγου. Καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα 4 ἔτη τῆς ζωῆς του συνέταξε τὸν τρίτομον Συναξαριστὴν, ἠρμήνευσε καὶ ἀνέλυσε εἰς ὀγκώδεις θεολογικώτατον βιβλίον ἐπικαλούμενον «Ἐορτοδρομὸν», τοὺς κανόνας τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν εορτῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλο βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Νέα κλίμαξ» τοὺς ἀναβαθμοὺς τῆς Ὀκτωήχου. Εἰς τὰ τελευταῖα δὲ αὐτὰ ἔτη, αὐτὸς ὁ γίγας τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ζωῆς, συνέταξε... ὁμολογίαν καὶ ἀπολογία τῆς ἑαυτοῦ πίστεως εἰς ἀναίρεσιν ἀνευλαβῶν κατηγοριῶν αἱ ὁποῖαι εἶχαν διατυπωθῆ ἀπὸ μερικοῦς φθονεροῦς καλογήρους τοῦ Ἀγ. Ὁρους!

Διανύων τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ζωῆς του καὶ αἰσθανόμενος τὸν ἑαυτόν του περισσότερον καταβεβλημένον ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κελλίον του πλησίον τῶν στοργικῶν Σκουρταίων, ὅπου καὶ ἐδέχθη τὰς ἀδελφικὰς ἐκείνων περιποιήσεις. Ἀλλὰ ἡ ὑγεία του εἶχε πλέον κλονισθῆ ἀνεπανορθώτως. Ὁ δογα-

νισμὸς του εἶχεν ἐξαντληθῆ. Οἱ ὀδόντες του εἶχον πέσει. Ἡ ἀκοή του εἶχε γίνει πολὺ βαρεῖα. Μετὰ δυσκολίας πλέον ἐκινεῖτο. Τὴν 5ην Ἰουλίου τοῦ 1809 ἐπεσκέφθη χάριν ἀναφυχῆς τὴν Μονὴν Κουτλουμουσίου, ὅπου οἱ πατέρες μετὰ πολλῆς χαρᾶς καὶ σεβασμοῦ τὸν ὑπεδέχθησαν. Τὴν δὲ ἐσπέραν τὸν προέπεμψαν εἰς τὸ κελλίον του μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι καὶ πάλιν θὰ τὸν ἔβλεπαν εἰς τὴν Μονὴν των.

Ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπανείδον πλέον ἐκεῖ. Διότι, κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας αὐτῆς, καθὼς κατήρχετο ἀπὸ τὸν ἡμίονον ἕξω τῆς καλύβης του προσεβλήθη ἀπὸ ἡμιπληγίαν. Καὶ—ὅπως γράφει ὁ βιογράφος του— «ἐπιᾶσθη ἢ δεξιᾶ του χεῖρ. Τὴν δὲ ἄλλην ἡμέραν ἐπιᾶσθη ἢ γλώσσα του καὶ βρέχων αὐτὴν μὲ τὸ νερὸ ὀμίλει ὀλίγον καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἐπιάνετο». Ὁ ἴδιος προησθάνθη ὅτι τὸ τέλος δὲν θὰ ἐβράδυνε πλέον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν τὸν ἐλύπησε, διότι καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Παύλου, «ἐπεθύμει ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι». Εἰς πολλοὺς ἄλλωστε εἶχεν ὑποβληθῆ κόπους καὶ πολλὰς εἶχε γενεθῆ πικρίας.

Κατὰ τὰς προηγηθείσας τοῦ θανάτου του ἡμέρας, ἔκαμε γενικὴν ἐξομολόγησιν, ἐζήτησε καὶ ἐτέλεσεν εὐχέλαιον καὶ καθημερινῶς, μετεῖχε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Τὴν 13ην Ἰουλίου ἐβάρυνεν ἀκόμη περισσότερον ἢ κατὰστασίς του. Μὲ μόλις ἀκουμένην φωνὴν ἀπηθύνη, μὲ μικρὰς διαλείψεις, θεομὴν προσευχὴν πρὸς τὸν Χριστόν. Ἠὐχαρίστει συνεχῶς τοὺς ἀδελφούς διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τοὺς κόπους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον ὑποβληθῆ καὶ ὑπεβάλλοντο δι' αὐτόν. Κρατῶν δὲ εἰς τὰς χεῖρας τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Μακαρίου καὶ ἁγίου Παρθενίου ἐψιθυρίζε: «Σεῖς ἦλθετε εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀναπαύεσθε διὰ τὰς ἀρετὰς ὅπου ἐκατορθώσατε εἰς τὴν γῆν, καὶ ἦδη καταρροφᾶτε τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου μας, καὶ ἐγὼ πάσχω ἐξ ἁμαρτιῶν μου. Διό, παρακαλῶ σᾶς, πατέρες μου, ἰκετεύσατε τὸν Κύριόν μας νὰ ἐλεήσῃ καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μὲ ἀξιώσῃ αὐτοῦ, ὅπου εἰσθε καὶ σεῖς!» (8).

(8) Εὐθυμίου, ἐνθα ἀνωτέρω.

Τοιοιτοτρόπως ἐπέρασεν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν. Τὴν νύκτα ἐβάρυνε περισσότερο. Ἐζήτησε καὶ τὸν ἐκοινωνήσαν πάλιν. Ἐσταύρωσε τότε τὰς χεῖρας, ἤπλωσε τοὺς πόδας, ἠρέμησε πλήρως καὶ εἰς ἐρώτησιν τῶν μοναχῶν: «διδάσκαλε, ἡσυχάζεις;» ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Τὸν Χριστὸν ἔβαλα μέσα μου καὶ πῶς νὰ μὴ ἡσυχάσω;»

Περιστοιχιζόμενος ἀπὸ ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, τὸν Χριστὸν καὶ τὴν αἰωνιότητα συνεχῶς ἔχων κατὰ νοῦν, εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν τῇ 14 Ἰουλίῳ 1809 παρέδωκεν ἡρέμα τὸ πνεῦμα πρὸς Ἐκείνον, εἰς δόξαν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀφιερῶσει ὀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ ἔργον του. Καὶ—ὅπως πάλιν ἱστορεῖ ὁ βιογράφος του Εὐθύμιος—«ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου εἰς τὴν γῆν ἐβασίλευσεν ὁ νοητὸς ἡλιος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐλειψεν ὁ στῦλος ὁ ὀδηγῶν τὸν νέον Ἰσραὴλ εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἐκρύφθη ἡ νεφέλη ἡ δροσίζουσα τοὺς τηχομένους τῷ καύσῳ τῶν ἁμαρτιῶν, ἐπένηθησαν οἱ φίλοι καὶ γνωστοὶ καὶ ὄλοι οἱ χριστιανοί, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς χριστιανός, ἂν καὶ ἀγράμματος, εἶπε τοιοῦτον λόγον: Πατέρες μου, καλύτερον ἦτο νὰ ἀπέθνησκον σήμερα χίλιοι χριστιανοὶ καὶ ὄχι ὁ Νικόδημος»⁽⁹⁾.

Τὸ σῆνωμα αὐτοῦ ἐτάφη εἰς τὸ ἐν Καρουαῖς κελλίον τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, τὸ ἀνῆκον εἰς τοὺς Σκουρταίους. Σήμερον δὲ εἰς ναῖδριον φυλάσσεται παραπλεύρως μιᾶς εἰκόνης ἐντὸς μικρᾶς θήκης τὸ κρανίον τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς μὲ ἀργυρᾶν ταινίαν γράφουσαν: «κρανίον τοῦ ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ναξίου». Τὸ ναῖδριον αὐτὸ καὶ τὸ παραπλεύρως του κελλίον ἦσαν τῶν καλῶν καὶ φιλάτων του πνευματικῶν ἀδελφῶν Στεφάνου καὶ Νεοφύτου τῶν Σκουρταίων τῶν ἀγιογράφων⁽¹⁰⁾.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς κατελύπησε τὸ Ἀγ. Ὅρος, τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κύκλους καὶ μέγα μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοῦ τρεφομένου ἀπὸ τὰ κυκλοφοροῦντα τότε πνευματικά του συγγράμματα. Εἰς ὄλους, ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν, ἢ προσωπικῶς ἢ ἐκ τῶν

συγγραμμάτων του, εἶχε γεννηθῆ ἢ πεποίθησις ὅτι ὁ Νικόδημος ἦτο, ὄχι μόνον ὁ σοφὸς καὶ βαθυστόχαστος θεολόγος, ὁ φωτεινὸς πνευματικὸς σύμβουλος πάντων, ἀπὸ τοῦ Πατριαρχοῦ μέχρι τοῦ ἀπλουστεροῦ πιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀληθινὰ ἅγιος, ὁ ζῶν κατὰ Χριστὸν καὶ ἀκτινοβολῶν τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, ὁ τιμῶν μὲ τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰδικώτερον τὸ Ἀγ. Ὅρος.

Ἦτο—κατὰ τὸν Ὀνούφριον Ἰβηρίτην ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε γνωρίσει ἐκ τοῦ πλησίον—«τὸν τρόπον ἀπλοῦς καὶ ἀνεξίκακος. Τὸ ἦθος γλυκὺς καὶ χαριεὺς, ἀκτήμων καὶ λίαν ἀπερίσπαστος». Ἡ βαθεῖα του ταπεινοφροσύνη μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οὐδέποτε ἐπεδίωξε, οὔτε διενόηθη νὰ ἐπιδιώξῃ ἀξιώματα. Κατὰ δὲ τὸν Ζαβίραν ἦτο «φιλευσεβέστατος καὶ κοινωφελέστατος μοναχός, σοφὸς καὶ αἰδέσιμος ἀνὴρ»⁽¹¹⁾.

Δικαίως δὲ ἡ Ἱερά Μονὴ Μεγίστης Λαύρας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπάγεται τὸ κελλίον τῶν Σκουρταίων, ἐζήτησε πρὸ ὀλίγων μηνῶν παρὰ τοῦ Πατριαρχείου τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Νικοδήμου ὡς ἁγίου. Καὶ ὀρθότατα πάλιν τὸ Πατριαρχεῖον Κων/πόλεως ἀποδεχόμενον τὴν αἴτησιν αὐτὴν, συνέστησεν ἐπιτροπὴν ἀπὸ συνοδικοὺς διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Νικοδήμου εἰς ἄγιον.

Ἡ ἀνακήρυξις του ὡς ἁγίου ἀποτελεῖ δίκαιον αἴτημα τοῦ Ἀγ. Ὅρους, εὐλαβὲς καθῆκον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἱεράν ὑποχρέωσιν τοῦ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, διὰ τὸ ὁποῖον τόσον πολὺ εἰργάσθη ὁ Νικόδημος. Ὁρθότατα ὁ Σάθας κατατάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἔθνικων ἀνδρῶν, διότι, «μὲ τὰ πολυάρθματα αὐτοῦ συγγράμματα οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς κραταίωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὠφελείας ἀνυπολογίστου τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους πρόξενα γενόμενα»⁽¹²⁾. Ἀλλὰ περὶ τοῦ συγγραφοῦ ἔργου τοῦ Νικοδήμου θὰ γράψωμεν εἰς τὸ προσεχές.

I. Θ. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑΣ

(9) Ἐνθ. ἀν.

(10) Ἐμμ. Καρπαθίου: Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης. Περιοδικὸν «Ἐκκλησία», ἔτος 1935, σελ. 100.

(11) «Ν. Ἑλλάς» ἔτος 1872 σελ. 500.

(12) «Νεοελληνικὴ Φιλολογία», σελ. 624.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

Θυμᾶμαι, ἤμουν φοιτήτρια ἀκόμη, τὰ σοφὰ λόγια πού ἄκουσα ἀπὸ ἕναν ἀπλὸ ἀνθρώπο, ἕνα γέρο ἐλαιοχρωματιστὴ πού βρέθηκε στὸ σπίτι μου γιὰ μικροεπισκευὲς καὶ βλέποντάς με ἐπὶ μέρες συνεχῶς νὰ μελετῶ δὲν κρατήθηκε καὶ μοῦπε: «Φρόντισε κορίτσι μου νὰ μάθης τὰ γράμματα τῆς ζωῆς, δίχως αὐτὰ καὶ δέκα Πανεπιστήμια νὰ τελειώσης θὰ εἶσαι ἀγράμματη». Σοφὰ λόγια βγαλμένα ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου πού δείχθηκε σοφώτερος ἀπὸ πολλοὺς ἀνεγνωρισμένους σοφοῦς.

«Νὰ μάθης τὰ γράμματα τῆς ζωῆς!» Τὸν θυμᾶμαι τακτικὰ κάθε φορὰ πού βρίσκομαι σὲ δυσκολία στὴ ζωὴ, σὲ ἀδυναμία νὰ ἀντιμετωπίσω κάποιο σύνθετο πρόβλημά μου. Καὶ εἶναι τόσο δύσκολο νὰ μάθης τὰ γράμματα αὐτά. Δὲν ἔχουν ποτὲ τέλος, δὲν ἐσφλᾶς μὲ ἕνα ἀπολυτήριο πού κάποτε θὰ πάρῃς, γιατί τὸ μεγάλο σχολεῖο τῆς ζωῆς δὲν ἔχει τελειωμό, ἀρχίζει ἀπὸ νωρὶς καὶ κρατᾶει σ' ὅλη τὴ ζωὴ. Ἔτσι ὁλοι μας μικροὶ καὶ μεγάλοι, σὲ κάθε στιγμή τῆς ζωῆς μας, φοιτᾶμε στὸ ἴδιο σχολεῖο πού δάσκαλος εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ καὶ πού ἀνάλογα μὲ τὰ πράγματα καὶ τὶς καταστάσεις καὶ ὁ καθένας μας μπορεῖ νὰ γίνῃ γιὰ τὸν ἄλλον μικρὸν ἢ μεγάλο, ἀδιάρροο αὐτὸ, δάσκαλος ἢ μαθητῆς.

Ὁ καθένας μας καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίῃ παίρνει ἀπ' τὸν διπλανό του καὶ τὸν διδάσκει χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ. Ὁ κάθε μεγάλος, στὴν ἡλικία φυσικά, ἔχει καὶ μιὰ δλόκληρη τάξι ἀπὸ μικρότεροῦς του μαθητὰς πού τὸν ἀκολουθοῦν, καταγράφουν τὴν κάθε του ἐνέργεια, λόγο, στάσι, τὸν μιμοῦνται καὶ τὸν παίρνουν γιὰ μοντέλο στὴ ζωὴ.

Ἔτσι γεννιέται στὸν καθένα μας καὶ μιὰ τεράστια εὐθύνη γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς του, μιὰ πού δὲν εἶναι ἀπόλυτα κατὰδική του ἀλλὰ βρίσκει τὴν ἀντανάκλασί

της καὶ στὸν ἄγνωστό του μαθητὴ τῆς ζωῆς.

Καὶ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ὅλου αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σχολεῖου εἶναι νὰ μάθης τὴν ἐπιστήμη τῆς ζωῆς, τὴν τέχνη τῆς ζωῆς, ὅπως καὶ νὰ τὴν ποῦμε εἶναι τὸ ἴδιο, νὰ μάθης νὰ ζῆς ἀνώτερα, ἀνθρωπινά. Νὰ μάθης νὰ σκέπτεσαι ἀνώτερα, νὰ ὀνειρεύεσαι ἀγνὰ καὶ ὄραϊα, νὰ κατανοῆς τὸν διπλανό σου, νὰ ἐργάζεσαι, ἄσχετο τί δουλειά, γιὰ νὰ χαίρεσαι, νὰ ἀναπαύεσαι καὶ νὰ διασκεδάζεις γιὰ νὰ λυτρώνης τὴν ψυχὴ σου ἀπὸ τὶς μικρόκοσμες χαρὲς καὶ νὰ τὴν ἀνεβάξης, μ' ὅλα αὐτὰ, τὰ σκαλοπάτια τὶς ἀτέλειωτης σκάλας, τῆς ὀριμότητος, τῆς τελειότητος, πού τὸ πρῶτο της σκαλι πατάει στὴ γῆ καὶ τὸ τελευταῖο ἐφάπτεται μὲ τὸν οὐρανό.

Κι' ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια βρίσκω ὅλο καὶ πιὸ σπουδαῖα τὰ λόγια τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἐκείνου σοφοῦ.

Πόσο δύσκολο ὅμως νὰ τὰ μάθης τὰ γράμματα αὐτά. Πόσο δύσκολη δουλειὰ ἡ τέχνη τῆς ζωῆς!

Ἡ κάθε οἰκογένεια πού ἀνασταίνει παιδιὰ, ἡ κάθε μητέρα πού αἰσθάνεται τὴν ἀποστολή της νὰ δώσῃ στὴ ζωὴ τοὺς νέους ἀνθρώπους, πού θὰ εἶναι ἡ αὐριανὴ κοινωνία, μὲ δέος ἀντιμετωπίζει τὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα τῆς μορφώσεως, τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν της. Καὶ ἰδιαίτερη ἀγωνία τὴν κατέχει γιὰ τὸ κάθε της παιδί ἰδιαίτερα, ἀνάλογα μὲ τὸ φύλο καὶ τὴν ἡλικία του.

Πολὸ μέρος ἀπ' τὴν σκέψι καὶ τὶς φροντίδες της παίρνει τὸ κορίτσι πού πέρασε τὰ δεκαπέντε του χρόνια καὶ πλησιάζει τὰ εἴκοσι, ἔτοιμο γιὰ νὰ βγῆ στὴ ζωὴ.

Ἐνα πλοῖο εἶναι ἔτοιμο νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὸ μεγάλο ἰσόβιο ταξεῖδι του. Πρέπει νὰ πάρῃ μαζί του τὸ πολύτιμο φορτίο τροφῶν πού θὰ τοῦ χρειασθῇ στὸ δύσκολο

αυτό ταξείδι. Ὁ ὠκεανὸς ἀπέραντος, τὰ κύματα γιγάντια, ἡ γαλήνη πολλές φορές ὑπολη ἐγκυμονοῦσα θύελλες καὶ τρικυμίες, καὶ τὸ πλοῖο καινούργιο, ὁ κυβερνήτης νέος. Γι' αὐτὸ πρὶν ξεκινήσει πρέπει νὰ ἔχη πάρει καλὲς ὁδηγίες, ἀφθονα ἐφόδια, καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἔχη κάμει ἄλλα μικροταξείδια μὲ πολύπειρους καὶ θαρραλέους κυβερνήτες.

Στὰ χρόνια αὐτὰ τῆς ἐτοιμασίας γιὰ τὸ μεγάλο ταξείδι τῆς ζωῆς τρεῖς φυσιογνωμίες θὰ σταθοῦν πολύτιμοι ὁδηγοὶ καὶ φίλοι τοῦ κοριτσιοῦ.

Ἡ μητέρα, ὁ δάσκαλος, ἡ φίλη, σὰν οἱ πρὸ ἀντιπροσωπευτικὲς φυσιογνωμίες.

Ἡ Οἰκογένεια, τὸ Σχολεῖο, ἡ Ἐκκλησία, ἡ Κοινωνία, μὲ μελετημένο καταμερισμὸ τῆς δουλειᾶς ἀλλὰ μὲ ἀπόλυτο συντονισμὸ τῶν ἐνεργειῶν τους, δουλεύουν ὅλοι γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, ἔχουν, καὶ πρέπει νὰ ἔχουν ὅλοι, τὸ ἴδιο ὄνειρο. Νὰ δώσουν στὴ ζωὴ ἕναν ἄρτιον ἄνθρωπο, μιὰ κοπέλα ἀξία καὶ ικανὴ νὰ ζήσει σωστά, χαρούμενα, δημιουργικά. Νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ζωὴ σὰν ὀλοκληρωμένη προσωπικότης.

Μ' ἕνα καλὰ καταστρωμένο πρόγραμμα τῆς μορφώσεως-ἀγωγῆς τοῦ κοριτσιοῦ τῆς ἡλικίας αὐτῆς θὰ πρέπει νὰ μποῦν τὰ θεμέλια, πάνω στὰ ὁποῖα θὰ στηριχθῆ γιὰ νὰ διαπλάσσει μόνη τῆς ἀργότερα τὴν προσωπικότητά της.

Ἀνεξάρτητα πρὸς τὴν εἰδικὴ μεταχείρισι πού χρειάζεται τὸ κάθε κορίτσι ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυστασία του καὶ τὶς ἰδιαιτέρους κλίσεις καὶ ιδιότητες, ἀνεξάρτητα, δηλαδή, πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴ πλευρὰ τῆς μορφώσεως-ἀγωγῆς, ὑπάρχουν ἀντικειμενικὲς ἀρχὲς καὶ ἀξίες πού πρέπει νὰ δοθοῦν, νὰ μεταδοθοῦν σὲ ὅλα τὰ κορίτσια, σὲ ὅλα τὰ κορίτσια ὄλων τῶν ἐποχῶν καὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐξωτερικὰ ἡ ζωὴ κυλάει, τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα καὶ συστήματα ἀλλάζουν, μὰ οἱ βάσεις γιὰ μιὰ σωστὴ, ἠθικὴ, τίμια, ὀρθὴ ζωὴ μένουν καὶ θὰ μένουν ἴδιες γιὰ ὅλες τὶς γενεές. Ὁ τρόπος πού θὰ τοὺς δοθοῦν εἶναι διαφορετικὸς καὶ πρέπει νὰ προσαρμοσθῆ στὶς εἰδικὲς συνθήκες τῆς ἐποχῆς πού ζοῦμε, νὰ συγχρονισθῆ μὲ

τὴν κοινωνία μέσα στὴν ὁποία θὰ τὶς ἀσκήση.

Ἔτσι, οἱ τρεῖς μεγάλοι δάσκαλοι τοῦ κοριτσιοῦ Οἰκογένεια-Σχολεῖο-Ἐκκλησία θὰ πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἀκολουθοῦν στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν τέταρτο συνάδελφό τους, τὴν Κοινωνία, τὴν κοινωνία ὅπως εἶναι σήμερα, ὅπως ἐξελίσσεται, γιὰ νὰ μπορέσει ἡ νέα κοπέλα νὰ προσαρμόσει τὶς ἀξίες πού πήρε ἀπ' αὐτοὺς μέσα στὸ ἀπεραντο κοινωνικὸ πεδίο. Μὰ πόσες δυσκολίες δὲν παρουσιάζονται ἀπ' τὴν ἀντίθετη στάσι τῆς κοινωνίας, πόσες φορὲς δὲν παίρνει τὴν στάσι ἐχθροῦ ἀπέναντι στοὺς τρεῖς σὰν νᾶχαν χωριστοὺς σκοποὺς καὶ συμφέροντα, σὰν νὰ μὴν ἀντιλαμβάνεται ἡ κοινωνία πὼς ἀπ' τὴν φύσι καὶ τὴν ποιότητα, τὴν ψυχικὴν ποιότητα τῶν νέων τῆς μελῶν, θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ μελλοντικὴ τῆς ὑπόστασι.

Τὸ ἰδανικὸ μιᾶς ἀνώτερης μορφώσεως-ἀγωγῆς τῆς κοπέλλας συνίσταται στὴν στενὴ συνεργασία καὶ συντονισμὸ τῆς ἐργασίας τῶν τεσσάρων αὐτῶν Οἰκογενείας-Σχολείου-Ἐκκλησίας-Κοινωνίας. Ἀπ' τὴν συνεργασία αὐτὴ θὰ ξεπηδήσουν οἱ μεγάλες ἀρχὲς καὶ ἠθικὲς ἀξίες, Ἀλήθεια-Δικαιοσύνη-Πίστις-Ἐλπίς-Ἀγάπη, πούναι οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι πάνω στοὺς ὁποίους θὰ στηριχθῆ ὁ σκελετὸς τοῦ ὄλου οἰκοδομήματός μας.

Μὰ ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως αὐτῶν τῶν ἀρχῶν εἶναι τὸ πρόβλημα. Τὸ κορίτσι σ' αὐτὴν τὴν ἡλικία ἀρχίζει νὰ μὴ πολυσυμπαθῆ τὶς θεωρητικὲς διδασκαλίες, ἀμφιβάλλει γιὰ ὅλα τὰ θεωρητικὰ σερβιρίσματα πού μὲ δασκαλιστικὸ ὕφος μπορεῖ νὰ τῆς προσφέρουν οἱ μεγαλύτεροί της.

Θέλει μιὰ ἔμπρακτη ἀπόδειξι ὄλων αὐτῶν, μιὰ ἐπαλήθευσι τῶν θεωρητικῶν διδασκαλιῶν. Γι' αὐτὴν τὴ μεγάλη δουλειά, προβάλλει ὁ πρῶτος καὶ μεγάλος δάσκαλος.

Ἡ ΜΗΤΕΡΑ

Ἡ Μητέρα, πού μὲ τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς της θὰ πάρη ἀπ' τὸ χέρι τὸ χθεσινὸ μικρὸ κορίτσακι καὶ θὰ τὸ περάσει μέσα ἀπ' τὴν ζωὴ γιὰ νὰ τὸ παραδώσει στὴν ζωὴ ἕνα σωστὸ ἄνθρωπο, μορφωμένο, ψυχικὰ καλλιεργημένο, μιὰ τέλεια

γυναικεία προσωπικότητα.

Και για την θεϊκή της αυτή άποστολή δέν μπορεί ούτε πρέπει νά ξεκινήση με συνταγές άγωγής. Με την πείρα τής ζωής της, τή μεγάλη διαισθητική της ικανότητα, την άπεραντη μητρική της άγάπη θά εμπνεύση στο νέο κορίτσι τις άρχές μέσα στα πλαίσια τών όποιων θά κινήται στη ζωή και άπ' τις όποιες θά άντλή τις λύσεις για τά διάφορα μικρά ή μεγάλα ζητήματα, πού θά'χη νά άντιμετωπίση στη ζωή της.

Όνειρο κάθε Μητέρας είναι νά βγάλη παιδιά καλύτερα άπ' αυτήν. Τό νά ιδή την κόρη της πιά τέλεια άπ' τόν έαυτό της είναι ένας σωστός και σεβαστός πόθος γιατί έτσι μόνον θά'χουμε μιá συνεχή εξέλιξι και φορά πρós την τελειότητα τής κοινωνίας μας. Μά πώς θά τό κατορθώση; Αυτό είναι τό ερώτημα.

Δέν άρκει νάσαι σαρκικά Μητέρα τής κόρης σου. Πρέπει νά είσαι και ή αξία, ή πρόπυσα μητέρα, πού νά εμπνεής τό κορίτσι σου. Τό κορίτσι θέλει την δική του μητέρα, άς συγχωρηθή ή άμαρτία με φωτοστέφανο. Στην ήλικία αυτή είναι πολύ παρατηρητικό, πολύ άυστηρό στις κρίσεις του για όλους και μάλιστα για την Μητέρα του. Δέν έχει και την δυνατότητα λόγω τής ήλικίας του νά ύπολογίση και νά σταθμίση γεγονότα και καταστάσεις, ώστε νάβρη έλαφροντικά για τά σφάλματα τής μητέρας του, γι' αυτό και κάθε σφάλμα τής μητέρας του άφίνει και ένα ίχνος στην τόσο εύσυνκίνητη ψυχή της. Τής κλείνει την ψυχή της και πέφτει στην διαρκή σκέψη και μελαγχολία, τόσο γνωστά μά και τόσο επικίνδυνα χαρακτηριστικά του κοριτσιού τής ήλικίας αυτής.

Πρίν λοιπόν σκεφθί ή κάθε Μητέρα τόν τρόπο τής μορφώσεως-άγωγής τής κόρης της άς κάμη ένα άυστηρό αυτοέλεγχο και άς φροντίση νά σταθί ψηλά στη ζωή, στην πιά ψηλή θέσι πού τής έταξε ό Θεός και τότε άς καταστρώση τό πρόγραμμα τής άγωγής του κοριτσιού της. Τότε μόνον θά μπορέση νά έχει την άπεριόριστη και άνεπιφύλακτη εμπιστοσύνη τής κόρης της, την τόσο άπαραίτητη για την στενή συνεργασία πού θά'χουν οι δύο τους στο μεγάλο αυτό έργο.

Τό κάθε κορίτσι θέλει την Μητέρα του την καλύτερη άπ' όλες τις μητέρες, γεμάτη με άπειρη άγάπη και καλωσύνη για όλο τόν κόσμο, την θέλει πρότυπο στοργικής συζύγου, συνετής οικοδέσποινας και μόνον έτσι θά εμπνεχώνεται και θά εμπνέεται άπ' αυτήν, άπ' τό παράδειγμά της, άπ' τή ζωή του σπιτιού της.

Τό χαρούμενο, τό άπλά μά τακτικά βαλμένο σπιτικό, πού ένα άγρυπνο, ξύπνιο μητρικό μάτι επιβλέπει και χέρι τακτοποιεί, δέν μπορεί παρά νά εμπνεύση την αξία τής τάξεως και απλότητας στη ζωή.

Η άρμονική και γαληνεμένη συζυγική ζωή δίνει άπό τώρα τό καλοϋπι και τό θεμέλιον στο κορίτσι για τόν μεγάλο σταθμό τής ζωής του, τόν γάμο.

Η παρακολούθησις τής κοπέλλας άπό κοντά τών στενοχωριών του σπιτιού, εκείνων βέβαια πού ή λεπτή ψυχή τής ήλικίας αυτής μπορεί νά σηκώση, τό προφυλάσσει άπ' τόν καταποντισμό πού περιμένει τά χαιδεμένα παιδιά, πού μόνο ρόδινα τά βλέπουν στη ζωή τους και μόλις βγούν μετά στη ζωή σαν μεγάλοι πιά στην ήλικία και συναντήσουν τόν πόνο, την στενοχώρια και τά κτηνήματα πέφτουν στην μελαγχολία και την άπογοήτευσι πού τά οδηγούν στον κατηφορικό δρόμο τής ψυχικής άποσυνθέσεως.

Η έναλλαγή τής χαράς και τής λύπης, τών εύχαριστήσεων και τών στενοχωριών του σπιτιού, ή άλυσίδα αυτή τής ζωής με τούς έναλλασσομένους κρίκους πρέπει νά παρακολουθίται άπ' την κοπέλλα άπό κοντά. Ξέροντας άπό τώρα την φύσι αυτή τής ζωής θά μπορη άργότερα, όταν πιά θά'χη μόνη της την ευθύνη τής ίδιας τής ζωής της, νά άντιμετωπίση τόν πόνο και τις στενοχώριες θαρραλέα, άγωνιστικά, αισιόδοξα.

Η συμμετοχή του κοριτσιού στις στερήσεις πού επιβάλλουν όρισμένες καταστάσεις του σπιτιού, άκόμη και άν πρόκειται για στέρησι μικροχαρών, θά τό συνηθίση στην έφαρμογή τής μεγάλης άρχής τής ζωής, τής συμμετοχής όλων στις θυσίες τής ζωής. Η συνετή μητέρα ξέρει πώς ποτέ δέν πρέπει νά ικανοποιούνται όλες οι, έστω και λογικές, άπαιτήσεις του

κοριτσιοῦ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι εὐκόλη ἢ ἱκανοποίησις αὐτή. Πρέπει νὰ μάθῃ καὶ νὰ ξέρῃ νὰ στερεῖται στὴ ζωὴ τὸ κορίτσι καὶ νὰ βροῖσκῃ τὴν ζωὴ ὡραία, χαρούμενη, νὰ τὴν ζῆ κεφᾶτα, ὥστε νὰ λείψουν οἱ γερασμένες κοπελλίτσες ποὺ συναντᾶμε σὲ κάθε βῆμα. Θὰ τὴν μάθῃ ἔτσι τὴν τέχνη τῆς ἱεραρχήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς, τὴν τόσο ἀπαραίτητη στὴ ζωὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου καὶ τῆς προσαρμογῆς στὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς.

Ἡ φυσικὴ συζήτησις τῶν δύο τους, ἡ μακρὰν κάθε ἀνακριτικοῦ ὕφους καὶ ἐξετάσεως, μητέρας καὶ κόρης τὸ βράδυ γιὰ τὸ κλεισιμο τῆς ἡμέρας θὰ συνηθίσῃ τὴν κοπέλλα στὴν ἀρχὴ τοῦ ἡμερησιοῦ ἀπολογισμοῦ ἀπὸ τώρα καὶ στὴν ἀνάγκη τῆς ψυχῆς τοῦ κλεισίματος τῆς ἡμέρας μὲ μιὰ καλὴ πρᾶξι, μικρὴ ἢ μεγάλη, ἄσχετο αὐτό, στὸ ἐνεργητικὸ τῆς κάθε ἡμέρας. Θὰ γίνῃ συνήθεια πὰ ὁ αὐτοέλεγχος καὶ ἡ αὐτοκριτικὴ γιὰ τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα γεγονότα τῆς ζωῆς της, γιὰ τὴν κάθε της στιγμὴ.

Ἡ ἔμπρακτῃ χριστιανικὴ ζωὴ τῆς Μητέρας, τοῦ σπιτιοῦ ὅλου, θὰ ἔλθῃ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου καὶ τῆς Ὁμάδος καὶ θὰ διδάξῃ στὴν κοπέλλα ὄχι μόνον τὸ γράμμα μὰ καὶ τὴν δύναμι καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς θρησκείας μας, ἀπ' τὸ ἀνεξάντλητο θησαυροφυλάκειο τῆς ὁποίας θ' ἀντλή στὴ ζωὴ της τίς ἀρχές καὶ ἀξίες ποὺ θὰ τῆς δύνουν τὸν ὀρθὸ προσανατολισμὸ τῆς στὴν κάθε της ἐνέργεια, στὸν κάθε της λόγο.

Ἡ συμμετοχὴ τῆς κοπέλλας τῆς ἡλικίας αὐτῆς στὶς ἐργασίες τῆς μητέρας καὶ ἡ βοήθεια της στὶς ἀπασχολήσεις της, κυρίως στὶς ἐργασίες της τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς της, ἔχει μεγάλη ἐπίδρασι στὴν ψυχὴ τῆς κοπέλλας. Μαθαίνει ἔμπρακτα, ὄχι μόνον θεωρητικά, τὴν μεγάλη ἀξία τῆς ζωῆς ποὺ λέγεται ἐργασία-ἀποστολή-συνεργασία. Μαθαίνει νὰ χαίρεται τὴν δουλειά της, μαθαίνει νὰ χαίρεται γιὰ τὴν δουλειά της. Καὶ ἔτσι ἀργότερα θάναί ἔτοιμη νὰ δεχθῇ τὴν ὅποια δουλειά τῆς ἐπιβάλλει ἡ ζωὴ χαρούμενα, δημουργικά.

Θυμᾶμαι πού, ὅταν κηρύχθηκε ὁ πόλεμος καὶ στὰ χρόνια ποὺ ἦλθαν ὕστερα, κά-

ποια κυρία τῆς Προνοίας ἔφερεν πολὺ τακτικὰ μαζὺ της στὸ κτίριο στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Μητροπόλεως καὶ δύο μικρὰ κορίτσια, μικρότερα βέβαια ἀπ' τὴν ἡλικία ποὺ τώρα μᾶς ἐνδιαφέρει, δύο μικρὲς συνεργάτιδες ποὺ τὴν βοηθοῦσαν στὴν μεγάλη ἀποστολὴ ποὺ εἶχε ἀναλάβει. Βοηθητικὲς δουλειὲς στὶς διανομές, γράψιμο καταστάσεων παιδιῶν ποὺ ἔπρεπε νὰ πᾶρουν τὸ γάλα τους καὶ ἄλλες μικροβοήθειες, γίνοντοσαν ἀπ' τὰ δύο αὐτὰ κορίτσια. Μὰ τί ἀπήχησι στὴν ψυχὴ τους, τί ψυχικὴ καλλιέργεια ἦταν αὐτὴ ἡ βοήθεια τῆς μητέρας. Καὶ πόση χαρὰ αἰσθάνομαι σὰν βλέπω τώρα τὴν μητέρα μὲ τίς δύο κοπέλλες νᾶμαστε καὶ οἱ τέσσαρες συμμαθήτριες στὸ ἴδιο σχολεῖο γιὰ τὴν μάθησι τῆς ζωῆς!

Ἡ ἔμπρακτα συνετή, ἀπλὴ καὶ σεμνὴ ζωὴ τῆς μητέρας θὰ διδάξῃ στὸ κορίτσι τίς ἀρχές τῆς ἀπλότητος, συνέσεως καὶ σεμνότητος στὸ ἦθος, στὴν συμπεριφορὰ, στὸ λόγο. Τῆς σεμνότητος ἐκείνης ποὺ χωρὶς νᾶχη καμμιὰ σχέσι μὲ τὴν ἐπιφανειακὰ κτυπητὴ σεμνοτυφία προδίδεται ἀπὸ τὸ καθαρὸ βλέμμα τῆς κοπέλλας, ἀπ' τὸν μετρημένο λόγο της, ἀπ' τὴν εὐγλωττῆ σιωπὴ της. Καὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μάθῃ τὴν τέχνη τοῦ σιωπᾶν καὶ τὴν τέχνη τοῦ ἀκούειν. Ἡ φλυαρία, ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ προπέτεια, γνώριμα χαρακτηριστικὰ τῆς ἡλικίας αὐτῆς, πρέπει νὰ κτυπηθοῦν ἀπὸ τώρα γιὰ νὰ μὴν γίνουν συνήθεια τῆς μεγαλύτερης ἡλικίας. Ἡ τέχνη τοῦ σιωπᾶν, τοῦ ἀκούειν, βασικὰ γιὰ τὴν μαθήτρια τῆς ζωῆς σὲ κάθε ἡλικία, συνοψίζονται στὸ ὑπέροχο πνεῦμα τῆς μαθητείας τῆς ζωῆς, ποὺ μόνον ἕνας ταπεινὸς ἄνθρωπος μορεῖ νὰ ἐπιβάλῃ στὸν ἑαυτὸ του καὶ ποὺ κάθε μητέρα πρέπει φυσικὰ καὶ ἀβίαστα πάνω στὴν ἴδια τὴ ζωὴ νὰ μπορέσῃ νὰ μεταδώσῃ στὴν κοπέλλα. Ἔτσι μόνον ἡ κοπέλλα θὰ μπορέσῃ νὰ παίρῃ καὶ νὰ ἀφομοιώσῃ τὴ ζωὴ, ὥστε νὰ μπορῇ ὕστερα νὰ τὴν ἀποδίδῃ στὴν ἴδια τὴ ζωὴ, ζῶντας μιὰ ἄξια καὶ δημιουργικὴ ζωὴ. Ἔτσι μόνον θὰ μπορέσῃ νὰ μιλᾷ καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρὰ της καὶ νὰ ἔχῃ κάτι νὰ εἰπῇ.

Καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ ἡ μητέρα δουλεύοντας φυσικὰ καὶ ἀβίαστα, ἀφίνοντας τὴν

ἀπαιτουμένη, καλοζυγισμένη ἐλευθερία κινήσεως μέσα στὴν κοινωνία τοῦ κοριτσιοῦ της, θὰ πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ δημιουργήσῃ τὸ κατάλληλο κλίμα τῆς πραγματικῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς της μετὰ τὴν κοπέλλα, τῆς ψυχικῆς ἐκείνης ἐπαφῆς ποὺ κάνει τὶς δύο ψυχὲς νὰ συναντῶνται στὸ ἀπαλὸ καὶ καθαρὸ βλέμμα καὶ τῶν δύο τους, προσηλωμένο στὸν ἴδιο σκοπὸ, στὸ ἴδιο τέραμα.

Μὰ δὲν ἀρκοῦν οἱ ὥραιες καὶ ἡθικὲς μόνον πλευρὲς τῆς ζωῆς. Ἡ μητέρα ἔχοντας τὴν στενὴ συνεργασία τῆς μεγαλωμένης πιά κοπέλλας πρέπει νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπ' τὶς μικρότητες, ἀπὸ τὶς ποταπότητες τῆς ζωῆς. Μετὰ τὴν προσοχὴ ποὺ ἐκείνη μόνον ξέρει ν' ἀναπτύσῃ, θὰ μάθῃ τὴν κοπέλλα νὰ διακρίνῃ τὴν μικρότητα, νὰ περνᾷ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ μὴ μολύνεται, θὰ τὴν μάθῃ τὴν ἀμυνα κατὰ τῶν κινδύνων ποὺ ἔχει μέσα του ὁ ἄλλος δάσκαλος τῆς ζωῆς, ἡ Κοινωνία. Θὰ τὴν μάθῃ νὰ ζῇ ψηλά, ἀνώτερα, ξέροντας ὅλες τὶς κακίες καὶ μικρότητες τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ μὴ πινηγῇ μεθαυτοῦ, βγαίνοντας στὴ ζωὴ, καὶ καταποντιστῇ μέσα στὸ πέλαγος τῶν μικροβίων ποὺ θὰ τὴν ἀγκαλιάσουν μ' ἓνα ἀσφικτικὸ ἀγκάλιασμα ποὺ φέρνει τὴν ψυχικὴν κατάπτωση, νάρκη καὶ διάλυσι. Ὅχι σὰν ἓνα λουλοῦδι λεπτὸ ποὺ μόνον σὲ ὠρισμένη θέσι, μετὰ ὠρισμένη κατεύθυνσι τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ σὲ ξεκαθαρισμένον ἀπ' τὰ ζιζάνια καὶ τὰ παράσιτα ἔδαφος μπορεῖ ν' ἀναπτυχθῇ, ἀλλὰ σὰν λουλοῦδι ποὺ ὅπου καὶ νὰ τὸ τοποθετήσῃς, ὅ,τι καιρὸ κι' ἂν κάνῃ, ὅσα παράσιτα κι' ἂν τὸ πνίγουν, ἐκεῖνο θὰ βγάλῃ τὰ μυρωδάτα ἄνθη του καὶ θὰ εὐωδιάζῃ μ' αὐτὰ τὸ περιβάλλον του.

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Ὁ ἄλλος αὐτὸς συντελεστής τῆς πραγματικῆς μορφώσεως τῆς κοπέλλας θὰ τῆς παρασταθῇ στὰ πρῶτα κυρίως χρόνια τῆς ἡλικίας ποὺ ἐξετάζομε καὶ μέχρι τῆς ἀποφοιτήσεώς της ἀπ' τὸ Γυμνάσιο ἢ καὶ ἀργότερα ὡς καθηγητὴς στὶς ἀνώτερες σχολές. Προσωπικότητες ποὺ ὀπωδῆποτε θὰ χαράξουν βαθιεῖς γραμμὲς στὴν ψυχὴ τῆς κοπέλλας, θὰ γεμίσουν πολλὰς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου τῆς ἡλικίας αὐτῆς.

Ὅλες μᾶς μετὰ συγκίνησι καὶ μ' εὐγνωμοσύνη πάντα θυμόμαστε μορφὲς ἐκπαιδευτικῶν ποὺ στάθηκαν ὀδηγοὶ μᾶς στὰ χρόνια αὐτά. Ὁ κάθε δάσκαλος εἶναι καὶ ἓνα πρότυπον, γιὰ ἓνα τοῦλάχιστον μαθητὴ του, μαθητριά του. Πόση εὐθύνη λοιπὸν τοὺς βαρύνει. Αὐτὸν τὸν δάσκαλο, τὸν καθηγητὴ, τὴν καθηγήτρια τῶν τελευταίων κυρίως γυμνασιακῶν τάξεων ζητεῖ ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἡ σημερινὴ κοπέλλα, ποὺ πίσω ἀπὸ τὴν ἀπομνημόνευσι περικοπῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ τὴν ἀποστήθισι ἱστορικῶν γεγονότων, θὰ μάθῃ τὴν κοπέλλα νὰ σκέπτεται, νὰ διακρίνῃ, καὶ νὰ ἱεραρχῇ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν ὕλην, νὰ ἀναζητῇ στὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν λαῶν τὴν ἠθικὴ ἔξαρσιν ἢ τὴν κατάπτωσιν τους. Θὰ τὴν μάθῃ νὰ κρίνῃ σωστά, νὰ σκέπτεται ἀνώτερα, νὰ διαβάξῃ καὶ νὰ κατανοῇ, νὰ διαλέγῃ τὸ βιβλίον ποὺ θὰ διαβάσῃ, νὰ ἀγαπάῃ τὸ βιβλίον, τὸ καλὸ βιβλίον.

Τὸν ἐκπαιδευτικὸν, τὸν πιστόν, ποὺ θὰ βασίλῃ τὴν διδασκαλίαν του καὶ θὰ βαδίξῃ στὰ ἴχνη τῆς ὀρθῆς κοσμοθεωρίας. Αὐτὸν τὸν ἐκπαιδευτικὸν, τὸν μεγάλον τῆς συνεργάτη ζητᾷ ἡ Ἑλληνὶς Μητέρα ἀπ' τὴν Πολιτείαν, καὶ γρήγορα θὰ τὸν ἀποκτήσῃ μετὰ τὴν τόση ἀνακαινιστικὴ δουλειὰ ποὺ γίνεται στὸ Σῶμα τῶν Ἑκπαιδευτικῶν.

Ἡ γραμματικὴ, στενὰ σχολικὴ μόρφωσις ὑπὸ τὴν στενὴ σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν εἶναι ἀρκετὴ μόνον γιὰ νὰ μορφώσῃ πραγματικὰ τὴν κοπέλλα. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὸς παρ' ὅλη τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων, ἐν τούτοις ἡ μόρφωσις ζητεῖ τὰ δικαιώματά της. Δὲν ἀρκεῖ ἡ σφύρευσις γραμματικῶν γνώσεων καὶ ἐκείνων μάλιστα ἐπιπολαίως τοποθετημένων, ἂν δὲν εἶναι συνδεδεμένα δὴ αὐτὰ μετὰ τὴν μεγάλην ἀξίαν ποὺ λέγεται ἀνθρωπιά, πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τείνουν καὶ στὴν ὁποίαν νὰ καταλήγουν.

Ἡ κάθε κλίσις τῆς κοπέλλας πρέπει νὰ διαπιστωθῇ ἐγκαίρως καὶ νὰ καλλιεργηθῇ κατάλληλα. Ἡ μουσικὴ, ἡ λογοτεχνία, οἱ εἰκαστικὲς τέχνες, ξένες γλώσσες, ἡ κοινωνικὴ δρασίς, ὅλες αὐτὲς οἱ κλίσεις πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν μετὰ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ ἀνεβάσουν τὴν κοπέλλα, νὰ τὴν

καλλιέργησον ψυχικά, νὰ τὴν μορφώσουν πραγματικά. Καὶ εἶναι οἱ κλίσεις αὐτὲς μιὰ μεγάλη εὐκαιρία στὰ χέρια τῆς μητέρας, τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἢ κοινωνικοῦ συμπαραστάτου καὶ ὁδηγοῦ τῆς.

Η ΦΙΛΙΑ

Εἶναι ἡ τρίτη προσωπικότης πού θ' ἀφήσῃ βαθεῖα ἴχνη στὴν κοριτσίστικη ψυχὴ τῆς ἡλικίας αὐτῆς. Εἶναι ψυχικὴ ἀνάγκη ἢ φιλία γιὰ κάθε ἡλικία μὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἡλικία πού ἐξετάζομεν. Τώρα πού ἀρχίζει νὰ χαράξῃ ἡ προσωπικότης τῆς κοπέλλας, πού μπαίνουν σκοποὶ γιὰ τὴ ζωὴ, πού καταστρώνονται σχέδια, πού πλάθονται ὄνειρα, τώρα πρέπει ἡ κοπέλλα νὰ ἔχῃ μιὰ συνομήλικη συντροφιά πού θὰ συνδεθῇ ψυχικά μαζύ της καὶ θὰ κάνουν τὰ ταξίδια τῆς σκέψεως καὶ τῆς ψυχῆς σφιχτὰ συνδεδεμένες. Εἶναι ἡ φίλη τῆς ἡλικίας αὐτῆς πού κατ' ἀρχὴν μένει καὶ ὁλόκληρης τῆς ζωῆς, ἡ φίλη πού γίνεται σχεδὸν τὸ alter ego τῆς κοπέλλας. Καὶ ἐδῶ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς μητέρας. Τὴν φίλη της πρέπει νὰ τὴν διαλέξῃ μόνη της ἢ κοπέλλα, ἀνάμεσα στὶς σχολικὲς καὶ κοινωνικὲς συναναστροφές, μέσα ἀπ' τὴν τάξη, ἀπ' τὴν ὁμάδα τοῦ Κατηχητικοῦ ἢ τοῦ Ὀδηγισμοῦ, ἀπ' τὸ στενὸ φιλικὸ καὶ συγγενικὸ περιβάλλον. Μόνη της καὶ ἐλευθέρως, ἀλλὰ τὸ ἄγρυπνο μάτι τῆς συνετῆς μητέρας πρέπει νὰ κατευθύνῃ τὴν κοπέλλα σ' ἐκείνην πού ἢ ἴδια ἢ μητέρα διάλεξε, σταθερίζοντας ὅλους τοὺς συντελεστὰς πού ἐκείνη ξέρει νὰ ὑπολογίξῃ. Νὰ τὴν κατευθύνῃ, ὅμως, χωρὶς ἢ κόρη νὰ ἀντιληφθῇ κὰν μιὰ τέτοια ἀνάμιξι τῆς μητέρας, γιὰτὶ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀντιτάξῃ τὸ πείσμα, πού εἶναι καὶ αὐτὸ λίγο γνώριμο τῆς ἡλικίας αὐτῆς, καὶ ἢ θὰ κλειστῇ στὸν ἑαυτὸ της ἢ θὰ στραφῇ στὴν πῶ ἀκατάλληλη γιὰ φίλη της. Ἡ ἀλάθητος λαϊκὴ σοφία λέει «πὲς μου τὸν φίλο σου νὰ σοῦ πῶ ποῖος εἶσαι» καὶ αὐτὸ γιὰτὶ εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας καὶ ἀμφισβητήσεως ἡ ἀνάγκη τῆς φιλίας ἀπ' ἑνὸς καὶ ἢ ἐπίδρασις τῶν χαρακτήρων τῶν φίλων ἀμοιβαίως ἀπ' ἑτέρου. Μὲ τὴν διακριτικὰ λοιπὸν διαλεγμένη, κατὰλληλη φί-

λη θὰ ξεκινήσῃ τὸ κορίτσι τῆς ἡλικίας αὐτῆς γιὰ τὸ ταξίδι τῆς ζωῆς, καταστρώνοντας ἀπὸ τώρα τὰ σχέδια μιᾶς ἀνώτερης ζωῆς, πλάθοντας τὰ ἀγνὰ ὄνειρα μιᾶς δημιουργικῆς ζωῆς.

Μὰ στὸ δύσκολό τους ἔργον γιὰ τὴν μόρφωσι-ἀγωγή-ψυχικὴ καλλιέργεια τῆς κοπέλλας οἱ τρεῖς δάσκαλοι Οἰκογένεια-Ἐκκλησία-Σχολεῖον ἔχουν ν' ἀγωνισθοῦν μὲ τὸν τέταρτο δάσκαλο τῆς ζωῆς, τὴν Κοινωνία.

Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς Κοινωνίας μας σήμερα στέκεται ἐχθρὸς στὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς τῆς κοπέλλας αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Δημιουργεῖ ζητήματα, προβλήματα στὴ Μητέρα, πού τὴν φέρουν πολλές φορὲς σὲ στιγμὲς ἀμηχανίας καὶ ἀπογνώσεως.

Ἡ εὐσυγκινησία, ἡ μιμητικὴ, ὁ συναισθηματισμὸς αὐτῆς τῆς ἡλικίας εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ζητήματα γιὰ τὴν Μητέρα πού ἀγωνίζεται τὸν μεγάλο αὐτὸ ἀγῶνα. Ἔρχεται καὶ ἡ μερίδα αὐτῆς τῆς Κοινωνίας, ἡ ξεπεσμένη ἠθικά, μὲ τὴν μορφὴ τῆς συμμαθητρίας, τοῦ τόσο ἄφθονα κυκλοφοροῦντος ἐντύπου, τοῦ κακοῦ κινηματογράφου γιὰ νὰ δημιουργήσῃ μεγάλα προβλήματα.

Οἱ διηγήσεις τῶν συμμαθητριῶν, τῶν τελευταίων κυρίως γυμνασιακῶν τάξεων, γιὰ τὶς διάφορες ἐξωσχολικὲς ἀπασχολήσεις τους, διασκεδάσεις τους καὶ διαβάσματά τους θέτουν ἐρωτηματικὰ στὴν κοπέλλα, πού πολλές φορὲς ἀρχίζει ν' ἀμφιβάλῃ καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀγάπη τῆς συνετῆς μητέρας της, πού τὴν στερεῖ ἀπὸ τὶς «ἀπολαύσεις» αὐτές. Ἐρωτηματικὰ πού εἶτε διατυπώνονται εἶτε διαφαίνονται στὸ βλέμμα τῆς κοπέλλας πρέπει νὰ πᾶν ἀπάντησι, ἀπάντησι γρήγορη, σωστὴ καὶ τέλεια. Ἡ ἡλικία αὐτὴ δὲν ἐπιτρέπει, δὲν ἀνέχεται τὴν αὐστηρὴ ἀπαγόρευσι καὶ τὴν ἀναβολὴ τῆς ἀπαντήσεως. Θέλει συζητήσῃ σὰν μεγάλη πρὸς μεγάλον.

Ἡ προγραμματισμένη καὶ μὲ γραμμὴ ἀγωγή πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμη νὰ ἀντιτάξῃ πρὶν ἀκόμη τῆς τεθοῦν τὰ ἐρωτηματικὰ, πρὶν ἀκόμη γεννηθοῦν στὴν ψυχὴ τῆς κοπέλλας, νὰ εἶναι ἔτοιμη νὰ προτάξῃ τὰ δικά της ὄπλα πού δὲν θ' ἀφήσουν τὸ δηλητήριο τῆς Κοινωνίας νὰ περάσῃ στὴν

ψυχή της κοπέλλας.

Η Ψυχαγωγία, είναι απαραίτητη, είναι επιβεβλημένη για τόν κάθε άνθρωπο, για την κάθε ηλικία. Η έναλλαγή της εργασίας με την ανάπαυσι, της στενοχώριας με την χαρά, της εντάσεως με την χαλάρωσι είναι τὸ ἀτέλειωτο παιχνίδι της ζωῆς. Ὅσο ὅμως ἀλήθεια είναι αὐτό, ὅσο ἐπιβεβλημένη είναι ἡ ψυχαγωγία, ἄλλο τόσο ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι ἡ ἀνάγκη αὐτῆ σήμερα είναι παραγνωρισμένη. Ὅχι πὼς δὲν ὑπάρχουν ὄρες ἄδειες, πὼς δὲν «διασκεδάζει» ἡ ἐποχὴ μας, οἱ νέοι μας, μὰ πὼς δὲν ψυχαγωγεῖται. Δὲν χρησιμοποιεῖται ἡ ἄδεια ἀπ' τὰ καθήκοντα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις της ζωῆς ὥρα γιὰ τὴν ἀγωγή της ψυχῆς μας, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν θεωροῦσαν καὶ ἡ ἴδια ἡ λέξις μαρτυρεῖ. Δὲν εἴμαστε πραγματικά ἔτοιμοι γιὰ τὰ δώσωμε περιεχόμενον, σκοπὸ καὶ μορφή στὴν ψυχαγωγία μας. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα κάθε μητέρα τὸ ἀντιμετωπίζει ἰδιαίτερα στὴν ηλικία αὐτῆ τοῦ κοριτσιοῦ της. Ἡ ἀνάγκη της ψυχαγωγίας εἶναι ἐπιτακτική, οἱ διηγήσεις καὶ οἱ φαντασιοπληξίες τῶν συμμαθητριῶν ἀπερίγραπτες καὶ ἡ κοπέλλα ἀνώριμη ἀκόμη, ἀβγαλτή στὴ ζωῆ. Νὰ ὁ κίνδυνος πὸν πρέπει νὰ προβλέψη ἡ μητέρα καὶ νὰ ἀντιτάξῃ στὴν κατώτερη, στὴν «πολιτισμένη διασκέδασι» τὴν ἀνώτερη, τὴν πραγματικὴ ψυχαγωγία. Ἐτυχα σὲ συγκέντρωσι νέων «καλῶν οἰκογενειῶν» της ηλικίας περιτοῦ αὐτῆς καὶ ὁμολογῶ πὼς ντράπηκα, ντράπηκα κυριολεκτικῶς γιὰ τὸν ἀπερίγραπτα βάρβαρο τρόπο της διασκέδασέως τους, της «ψυχαγωγίας» τους, γιὰ τὶς κούβιντες τους, τὴ στάσι τους, τὰ φροσίματά τους. Ἡ προγραμματισμένη καὶ ἐπιμελῶς μελετημένη ἀγωγή της ηλικίας αὐτῆς πρέπει νὰ ἔχῃ κάμει καὶ τὸ πρόγραμμα της ψυχαγωγίας τοῦ κοριτσιοῦ, μιᾶς ψυχαγωγίας πὸν χωρὶς νὰ ὑστερῇ καθόλου εἰς κοινωνικότητα, θὰ ξεκουράξῃ καὶ θὰ πλουτίξῃ συγχρόνως τὶς γνώσεις της κοπέλλας, θὰ ἀναπτύσῃ τὶς ἰδιαιτέρως ἰδιότητες καὶ θὰ καλλιερῆ τὸν ψυχικὸν κόσμον, πὸν θὰ τὸν ὠθῆ σὲ ἀνώτερα ἀνθρωπιστικά ἐπίπεδα, σ' αὐτὸ πὸν λέμε ἀνθρωπιά. Μιᾶς ψυχαγωγίας πὸν νὰ ἐλαφρύνῃ καὶ νὰ καθαρῶσῃ

καὶ ὄχι νὰ σκοτίξῃ τὴν σκέψιν, νὰ λυτρώσῃ καὶ ὄχι νὰ δηλητηριάξῃ τὴν ψυχή. Ἐτσι ἡ κοπέλλα δὲν θὰ μπορῆ νὰ ζηλέψῃ τὶς συμμαθήτριές της πὸν τόσο διασκεδάζουν, γιὰτὶ θάξῃ νὰ ἀντιτάξῃ καὶ ἐκείνη τὴ δική της ψυχαγωγία, θὰ ἔχῃ κι' ἐκείνη τὶς δικές της διηγήσεις. Στὸ μοντέρνο τραγουδάκι της ταβέρνας θὰ ἀντιτάξῃ τὸ τραγοῦδι της ὁμορφῆς φύσεως, της ἁξίας ζωῆς. Εἶναι ἐνκαιρία γιὰ τὴ μητέρα νὰ χρησιμοποίῃ κατάλληλα τὶς ἄδειες ὄρες της κοπέλλας, τὶς διακοπές της. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις, ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία εἶναι μιὰ ἀνεξάντλητη πηγὴ ψυχαγωγικῆς μορφώσεως της ηλικίας αὐτῆς. Πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἀριστουργήματα της ἀκμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, νὰ κάμῃ τὴν γνωριμία της μὲ τὸ ἀθάνατο ἑλληνικὸ πνεῦμα, ἀπ' τὸ ὅποιο θὰ πάρῃ καὶ θὰ διδαχθῆ τὸ μέτρο τοῦ ὄραίου, τὴν ὁρθότητα της κρίσεως, τὴν αἰωνιότητα τοῦ Πνεύματος.

Οἱ καλὰ ὀργανωμένες κατασκηνώσεις μὲ τὸ καλοζυγισμένο καὶ μελετημένο μορφωτικὸ πρόγραμμα εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς καλύτερες ἐνκαιρίες ἀγωγῆς της κοπέλλας πὸν μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἐνα μικρὸ χρονικὸ κομμάτι ζωῆς γεμάτο ἀπὸ μορφωτικὰς ἐνκαιρίες. Οἱ ἀρχές της ζωῆς συνεργασία, εὐθύνη γιὰ τὴ ζωὴ μας, συμμετοχὴ ὄλων μας στὶς θυσίες, φιλαλληλία καὶ τόσα ἄλλα βρίσκουν τὴν ἐμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τους μέσα στὸ λίγο χρονικὸ αὐτὸ διάστημα.

Εἶναι ἡ κατάλληλη ηλικία γιὰ τὴν γνωριμία μὲ τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμό. Ἡ δουλειὰ τῶν προηγούμενων χρόνων ἔχει ἐτοιμάσει τὶς προσλαμβάνουσες παραστάσεις γιὰ τὴν ἀφομοίωσι τῶν ἀξιῶν πὸν ἐκπέμπει τὸ ἑλληνικὸ μεγαλεῖο, ἡ χριστιανικὴ θεμελίωσις καὶ θεώρησις της ζωῆς. Στὴν ηλικία αὐτῆ πρέπει νὰ γίνῃ ἡ κατάλληλη ἐμετάλλευσις τῶν δύο αὐτῶν ἀθανάτων ἀξιῶν καὶ ἔτσι μὲ τὸ κατάλληλο βιβλίον τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ θὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἀληθινὴ καὶ πραγματικὴ μόρφωσι.

Εἶναι εὐτύχημα ὅτι ἡ ὑγιὴς μερὶς της κοινωνίας ἔρχεται βοηθὸς καὶ στενὸς συνεργάτης της Μητέρας καὶ στὸ σημεῖο αὐτό. Μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἡ ηλικία αὐτῆ

ἀποκτάει μιά πλούσια εἰς ὄγκον καὶ περιεχόμενον, ἀληθινὰ μορφωτικὴ, βιβλιοθήκην κι' ἔτσι παίρνει καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως τὴν θέσι της σὰν τὸν τέταρτο, μετὰ τὴν Οἰκογένεια-Ἐκκλησία-Σχολεῖον, δάσκαλο τῆς ζωῆς.

★

Ἔτσι ὅλοι μαζί, στενὰ συνεργαζόμενοι καὶ μὲ συντονισμένες προσπάθειες οἱ τέσσερες δάσκαλοι τῆς ζωῆς, μὲ συνεχῆ ἐπαγρύπνησι βάζουν τὰ θεμέλια τῆς νέας γυναικείας προσωπικότητος. Δίνουν γραμμές, κατευθύνσεις στὴν κοπέλλα ποὺ σὲ λίγο θὰ πρέπη μόνη της ν' ἀντιμετώπιση ὑπεύθυνα τὴν ζωὴ της. Μιὰ ζωὴ ἐλεύθερη,

ἄξια, χαρούμενη, δημιουργικὴ, ποὺ βασιμμένη πάνω στὴν ἀλήθεια, μακριὰ ἀπ' τὸ ψέμμα μὲ θαρραλέα ἀντιμετώπισι τῆς δυσκολίας καὶ ταπεινὴ ὑποδοχὴ τῆς ἐπιτυχίας, μὲ αὐτοκυριαρχία, αὐτογνωσίαν, καὶ αὐτοπεποίθησι, μὲ ὠραία σκέψι καὶ μὲ ἀγνὰ ὄνειρα θὰ μπορέσῃ νὰ ἐξυψώσῃ τὴν κοπέλλα γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὸ δρόμο τῆς ὠριμότητος.

Κι' ἔτσι, παίρνοντας ἀπ' τὸν καθένα δάσκαλο τῆς ζωῆς ἢ κοπέλλα τὸ σάκκο ποὺ τῆς ἔφερε στὸ ξεκίνημα τοῦ καραβιοῦ της, μὲ πίστι στὸ Θεὸ καὶ ἐλπίδα στὸ μέλλον ξεκινάει γιὰ τὸ μεγάλο ἰσόβιο ταξεῖδι τῆς ζωῆς.

ΕΥΑ Ν. ΠΟΛΙΤΑΚΟΥ

«NOVA—ESPERO»

Ἄς ποῦμε λοιπὸν
 πὼς δὲν Σ' εἶχα γνωρίσει
 καθὼς γέροναν τὰ σύγνεφα
 πυρωμένα στὴ δύση.
 Κι' ὅταν γὰ ὀλομόναχος
 μὲς τὴν ἔρημη στράτα
 νὰ βαστάξω ἐπάσχιζα
 τὸν ἀνθρώπινο πόνο
 μὲ τὰ χέρια μου μόνο!...
 Ἄς ποῦμε λοιπὸν
 πὼς δὲν Σ' εἶχα γνωρίσει
 καθὼς μούγκριζ' ἡ θύελλα
 στὸ ἔρι' ἀκρογιάλι,
 καθὼς πέθαιν' ἀθόρυβα
 στὸ μικρὸ ἀνθογυάλι
 τὸ τριαντάφυλλο, π' ἔστεκε
 σὰν γλυκιὰ χρυσαχτίδα,

—πεθαμένη ἐλπίδα!...—
 Ἄς ποῦμε ἀκόμα
 πὼς δὲ Σ' εἶχα γνωρίσει
 ὅταν... Σκέψου, μὲ πρόλαβες
 μιὰ στιγμοῦλα μονάχα
 νὰ κυττάξω τὸ θάνατο
 μὲς στ' ἀπαίσια του μάτια...
 —Ἦ ἀνθρώπινα λάθια!...—
 Μὰ στ' ἀλήθεια... πὼς θ' ἄξερα
 ἂν δὲ Σ' εἶχ' ἀνταμώσει,
 νὰ ὑπομένω μερόνυχτα
 τὴν θλίψη τὴν τόση,
 καὶ μαζί, τὴν Ἀνάσταση
 νὰ προσμένω, ποὺ εἶδα
 στὴν καινούργια μ' ἐλπίδα!..

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ

Πέσ' το ξανά, Μάνα μου, σὺ πέστο ξανά·
Πέσ' τὸ τραγούδι τοῦ καημοῦ
τ' ἀργὸ τραγούδι, Μάνα λεβεντιά,
χαροκαμένη Μάνα.

Τραγούδι π' ἄχ, λὲς καὶ τὸ λέει
λύτης μεγαλοσβδόμαδου καμπάνα.

Μάνα μου,
ἀγάπη,
Ἑλλάδα μου,

Πέσ το ξανά....
καὶ πάλι... καὶ ξανά λάλα το σὺ
καὶ λάλα το:
Μανιάτικο τ' ἀργὸ τὸ θλιθερό,
τὸ Ρουμελιώτικο, τοῦ βρόντου, πέσ' το πάλι·
καὶ τὸ νησιώτικο,
Ξανθὸ κρασι σαμιώτικο καὶ μαῦρο κρητικό—
Τὸ κλέφτικο ξανά,
στήθη δασά, φλογέρα·
κι' ἄς πάει πέρα, πέρα ἄς πάει
μὲ τὰ φτερά τ' ἀγέρα...

Καὶ πέσ' τῆς Κύπρου, Μάνα μου,
καὶ πέσ' τῆς Βόρειας Ἡπείρου, τραγούδι ποὺ στενάζει,
τραγούδι ποὺ σπαράζει...

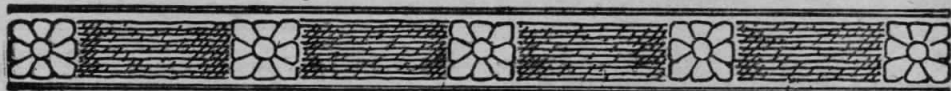
Κι' ἄς σπάσουν τὰ βιολιά
Μάνα μου, Μάνα λεβεντιά
τί ἀπὸ καημὸ ἴναι ἡ καρδιά μου πλανταγμένη.
Καημέ τ' ἀλύτρωτου,
καημέ...
—τραγούδι γίνεται καὶ μὲ
παίρνει μαζὶ του
στὸ βόγκο,
στὸ λυγμὸ
κεῖ, ποὺ τὸ λέει ἕνας λαὸς
καὶ πνίγεται ἡ φωνή του.

Πέσ' το ξανά... καὶ πάλι... καὶ ξανά
Πέσ' τὸ τραγούδι τοῦ καημοῦ
τ' ἀργὸ τραγούδι, Μάνα λεβεντιά,
χαροκαμένη μάνα
Κυπριώτικο
συρτὸ
Βορειο-ηπειρώτικο·
γερῆς ψυχῆς,
βαθεῖα καρδιάς λαλιά...

Πέσ' το κι' ἄς σπάσουν τὰ βιολιά
Μάνα μου,
Ἑλλάδα μου.

Πέσ' το
Κι' ἄς σπάσουν τὰ βιολιά.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΑ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Δέν έπρεπε βέβαια νά γίνει πρώτα τό μεγάλο κακό, πού προκάλεσε τίς άνεπανόρθωτες καταστροφές στους καλλιτεχνικούς και πνευματικούς θησαυρούς τών νησιών τού 'Ιονίου, γιά νά γίνει αίσθητή ή ανάγκη τής προστασίας τών θησαυρών αυτών σ' έλόκληρη τή χώρα. Έστω όμως και τώρα, είναι ευτύχημα πού τό μεγάλο αυτό έθνικό καθήκον αναγνωρίστηκε από έλους και πρώτα-πρώτα από τόν άρμόδιο 'Υπουργό τής Παιδείας.

Μέ γράμμα του σέ 'Αθηναϊκήν έφημερίδα, πού είχε άνακινήσει μέ πλήρη γνώση και κατανόηση τό ζήτημα, ο 'Υπουργός τής Παιδείας άνακοινώνει διάφορες ένεργειες και μέτρα, πού έχουν ήδη εφαρμοσθή γιά τήν άπογραφή και τήν εξασφάλιση τών εθνικών κειμηλίων. Από τά αρχαιολογικά μουσεια έως τά έρείπια τών αρχαίων ναών και από τίς βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες έως τίς διάφορες βιβλιοθήκες μέ τά σπάνια βιβλία και τά πολύτιμα χειρόγραφα τού 'Αγίου Όρους και άλλων μονών, άρχισε νά γίνεται μιá συστηματική προσπάθεια γιά τήν περιφρούρηση και τήν προφύλαξη τους.

Έλπίζουμε και εύχόμαστε ή προσπάθεια αυτή όχι μόνο νά συνεχισθή μέ έθρμη και έπιμονή, άλλα και νά αναπτυχθή ακόμη περισσότερο, ώστε νά άγκαλιόσση και νά προστατεύση δριστηκά και μόνιμα όλα τά πολύτιμα και ιερά κειμήλια τού 'Εθνους.

ΚΡΙΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

Ζωηρές ξανάρχισαν πάλι στά λογοτεχνικά περιοδικά και στόν Τύπο οι συζητήσεις γιά τήν κρίση τού βιβλίου. Και όπως πάντα, έννοσούν όλοι τήν κρίση τής κυκλοφορίας και άναζητούν τίς διάφορες άφορμές τής: άκρίβεια τού χαρτιού, έλλειψη κρατικής προστασίας, άνεπαρκεία δημοτικών και κοινοτικών βιβλιοθηκών, συαγωνισμός τού ξένου βιβλίου κ.λπ.

Ένώ μιλοούν όμως γιά όλα αυτά, λησμονούν μιá μικρή λεπτομέρεια: τήν ποιότητα τού βιβλίου! Κανένας δέν τήν λογαριάζει! Πιστεύουν, φαίνεται, ότι, όπως γίνεται μέ τά προϊόντα τής έλληνικής βιομηχανίας πού προστατεύονται από τό Κράτος μέ εισαγωγικούς δασμούς, μέ πριμοδοτήσεις και άλλες παραχωρήσεις, έτσι πρέπει νά γίνεται και μέ τά... βιομηχανικά προϊόντα τού πνεύματος, πού πρέπει νά τά προτιμά ο έπιτόπιος καταναλωτής, άσκέτως ποιότητος!

Και δέν βλέπουν, ότι, αντιθέτως, αυτήν άκριβώς τήν ποιότητα κοιτάζει πρώτα-πρώτα ο άναγνώστης, γιά νά κάμη τήν έκλογή τού βιβλίου του. Όσο φτηνό και άν γίνει, όση προστασία και άν τού δοθή, όσοι τρόποι κι' άν βρεθούν γιά τήν υποχρεωτική άγορά του, ή κρίση θά ύπάρχη. Διότι είναι κρίση ποιότητας. Και ο άναγνώστης, και άν τόν υποχρεώσουν νά τό πάρη, και δωρεάν νά τού τό δώσουν, δέν θά τό άγαπήσση, δέν θά τό έκτιμήσση, δέν θά συνδεθή πνευματικά και ψυχικά μαζί του, έφόσον δέν θά τόν ικανοποιήσση ή ποιότητά του. Έπομένως ή κρίση θά εξακολουθή νά ύπάρχη και μάλιστα στήν πιό σοβαρή, τήν πιό μόνιμη και πιό ριζική μορφή τής.

Έμπρακτη άπόδειξη είναι τό άναμφισβήτητο γεγονός ότι τά καλά βιβλία άγοράζονται και διαβάζονται. Γιά τόν άπλούστατο λόγο ότι τά βιβλία αυτά φέρνουν ένα ανώτερο πνευματικό μήνυμα στό Κοινό, τού χαρίζουν τήν καθαρή πνοή τής άληθινής τέχνης και καλλιεργούν τό πνεύμα του και τήν ψυχή του.

Και σ' αυτό άκριβώς τό σημείο βρίσκεται τό ζήτημα: "Αν αυτό, πού γίνεται στόν τομέα τού βιβλίου τής χριστιανικής Τέχνης, έπικρατή και στους άλλους τομείς τής λογοτεχνίας" άν ή ίδια πνοή τής ύβειας τών ανωτέρων ιδανικών και τής γνήσιας τέχνης έμπνεύσει και έμψυχώσση εύρύτερα τούς Έλληνας συγγραφείς και τά έργα τους" άν τό έλληνικό λογοτεχνικό βιβλίο άποκτήσση, μέ μιá λέξη, ποιότητα, ή κρίση θά λείψη άμέσως και αυτομάτως και τό δικαία παραγκωνισμένο σήμερα βιβλίο θά πάρη τήν πρέπουσα θέση του όχι μόνο στήν βιβλιοπωλική άγορά, άλλα προπάντων στή σκέψη και στήν ψυχή τού άναγνώστη, πού είναι ή μεγαλύτερη, σταθερότερη και μόνιμότερη έπιτυχία.

Ο "ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ," ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

Άξίζει πραγματικά νά έκφρασθούν ευχαριστίες και συγχαρητήρια στό 'Εθνικό θέατρο γιά τήν άρτια και λαμπρή παράσταση τού «Ιππολύτου», πού μάς παρουσίασε στό όδειον Ηρώδου τού Άττικού. Χωρίς νά θυσιάσση τίποτε από τόν θρησκευτικό και τελετουργικό χαρακτήρα τής τραγωδίας, μπόρεσε νά τήν φέρη πιό κοντά και πιό βαθιά στήν ψυχή τού σύγχρονου θεατού. Σημαντικώτατο έπίτευγμα, πού όφείλεται στό γενικό πνεύμα τής παραστάσεως, άλλα προπάντων στήν εξαιρετικά έπιτυχημένη εμφάνιση τού Χορού. Οι λιτές, άρμονικές και εύγενικές

κινήσεις καὶ χειρονομίες του, ἀπόλυτα ἑναρμονισμένες στὴ δράση τοῦ ἔργου καὶ στὰ συναισθήματα ποὺ ἐκφράζει· ἡ καθαρὴ καὶ ἐκφράστικὴ ἀπαγγελία του καὶ τὸ σεμνὸ τραγούδι, ποὺ τόνιζε κάπου-κάπου ἀπλὰ καὶ χαρακτηριστικὰ τὶς ψυχικὲς καταστάσεις καὶ μεταπτώσεις, ἔδωσαν στὸν Χορὸ τὴν ἀληθινὴ σημασία καὶ θέση ποὺ πρέπει νὰ ἔχη στὸ ἔργο, χωρὶς τὶς στομαφώδεις καὶ ἐπιδεικτικὲς υπερβολές, ποὺ τὸν ἀπομάκρινων καὶ τὸν ἀπεξέωναν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ψυχὴ τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλα καὶ ἡ ὄλη ἐρμηνεία τοῦ ἔργου ἦταν τὸ ἴδιο σεμνὴ καὶ εὐγενικὴ. Χωρὶς τὴν γνωστὴν ἀνομοιογένεια καὶ ἀνισότητα, ποὺ δημιουργεῖ τὸ ἐπιδεικτικὸ ξεχώρισμα «πρωταγωνιστῶν» καὶ ποὺ σπάζει τὴν συνοχὴ τοῦ ἔργου καὶ τὴν συγκλίνηση ποὺ προκαλεῖ, ἡ παράσταση τοῦ «Ἰππολύτου» εἶχε ἐνότητα, ὁμοιογένεια καὶ ἰσορροπία. Ὅλοι οἱ ἠθοποιοί, ἐνωμένοι καὶ ἀλληλένδετοι σὲ μιὰ κοινὴ καλλιτεχνικὴ προσπάθεια, ἀπέδωσαν χωρὶς ἀκρότητες καὶ χωρὶς αὐταρέκειες τοὺς ρόλους τῶν μέσα στὰ ἄρια τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἔργου.

Ἔτσι τὸ πυκνότετο Κοινόν, ποὺ γέμιζε τὶς κερκίδες τοῦ ἀρχαίου θεάτρου, μπόρεσε νὰ νιώσῃ βεβήματα καὶ νὰ χαρῆ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς του τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτὴ σὲ κάλλος καὶ δύναμη τραγωδία, ποὺ εἶναι ἕνας ὑπέροχος ἤμος στὴν ἐξέλιξη, στὴν ἀγνότητα καὶ στὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀνωτερότητα.

Ο ΕΞΑΓΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

Τὸ νέον εἶδος τοῦ κινήματογράφου τῶν τριῶν διαστάσεων, ποὺ ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐφαρμόζεται, στρέφει προπάντων τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του σὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ εἰδικώτερα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή. Ὅπως λέγουν οἱ ἐμπειρογνώμονες, οἱ μεγάλες ἱστορικὲς καὶ βιβλικὲς φυσιογνωμίες καὶ τὰ παγκόσμια γεγονότα, ποὺ σχετίζονται μ' αὐτές, ἀνταποκρίνονται καὶ ταυρίζουν περισσότερο στὸν νέον κινήματογράφο. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πρῶτα ἔργα, ποὺ πρόκειται νὰ παρουσιάσῃ, εἶναι, ὅλα σχεδόν, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, ὅπως «Αἱ δέκα ἐντολαί», τὸ «Σήμερον τοῦ Σταυροῦ», δ «Χιτῶν»—τὸ γνωστὸ καὶ ὠραῖο ἔργο τοῦ Douglas, ποὺ ἔχει ἐκδώσει ἡ «Δαμασκός»—καὶ ἄλλα.

Χαιρετίζουμε μὲ χαρὰ τὴν νέαν αὐτὴ στροφή τοῦ κινήματογράφου, ἔστω καὶ ἂν ὀφείλεται σὲ λόγους περισσότερο τεχνικοὺς παρά ψυχικοὺς. Ὅπωςδήποτε ὅμως, ἂν ἡ στροφή αὐτὴ συνδυασθῇ μὲ ἀληθινὸ καὶ βαθὺ σεβασμὸ εἰς μεγάλες μορφές καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ὥστε νὰ μεταφερθοῦν στὴν θόνη μὲ τὴν πραγματικὴ καὶ γνήσια ὑπόσταση καὶ ἐννοιά τους, ὁ κινήματογράφος θὰ ἐξαγνισθῇ ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ βαριά ἕως τῶρα ἁμαρτήματά του καὶ θὰ μπόρῃ ν' ἀπαιτήσῃ κάποιον ἀνώτερο προορισμὸ,

προσφέροντας ὄχι μόνον ἕνα καλὸ καὶ υγιὲς θέαμα, ἀλλὰ καὶ μιὰν ἀληθινὴ πνευματικὴ καλλιέργεια.

“ΜΙΑ ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ,”

Ἄρξει νὰ διαβίσουν ὅλοι οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος τὸ μικρὸ βιβλιαράκι, ποὺ ἔχει ἐκδώσει ἡ «Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσις», μὲ τὸν τίτλο «Μιὰ εἰκοσαετία (1933—1953)». Δὲν ἔχει παρὰ λίγες σελίδες, ἀλλὰ πόση ζωὴ μέσα σ' αὐτές τὶς σελίδες! Καὶ προπάντων ποῖ α ἡ ζωὴ! Μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀπὸ καθαρὸ φῶς καὶ ἀληθινὴ ὁμορφιά, ἀπὸ ἀνώτερα ἰδανικὰ καὶ εὐγενικὴ δράση, ἀπὸ ὕψηλές ἐμπνεύσεις καὶ ὠραίες πραγματοποιήσεις, ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη καὶ αὐτοθυσία, συνδυασμένες μὲ τὴν γνήσια χαρὰ καὶ τὴν πραγματικὴ ἱκανοποίηση—τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἱκανοποίηση ποὺ χαρίζεται ἡ πρόθυμη καὶ πιστὴ ἐκπλήρωση τοῦ Καθήκοντος.

Ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὴ θεία διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὶς μεγάλες ἀρχές «Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, φωτισμένοι ἀπὸ ἕνα ἀνώτερο καὶ πλατύτερο πνεῦμα ἀνθρωπισμοῦ, οἱ εὐγενικοὶ Νεοὶ τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως ἔθεσαν τὰ νιάτα τους, τὴ σκέψιν τους καὶ τὴν ψυχὴν τους, τὴ ζωτικότητα καὶ τὴ δραστηριότητά τους, στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδανικῶν αὐτῶν μὲ πίστη καὶ ἀφοσίωση, γι' αὐτὸ καὶ μὲ τόσο πλοῦσια καρποφορία.

Ἡ ὠραία καὶ φωτεινὴ παρουσία τους γέμισε τὰ εἰκοσι τελευταία χρόνια—«τὰ χρόνια τῆς δόξας καὶ τοῦ πόνου»—μὲ τὴ λάμψη τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς πίστεως καὶ ἔσθησε θαυμαστὰ πνευματικὰ τρόπαια, ποὺ μπόρουν καὶ πρέπει νὰ χρησιμεύσουν σὲ ὅλους τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδος σὰν ἀλάθητα ὀδηγητικὰ σημάδια γιὰ μιὰν ἀξία, γόνιμη καὶ δικαιομένη ζωὴ.

ΕΝΑΣ ΣΥΜΒΟΛΙΚΟΣ... ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ

Οἱ Ἀμερικανικὲς ἀρχές στὴ Δυτικὴ Γερμανία ἀπεφάσισαν—λέγει μιὰ πληροφορία—νὰ ρίψουν ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο Βίβλους στὶς κομμουνιστικὲς χῶρες. Ἐλπίζουν ὅτι, φέροντας ἔτσι τοὺς παραστρατημένους κατοίκους σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν Ἁγία Γραφή, θὰ τοὺς διαφωτίσουν, θὰ τοὺς ἐξαγνίσουν καὶ θὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὸν χριστιανικὸ δρόμο.

Χωρὶς νὰ ἔχουμε πεποίθησῃ σ' αὐτὸν τὸν πρωτότυπο τρόπο διαφωτίσεως, τὸν θεωροῦμε πάντως πολὺ συμβολικὸ καὶ πολὺ εὐόλογο. Τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ διάφορες εἰδησεις διαταυρώνονται γιὰ τὶς νέες δολοφονίες ἀνακαλύψεις βομβῶν, ποὺ ἡ μιὰ χώρα θὰ ρίχνῃ ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ θὰ τὴν καταστρέφῃ, εἶναι βέβαια καλοσημάδι καὶ παρήγορη ἡ πληροφορία ὅτι ἔγινε σκέψιν, ἀντὶ βόμβας, νὰ ρίξουν Βίβλους.

Βέβαια, ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅσο κι' ἂν προέρχεται ἐξ ὕψους, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι

ἀποτελεσματικὴ δταν πέφτη στὰ... κεφάλια τῶν ἀνθρώπων καὶ ὄχι στὶς καρδιές τους. Ὅπως δὲ ποτε δμως, εἴτε πραγματοποιηθῆ ἢ πληροφορία αὐτὴ εἴτε ὄχι, ἀποτελεῖ μιὰν σαφῆ προειδοποίησιν καὶ ὑπόμνησιν ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀποτελεῖ τὸ ἀποτελεσματικώτερον καὶ ριζικώτερον φάρμακον ἐναντίον τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς διαφθορᾶς καὶ τὸ μόνον ἀληθινὸν μέσον γιὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους.

ΔΥΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Κρατοῦσα μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον στὰ χέρια μου δύο σημειώματα σχετικὰ μὲ τὴν πνευματικὴν κίνησιν στὴν Κύπρον, μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀσχοληθῶ μὲ αὐτὰ στὶς εἰδικὰς στήλας τῶν «Ἀκτίων». Τὸ ἓνα ἀφοροῦσε τὴν Ἐκθεσὴν Ἑλληνικοῦ Χριστιανικοῦ Βιβλίου, πού εἶχεν ὀργανώσει ὁ Σύλλογος Ἀποφαιτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου Πάφου στὴν Πασχαλίδειον Βιβλιοθήκην τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μητροπολίτου Πάφου κ. Φωτίου. Τὸ ἄλλο εἶναι ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν λογοδοσίαν τοῦ γυμνασιάρχου τῆς ἰδίας πόλεως κ. Π. Σ. Παυλίδου (πού ἢ Ἀγγλικὴ Διοίκησις τὸν ἔπαυσε γιὰ τὶς ἐθνικὰς του ἐκδηλώσεις!) σχετικὰ μὲ τὴν φωτεινὴν καὶ γόνιμην πνευματικὴν δράσιν τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνασίου.

Καὶ τώρα ἀντικρῶζοντας τὰ σημειώματα αὐτά, νοιῶμαι τὰ χέρια μου νὰ τρέμουν καὶ τὴν ψυχὴν μου νὰ δονῆται δλόκληρη ἀπὸ τὴν πιὸ βαθεῖαν συγκίνησιν. Νὰ ὑπάρχη ἀρὰ γε τώρα ἡ Πασχαλίδειος Βιβλιοθήκη; Νὰ ἔχουν σωθῆ τὰ βιβλία τῆς ὥραίας Ἐκθέσεως, πού εἶχαν ὀργανώσει οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου; Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὠραία ἐπιτεύγματα τῶν ἀποφαιτῶν καὶ τῶν μαθητῶν, τὰ λαμπρὰ ἐπιτεύγματα πνευματικῆς καλλιιεργείας καὶ ἠθικῆς διαπλά-

σεως, πού εἶχαν πραγματοποιηθῆ μέσα στὴν μαθητικὴν τους λέσχην, στὴν δανειστικὴν τους βιβλιοθήκην, στὶς πνευματικὰς τους συγκεντρώσεις καὶ διαγωνισμοὺς, νὰ ζοῦν τάχα ἀκόμη ὑστερα ἀπὸ τὴν τρομερὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς;

Κρατῶ στὰ τρεμάμενα χέρια μου τὰ δύο σημειώματα καὶ νοιῶμαι ν' ἀναπηδοῦν κάτω ἀπὸ τὶς γραμμὰς τους τὰ πιὸ συγκλονιστικὰ συναισθήματα καὶ οἱ πιὸ συγκινητικὰς ἀναμνήσεις. Πρὶν ἀπὸ λίγους μόλις μῆνας εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ περάσω τὸ Πάσχα στὴν ὠραία, δλόφωτη καὶ ἐγκάρδια πόλιν τῆς Πάφου, καὶ νὰ καμαρώσω τὰ λαμπρὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς ἰδρύματα, τὴν πλοῦσιαν βιβλιοθήκην τῆς, τὸ ἀγαλμα τοῦ Παλαμᾶ στὴν δμῶνυμη πλατεῖαν τῆς, τὰ ἐκδηλὰ ἀποτυπώματα τῆς ζωηρῆς πνευματικῆς τῆς ζωῆς, παλαιότερης καὶ νεώτερης. Καὶ τώρα; Καταστροφὴ, ἐρείπια καὶ πένθος!

Πένθος βαθὺ καὶ βαρὺ γεμίζει καὶ τὴν δικὴν μου ψυχὴν. Ἀλλὰ ὄχι καὶ ἀπελπισία. Γιατὶ ὅση καταστροφὴ καὶ ἂν ἔχη γίνῃ, ὅσα ἐρείπια καὶ ἂν ἔχουν σωριαστῆ, δὲν μποροῦν νὰ θάψουν, δὲν μποροῦν νὰ νεκρώσουν τὸ Πνεῦμα. Πάνω ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὰ ἐρείπια ὀψώνεται καὶ φτερουγίζει, πάντα ζωντανὴ καὶ ζωογόνα, ἡ θεία πνευή του. Καὶ ἂν ἔχουν χαθῆ τὰ βιβλία, καὶ ἂν ἔχουν οὐστὴ τ' ἀποτυπώματα τῆς πνευματικῆς δράσεως, τὸ βαθὺ καὶ οὐσιαστικὸν τους νόημα ζῆ καὶ θὰ ζῆ πάντα μέσα στὶς σκέψεις καὶ τὶς ψυχὰς ἐκείνων, πού εἶχαν ἀισθανθῆ τὴν φωτεινὴν καὶ γόνιμην ἐπίδρασίν τους.

Νέοι τῆς Πάφου! Νὰ ἔχετε ἀπόλυτην καὶ ἀκλόνητην ἐμπιστοσύνην στὶς πνευματικὰς δυνάμεις, πού κερδίζατε καὶ θησαυρίζατε μέσα σας. Νὰ ἔχετε βαθεῖαν καὶ σταθερὴν πίστην στὸν Θεὸν καὶ στὸ Πνεῦμα. Καὶ θὰ δῆτε πῶς θὰ ζωογονηθοῦν πάλιν καὶ θὰ ξανανθίσουν μέσα σας οἱ δυνάμεις αὐτὰς καὶ πῶς θὰ μπορέσετε νὰ συνεχίσετε καὶ ν' ἀναπτύξετε τὴν ὠραία καὶ φωτεινὴν δημιουργικὴν σας δράσιν.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Roger Millieux: Ἑλληνογαλλικά, τετράδιο πρώτο. Ἀδαμάντιος Κοραΐς - Βίκτωρ Οὐγκώ. Στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν. Ἀθῆναι 1953.

Τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο, στὴν συνέχεια τῆς ἀπὸ κάθε ἀποψι πολυτίμη ἐκδοτικῆς του προσπάθειας, μᾶς παρουσιάζει ὡς 77ο βιβλίο τῆς σειράς, μὲ τὸν κοινὸ τίτλο «Ἑλληνογαλλικά - τετράδιο πρώτο», δύο νέες φιλολογικὲς ἐργασίες τοῦ κ. Roger Millieux. Εἶναι γνωστὸς ὁ συγγραφεὺς στὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ, τόσο, ὥστε νὰ περριτεῦθῃ κάθε εἶδος παρουσιάσεως.

Ἡ πρώτη μελέτη εἶναι ἀπερωμένη στὸν Κοραΐ, «Ο Κοραΐς γιὰ τὸν Γαλλικὸ πολιτισμὸ» εἶναι ὁ τίτλος τῆς. Μὲ συστηματικὴ ἐργασία ὁ σ. σταχυολόγησε ἀπ' τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κοραΐ διάφορα χαρακτηριστικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του καὶ κρίσεις του γύρω ἀπὸ τὸ γαλλικὸ πολιτισμὸ, τὰ ὁποῖα καὶ μᾶς παραθέτει. Κατὰ τὸν σ. τρεῖς εἶναι οἱ βασικὲς ἀρχὲς ποὺ συνθέτουν τὸ πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ ἰδεῶδες τοῦ μεγάλου μας λογίου: Ἡ παιδεία, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀρετὴ. Κάτω ἀπ' τὸ τριπλὸ αὐτὸ πρίσμα βλέπομα νὰ ξαναζωντανεύῃ ἡ πνευματικὴ Γαλλία, ὅπως τὴν εἶδε καὶ τὴν ἔνοιωσε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς, «ὁ μεγαλύτερος πνευματικὸς Ἕλληνας πρὶν ἀπὸ τὸ εἰκοστέον», στὰ 51 χρόνια (1782 - 1833) ποὺ ἔζησε φιλοξενούμενος τῆς.

Ὁ τίτλος «ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ - πιστὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος» μᾶς δίνει ἐπιγραμματικὰ τὸ κεντρικὸ νόημα καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς δευτέρας μελέτης. Σκοπὸς ἐδῶ τοῦ σ. εἶναι νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν προσωπικότητα τοῦ Γάλλου ποιητῆ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν φιλελληνισμὸ του. Καὶ πάλιν ἡ ἴδια ἐπιμελημένη συλλεκτικὴ ἐργασία καὶ σταχυολόγησις ἀπὸ διάφορα μικροκείμενα. Ὁ κ. Millieux φέρει στὸ φῶς καὶ μερικὰ ἀγνωστα στοιχεῖα.

Ἐνότῃς ὀργανικῆ ἀνάμειξη στὶς δύο μελέτες δὲν ὑπάρχει — ὅπως κι' ὁ ἴδιος ἀλλώστε ὁ σ. μᾶς λέει στὸ εισαγωγικὸ του σημείωμα. Κι' ὅμως ὑπάρχουν δύο κεντρικὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ τῆς ἐνώνουν. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ιστορικὴ διάθεσις μὲ τὴν ὁποῖα ἀντιμετωπίζονται οἱ δύο προσωπικότητες. Τὸ ἄλλο εἶναι ἡ ἐκδηλῆ ἀγάπη τοῦ σ. γιὰ ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Σ' αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ γλῶσσα, ὡραία, σωρτῆ δημοτικὴ, ποὺ θὰ τὴν ζήλευσε κι' ὁ ὁποιοσδήποτε δοκιμὸς Ἑλληνοσυγγραφεὺς.

Μὲ χαρὰ, λοιπόν, ὑποδεχόμεθα καὶ τὴν νέα αὐτὴ πνευματικὴ προσφορά τοῦ κ. Roger Millieux, ἑνὸς ἀγαπητοῦ καὶ εἰλικρινοῦς φίλου τῆς χώρας μας, ποὺ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς ὡς

φιλολογικοῦ κειμένου, ἀποτελεῖ καὶ μιὰ θαυμάσια συμβολὴ στὴν ἀνάπτυξι τῶν Ἑλληνογαλλικῶν πνευματικῶν δεσμῶν. Καὶ συγχρόνως ἐκφράζομε τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν συνέχισι τῆς πνευματικῆς του παραγωγῆς, ποὺ θὰ προσφέρῃ πολυτιμότερες διηρησείς στοὺς δεσμοὺς δύο ζωντανῶν πνευματικῶν ὀργανισμῶν: τῆς πνευματικῆς Γαλλίας καὶ τῆς πνευματικῆς Ἑλλάδος.

K. ΔΑΜ.

★

Ἰωάννου Ο. Καλογήρου: «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος περὶ ἀνθρώπου». — Συμβολὴ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀνθρωπολογίαν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου. Διατριβὴ ἐπὶ ὀφηγεσίᾳ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, 1952.

Johannes Kalogirou: Die Russische Orthodoxie, im Urteil des Deutschen Protestantismus (Ἡ Ρωσικὴ Ὀρθοδοξία, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Γερμανικοῦ Προτεσταντισμοῦ) Sonderdruck aus Zeitschrift für Kirchengeschichte, 63 band, heft 3

Τὰ δύο ταῦτα ἔργα τοῦ κ. Καλογήρου μαρτυροῦν ὅτι ἔχει εὑρεῖ τὸν ὀρθὸν δρόμον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν του ἔρευναν ἐντὸς τοῦ πεδίου τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἰδιαίτερας ὀλίγον ἐνωρίτερον, ἦτο πολὺ δύσκολον διὰ πάντα, μάλιστα δὲ διὰ τοὺς νεωτέρους ἔρευνητάς.

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων ἀποτελεῖ μίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἔρευναν καὶ ἔκθεσιν τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία ἔχει ἰδιαίτεραν σημασίαν ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὅποιον ἔχει ἀναπτυχθῆ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαι περὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι βασικόν διὰ τὴν οἰκουμενικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία ὡς σημεῖον κοινῆς ἐπαφῆς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ θέμα τῆς χριστιανικῆς περὶ ἀνθρώπου ἀντιλήψεως. Χωρὶς δὲ τὴν ἀγιογραφικὴν θεμελίωσιν ἑνὸς τοιοῦτου θέματος καὶ κατόπιν τὴν ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἔρμηνης τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας κατοχύρωσιν του, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ οἰαδήποτε ἄλλη συζήτησις.

Ἐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ σ. θέτει τὸ ζήτημα εἰς τὴν ὀρθὴν του θέσιν, ἀποδεικνύων ὅτι ὁ Παῦλος, ὁ Μέγας Ἀπόστολος, εἶναι ἀκριβῶς ὁ συγγραφεὺς ἐκείνος τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ ὁποῖος ἔθεσε τὴν βάσιν τῆς μεταγενεστέρως ἐκκλησιαστικῆς περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίας, τῆς λεγομένης ἁπλοῦς ἀνθρωπολογίας, καὶ ὅτι ἡ μόνη πηγὴ ἀπὸ τῆς ὁποίας οὗτος ἀντλεῖ, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ κέντρον τῆς νέας ὑπάρξεως, δηλαδὴ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὸ

ἐρώτημα ποῖον εἶναι τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον στρέφεται ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸ θέμα τῆς περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίας, ὁ σ. πολὺ ὀρθῶς ἀπαντᾷ ὅτι εἶναι τὸ χριστοκεντρικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀποστόλου.

Εἰς τὸ δευτέρον ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μῆμα τῆς ἐπὶ διδασκαλίᾳ διατριβῆς του, τῆς ὑποδληθείσης εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μαρβούργου, καὶ ἡ ὁποία ἔφερε τὸν γενικώτερον τίτλον «Die Auffassung der Orthodoxen Kirche im neueren Deutschen Protestantismus» (=Ἡ περὶ Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀντιλήψις ἐν τῷ νεωτέρῳ γερμανικῷ Προτεσταντισμῷ), ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ μίαν σπουδαίαν συμβολὴν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αὐτογνωσίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ταυτοχρόνως καὶ τὴν εὐσύνοπτον καὶ εὐρύτεραν διάθεσιν τῶν περὶ αὐτῆς γνωμῶν τῶν κατὰ καιροὺς μελετησάντων αὐτὴν θεολόγων τῆς διαμαρτυρήσεως. Διότι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρέχοντος, εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν Διαμαρτυρομένων εὐρίσκατο τρόπον τινὰ ὑπὸ κατηγορίαν, ὅτι ἀφ' ἐνός μὲν ἐνόθευσε τὸν πρωτογενῆ Χριστιανισμόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἦτο μία Ἐκκλησία ἄνευ ἐσωτερικῆς ζωῆς, προσηλωμένη μόνον εἰς τὸν τύπου καὶ γενικῶς κυριαρχουμένη ἀπὸ τῆν τυπολατρίαν. Ἡδῆ, ὁμως, μετὰ τὴν σθεναρὰν ὑπὲρ αὐτῆς ὑποστήριξιν, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ διάδοχος τοῦ Harnack, Karl Holl, ὁ ὁποῖος ἐνέκυψεν εἰς ὁσαρτὰς περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μελέτας, βασιζομένης εἰς τὰς ἱστορικὰς του ἐρεῦνας, ἠκολούθησεν ἐλόκληρον σειρὰ ἐρευνητῶν, ὅπως οἱ Platz, Kattenbusch, Fritz, Lieb, Ehrenberg κλπ. Οὗτοι, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον, ἤρχοντο νὰ προσθέσουν τὴν ἐκ τῶν εἰδικῶν μελετῶν τῶν προκύπτουσαν μαρτυρίαν. Τοιοῦτοτρόπως πανθομολογεῖται πλέον μεταξὺ τῶν Διαμαρτυρομένων ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνομιζέτο προηγουμένως, ἀλλὰ ζῶν ὁργανισμὸς τεραστίας σημασίας καθ' ὅσον διεφύλαξεν ἀφ' ἐνός μὲν τὴν γνησιότητα τῆς διδασκαλίας, ἀφ' ἑτέρου τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, βασιζομένη ἐπὶ τῆς προσηλώσεώς της εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν.

Ὅπως παρατηρεῖ εἰς ἐκ τῶν ἐρευνητῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ Kullman, ἡ Ὁρθόδοξία δὲν εἶναι οὔτε θεοκεντρικὴ, οὔτε ἀνθρωποκεντρικὴ. Εἶναι, συμφώνως πρὸς τὴν ὅλην οὐσίαν της, χριστοκεντρικὴ.

Θὰ ἠῦχετο κανεὶς νὰ ἔδλεψε ταχέως δημοσιευμένην ἐλόκληρον τὴν πραγμασίαν τοῦ κ. Καλογήρου καὶ κυκλοφοροῦσαν εὐρέως ὅχι μόνον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων ἐπιστημονίων, πρὸς εὐρύτεραν διαφώτισιν ἐπὶ τοῦ τόσον ἐνδιαφέροντος τὴν Ἐκκλησίαν μας θέματος.

I. I. K.

★

Ἀκολουθία τῆς Ἁγίας Σκέπης τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν

Θεοτόκου καὶ Ἀσιπαρθένου Μαρίας. Ἐν Ἀθήναις, 1952. Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν ἔχει κατὰ μίαν θείαν—θὰ ἔλεγε κανεὶς—οἰκονομίαν πάντοτε συνδυασθῆ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ ταυτοχρόνως ἀποψις. Διὰ τοῦτο πάντοτε, εἰς ὅλας τὰς ἐθνικάς μας ἐκδηλώσεις, ἡ καὶ ἀντιστρόφως εἰς πολλὰς ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς μας ἐκδηλώσεις, εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς συμπλεκόμενα ἀρμονικῶς τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα.

Μία ἐξαίρεσις ἐσημειοῦτο κατὰ τὸν ἑορτασμόν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, κατὰ τὸν ὅποιον τὴν ὅλην θρησκευτικὴν πλευρὰν ἀπέταξε μόνον ἡ τελομένη ἐκάστοτε ἐπίσημος δοξολογία. Ἐν τούτοις ἡ ἱστορικὴ ἔκεινη ἡμέρα καὶ τὰ ἀκολουθήσαντα αὐτὴν ἱστορικὰ γεγονότα περιεῖχον εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς καὶ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα. Εἰς ὅλων τὴν μνήμην θὰ παραμείνῃ πάντοτε ζωηρὰ ἡ θρησκευτικὴ ἔξαρσις καὶ ἡ ἀπόλυτος πεποίθησις ὅλων, καὶ τῶν εἰς τὸ μέτωπον μαχομένων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν μετόπισθεν, ὅτι αἱ νίκαι ἐκείναι τοῦ ἀλβανικοῦ μας ἔπους ὤφειλοντο εἰς τὴν κρατικὴν προστασίαν τῆς Θεομητορῆς. Ἐν τούτοις μέχρι σήμερον, μετὰ ἀπὸ 12 ἐλόκληρα ἔτη, δὲν εἶχε περιβληθῆ ἡ νέα μας αὐτὴ ἐθνικὴ ἑορτὴ καὶ τὸν ἀνάλογον ἐκεῖνον θρησκευτικὸν χαρακτήρα.

Τὴν ἑλλειψιν αὐτὴν ἤλθε νὰ θεραπεύσῃ μία πρωτοβουλία τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Σπυρίδωνος, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθη εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπεδέχθη, ὅπως μία ἑορτῆ, ἡ ὁποία ὑπάρχει κατὰ τὴν 1ην Ὀκτωβρίου εἰς ἀνάμνησιν ἀναλόγου θαυμαστοῦ γεγονότος ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν μας ἐποποιαν, ἀποδίδεται κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου. Διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην εἰς ἐκ τῶν ἀρίστων συγχρόνων ἀματογράφων μας, ἐκ τῶν ἀναχωρητῶν τοῦ ἀγιωνύμου Ὁρους, συνθέσας καὶ εἰδικὴν ἀκολουθίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν λόγῳ τεύχους.

Τὸ τεῦχος τοῦτο συμπληροῦται διὰ τῆς ἀκολουθίας τῆς Δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, διδομένης καὶ τῆς μουσικῆς τῶν κατὰ τὴν δοξολογίαν ἀδομένων ψαλμάτων.

Χαιρετίζομεν τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τῆς Ἱ. Συνόδου ὅχι μόνον διότι ἀποκαθιστᾷ μίαν παλαιὰν ἐθνικὴν καὶ χριστιανικὴν μας παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀποτελεῖ ἕνα βῆμα πρὸς εὐλυγιστωτέραν προσαρμογὴν τῶν τῆς λατρείας μας εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν σημερινῶν καιρῶν.

I. I. K.

★

Ρούλας Παπαδημητρίου: Ἡ Παναγία τοῦ Σουμλαῦ. Θεσσαλονίκη 1952.

Ἡ γνωστὴ εἰς τὰς στίλας τοῦ περιοδικοῦ μας καὶ ἀπὸ ἄλλα τῆς ἔργα συγγραφέας κ. Παπαδημητρίου, μὲς τὴν ἀνάπλασιν τῆς ἱστορίας τῆς σεβασμίας Μονῆς τοῦ ἐνδόξου μας Πόντου, μᾶς χαρίζει ἕνα λογοτεχνικὸν καλλιτέχνημα καὶ ταυτοχρόνως ἕνα θαυμάσιον παιδαγωγικὸν βοήθημα. Διότι ἡ σ. παρακολουθοῦσα τὰς τύχας τῆς γε-

ραρᾶς ἐκείνης Μονῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἰδρῦθη μέχρι τῆς σήμερον, προσπαθεῖ ταυτοχρόνως καὶ δόσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν συγκίνησιν τὴν ὁποίαν δοκιμάζει κανεὶς, διὰ ἀκοῆς ἕνα ἔθνικόν θρόνον, ὃ ὁποῖος ὡς πυρῆνα τοῦ ἔχει τὴν πίστιν.

Ἡ κ. Παπαδημητρίου θέλει τὸν θρόνον αὐτὸν νὰ τὸν διαπλάσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν οἱ γερόντιοι νὰ τὸν διηγοῦνται εἰς τὰ ἐγγονάκια των, ὡς ἕνα θαῦμα μέσα εἰς τὰ τόσα θαύματα τοῦ Γένους καὶ νὰ τὸ ἀγαπήσουν κυρίως τὰ παιδιὰ καὶ ὅσοι πιστεύουν εἰς τὰ πατροπαράδοτα καὶ ὠραία ἱστορήματά μας. Εἰς τοῦτο νομίζομεν ὅτι ἐπέτυχε τελείως ἢ συγγραφεῖς, μὲ τὴν ἀπλῆ, ἀλλὰ ζωντανὴν καὶ γλαφυρὰν, γεμάτην δὲ ἀπὸ παλμόν καὶ ἐθνικοθρησκευτικὴν ἑξαρσιν, διηγήσιν τῆς.

I. I. K.

★

Γ. Κ. Πουρναροπούλου: Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων (Τεύχος Α', ἑκδόσεις δευτέρου μετὰ προλόγου τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Α. Κούζη).

Τὸ ἔργον αὐτὸ, ὡς βλέπομεν εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ συγγραφέως, ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν ἑκδοσιν, μετὰ 24 ἔτη, βιβλίου του ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἰδόντος τοῦ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ 1928.

Βαθὺς γνώστης τῶν ἱστορικῶν ζητημάτων, πολλὰ μελετήσας καὶ δημοσιεύσας δι' ἀκαμάτου καὶ εὐδυνειδῆτου ἐργασίας, τῆς ὁποίας εὐκόλως δ' ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ γνώσιν ἐκ τοῦ παρατιθεμένου εἰς τὸ τέλος τοῦ τεύχους πίνακος τῶν ἐργασιῶν του, φέρει νῦν εἰς φῶς τὴν ἀρξαιμένην β' ἑκδοσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς ἐπιμελῶς ἀναθεωρηθείσας.

Τὸ α' τεύχος ἐξ 110 σελίδων περιλαμβάνει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προϊστορικὴν ἱατρικὴν καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱατρικῆς, τὴν ἱατρικὴν τῶν Μεσοποταμιῶν καὶ Αἰγυπτίων, τὸ ὅλον δὲ ἔργον ὑπολογίζεται ὅτι θὰ φθάσῃ τὰς χιλίας σελίδας, κυκλοφοροῦν κατὰ τεύχη. Ἡ πλουσιωτάτη διεθνὴς βιβλιογραφία, ἣ ὁποία παρατίθεται εἰς τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου, φανερῶναι τὴν βαθεῖαν μόρφωσιν τοῦ συγγραφέως, συμβάλλει δὲ εἰς τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πλήρη μελέτην τῶν θεμάτων μὲ τὰ ὁποία ἀπασχολεῖται.

Τὸ ἀνὰ χεῖρας τεύχος, ἀποτελοῦν ἐγγύησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς ὅλης ἐργασίας, θὰ καταστῇ πολῦτιμον βοήθημα διὰ τὸν φοιτητὴν τῆς Ἱατρικῆς ἀλλὰ καὶ διὰ καθὲς ἱατρόν, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς δὲν διδάσκειται πλέον εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, διακοπείσα ἀπὸ ἐτῶν.

Ἐνεκα τούτου ἡ ταχθεῖα δλοκλήρωσις τοῦ ἀναληφθέντος παρὰ τοῦ κ. Γ. Πουρναροπούλου ἔργου καθίσταται ἀναγκαιωτάτη πρὸς πλήρωσιν τοῦ κενοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς τόσοσ ἀλλως τε περιωρισμένης ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας.

Δ. Ε. Χ.

Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου: Ἰωάννης Ἑρρικός Πασταλόσης. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του. Ἐν Ἀθήναις 1953.

Τὸ ἀνυπολόγιστον σημασίας παιδαγωγικόν ἔργον τοῦ Πασταλόση δὲν εἶναι ὅσον θὰ ἔπρεπε καὶ θὰ ἦξει γνωστὸν εἰς τὸ εὐρὸν ἐλληνικὸν κοινόν. Ἡ μονογραφία αὐτῆ τοῦ κ. Παλαιολόγου, γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς Μαρμαρῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, συμπληρώνει κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον αὐτὸ τὸ κενὸν καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικὸν βοήθημα διὰ τὸν καθὲς Ἕλληνα καὶ Ἕλληγνίδα, ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ γνωρίσῃ, νὰ θαυμάσῃ καὶ ν' ἀγαπήσῃ τὸν μεγάλον αὐτὸν Ἑλθετὸν παιδαγωγόν. Αἰγιο ἴσως Ἕλληγνες ἔχουν τόσοσ πολὺ μελετήσῃ, ἐκτιμήσῃ, ἀγαπήσῃ καὶ προσπαθήσῃ νὰ κάμουν γνωστὴν τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τοῦ Πασταλόση, ὅσον ὃ σ. εἰς τὴν ἀνωτέρω μονογραφίᾳ. Ἐπὶ σειρὰν μακρὰν ἐτῶν προσεπάθησε νὰ ἐμπνέῃ εἰς τοὺς σπουδαστὰς καὶ σπουδαστρίᾳ τῆς Ἀκαδημίας ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Π. Ἐπιτοτέγασμα δὲ τῶν προφορικῶν του προσπαθειῶν εἶναι καὶ ἡ συγγραφή αὐτοῦ τοῦ ἔργου, μόνιμος πλέον προσφορά εἰς τοὺς «διδασκάλους τῶν τέκνων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ» ὅπως καὶ εἰς καθὲς Ἕλληνα.

Τὸ ἐξ 186 σελίδων ἔργον διαιρεῖται ὑπὸ τοῦ σ. εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζει τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν, τὴν ἀγωγήν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Π., καθὼς καὶ τὰς σπουδὰς του καὶ τὰς μορφωτικὰς ἐπιδράσεις ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος ἐξετάζει τὴν πρώτην (1769-1780) καὶ δευτέραν (1781-1799) περίοδον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Π. καὶ εἰς τὸ ἐπόμενον τὴν τρίτην (1799-1825). Εἰς ὀλίγους ἀνθρώπους ἢ ζωῆ — μὲ τὰς εὐτυχεῖς καὶ δυστυχεῖς περιστάσεις — καὶ τὸ ἔργον των εἶναι τόσοσ στενὰ καὶ ἀναπόσπαστα συνδεδεμένα, ὅσον τοῦ Π. Καὶ τόσοσ ἢ ζωὴ του, ὅσον καὶ τὸ ἔργον του διαπνέονται ἀπὸ μίαν καὶ θεμελιώδη βασικὴν γραμμὴν κατευθύνσεως, ἀπὸ μίαν φιλογῆραν καὶ βαθεῖαν ἐπιθυμίαν, ἀπὸ ἕνα ἀδιόριστον σκοπόν: τὴν ἀγάπην, τὴν συγκινητικὴν, τὴν βαθεῖαν, τὴν εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί. Καὶ κυρίως πρὸς τὸ πτωχόν καὶ ἐγκαταλειμμένον παιδί. Καὶ εἰς τὴν πραγματώσιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ ἡ ἡρωϊκὸς καὶ πολυπάθος Ἑλθετὸς παιδαγωγὸς θυσιάζει τὰ πάντα. Περιουσίαν, σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις, αὐτὴν τὴν ζωὴν του. Τὴν τεραστίαν αὐτὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἀναριθμητῶν δυσκολιῶν καὶ ἐμποδίων καὶ τὴν συγκινητικὴν ἀγάπην του, μέχρις αὐτοθυσίας, διὰ τὸ παιδί, ὃ Π. τὰς ἀντιλεῖ ἀπὸ τὴν ἀστερευτον πηγὴν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγάπης, τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸν θέτει ὡς δηγόν καὶ ρυθμιστὴν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ὃ Π. καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔργον του θὰ ἀντέχῃ εἰς τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων καὶ τὸ φωτεινὸν παράδειγμα του θὰ ἐμπνέῃ πρὸς μίμησιν καθὲς παιδαγωγόν ποῦ ἔχει συναλοθιστὴν τὴν τεραστίας ἀποστολῆς του.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καθὲς ἐργασία ποῦ συμβάλλει εἰς τὴν καλύτεραν γνωριμίαν μίᾳς τέτοιᾳς προσωπικότητος εἶναι πολῦτιμος.

Ε. Κ.

Ν. Δ. Βασιλοπούλου, π. ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου. Πλάτωνος Κρίτων. Εἰσαγωγή-κείμενος-μετάφρασις-ποικιλία ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις. Σελ. 230. Ἀθήναι 1953.

Διερχόμεθα μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται ἀπροθυμία πρὸς μελέτην τῶν κλασικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος. Εἶτε διότι πολλοὶ ἀπὸ τοῦς σχετικῶς μορφωμένους ἐπαναπαύονται εἰς τὴν σύγχρονον πτωχὴν λογοτεχνίαν, εἶτε διότι κατὰ τὰς δύο ἢ τρεῖς προηγηθείσας δεκαετίας παρεγνωρίσθη ἐν τῇ σχολείῳ ἡ ἀξία τῶν κλασικῶν ἔργων καὶ ἐδίδοντο συνήθως εἰς τοὺς μαθητὰς πρόχειροι καὶ ἀκαλαίσθητοι μεταφράσεις, εἶτε καὶ διότι δὲν ὑπῆρχον κατάλληλα βοηθήματα εἰς βαθύτεραν κατανόησιν τῶν ἔργων αὐτῶν, τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι ἐπαύσαν οἱ πλείστοι ἀπὸ τοῦς μορφωμένους Ἕλληνας νὰ μελετοῦν τὰ ἀθάνατα λογοτεχνικά καὶ φιλοσοφικά ἔργα τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς ἀναπτέρωσιν τοῦ ζήλου πρὸς μελέτην αὐτῶν, καὶ πρὸς πληρεστέραν κατατόπισιν οὐκ μόνον τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου, ἀλλὰ καὶ παντὸς διανοουμένου, συνέγραψεν ὁ κ. Βασιλόπουλος πολυσέλιδον ἀναλυτικὸν ἔργον εἰς τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἀπαρχὴν—ὅπως πιστεύομεν—καὶ ἄλλων τοιούτων ποιημάτων εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Πλάτωνος.

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον ὁ συγγραφεὺς προτάσσει ὀλιγοσέλιδον πρόλογον. Ἐν συνεχείᾳ ἱστορεῖ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος, παραθέτει εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Κρίτωνα, ἀναλύει τὰ πρόσωπα καὶ τὰς ἰδέας τοῦ διαλόγου, ἡμιλεῖ διὰ τὴν λογοτεχνικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, παραθέτει τὸ κείμενον, ἐπιτάσσει λογοτεχνικὴν ἐλευθερίαν ἀπόδοσιν καὶ κλείει τὸ ὅλον ἔργον μὲ πλούσια ἐρμηνευτικὰ καὶ πραγματικὰ σχόλια, ἐκτείνοντα εἰς ἑκάτον τριάντα ὄλας σελίδας.

Τὸ ἔργον, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἀκόμη παράθεσιν τῶν περιεχομένων του, εἶναι ὁμολογουμένως λίαν ἀξιόλογον. Παρέχει πλῆθος διαφωτιστικῶν στοιχείων ἐκτάκτως χρησίμων εἰς βάθειαν ὄσον καὶ ἄκοπον κατανόησιν τοῦ Πλατωνικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ἡ γλῶσσα εἶναι ρέουσα, σαφής, ἐλκυστικὴ, ὥστε καὶ αὐτὴ δὲ συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τὴν εὐχάριστον μελέτην τοῦ συγγράμματος.

Νομίζομεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς προσφέρει πολὺτιμον συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν κειμένων, παρέχει ἀξιόλογον βοήθημα εἰς ὅλους μὲν τοὺς διανοουμένους, ὅπως καὶ εἰς τοὺς φοιτητὰς τῶν ἐκπαιδευτικῶν σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἰδιαίτερος δὲ εἰς τοὺς φιλολόγους καθηγητὰς, οἱ ὅποιοι καὶ διδάσκουν τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος.

Ι. Θ. Κ.

★

Ἄλέκου Παπαγεωργίου — Εἰρήνης Βασιλειάδου, καθηγητῶν φιλολογίας: Ὁ Ἐθνικός Ὕμνος (Κείμενο — Αἰθθητικὴ ἀνάλυσις).

Οἱ δύο καθηγηταὶ τῆς φιλολογίας ἀνοίγουν τὴν σειρά τῆς <Βιβλιοθήκης> τῶν <Λογοτεχνία καὶ Σχολεῖο> μὲ μιά λαμπρὴ καὶ ὠλοκληρωμένη

νὴ ἐργασία γιὰ τὸ τόσο συνδεδεμένο μὲ τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν Σολωμικὸν ἔργο, τὸν Ἐθνικὸν μας Ὕμνον.

Ἐπιτυχημένη ἡ ἐκλογή καὶ χρησιμώτατη ἡ ἐργασία τοὺς πρὸς μίαν κατεύθυναι ποὺ χρειάζεται πολὺ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς ἐργασίας, προσιτὲς στὸν σπουδαστικὸν κόσμο καὶ συγχρόνως ἄριστες φιλολογικὰ καὶ κριτικὰ. Δὲν εἶναι ὡστόσο τὸ εἶδος τοῦ βιβλίου ποὺ λείπει μόνο ἀπὸ τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ εὐρύτερον καὶ μὴ εἰδικὸ κοινὸν ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ πλησιάζῃ μὲ τὸν καλύτερον τρόπο τὸ θέμα του καὶ μάλιστα ἔτσι ποὺ καὶ ὁ σκοπὸς τῶν συγγραφῶν «νὰ κἀνη περισσότερον γινώσκον τὸν Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν γιὰ νὰ πάρῃ τὴν θέσιν ποὺ τὸ ἀξίζει στὴ συνειδησίᾳ τοῦ ἔθνους», νὰ μπορῇ νὰ ἐπιτύχῃ χωρὶς ἀμφιβολία.

Ἡ ἐργασία τῶν δύο καθηγητῶν περιλαμβάνει βιογραφικὰ καὶ διὰ τὸν Ἐθνικὸν ποιητὴν—σύντομα, πλήρη, καλογραμμένα καὶ προσητὸς μὲ τὴ σωστὴ τοποθέτησιν βίου καὶ ἔργου—τὴν ἱστορίαν τοῦ «Ὕμνου» καθὼς καὶ τῆς μελοποιήσεως του—χρήσιμα σὰν λιγώτερον γνωστά.

Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον μὲ ἕνα ἐπιτυχημένο σύστημα γλωσσίου γιὰ τῆς «δυσκόλες» λέξεις καθὼς καὶ τῆς «σημειώσεως τοῦ ποιητῆ». Οἱ συγγραφεῖς περιέλαβαν ἀκόμη χρήσιμες καὶ προσιτὲς καὶ γιὰ τοὺς μαθητὰς παρατηρήσεις γιὰ τὸ μέτρο καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὕμνου.

Ἡ ἀνάλυσις, τὸ μεγαλύτερον καὶ πιὸ προσωπικὸ μέρος τῆς ἐργασίας τῶν περιλαμβάνει μιά διεισδυτικὴν κατὰ ἐνότητες ἐρμηνείαν, αἰσθητικὴν ἀνάλυσιν καὶ φιλολογικὰς κρίσεις ποὺ ἀποτελοῦν ἕνα συστηματικὸν βοήθημα γιὰ τοὺς μαθητὰς καὶ μιά ἐπιτυχημένη χειραγώγησιν καὶ μελετητοῦ τοῦ Ὕμνου. (Θὰ εἶχε μόνον νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς γιὰ τὴν ἐκλογὴν μερικῶν λέξεων καὶ τύπων ποὺ καὶ ποῦ, περισσότερον γιὰ τὴν οἱ συγγραφεῖς ἀπευθύνονται κυρίως σὲ μαθητὰς).

Πολὺ ἐπιτυχημένο συμπλήρωμα καὶ κλείσιμο τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ κριτικὴ ἀνθολογία μὲ 30 περίπου ἀποσπάσματα ἀπὸ σχετικὰς ἐργασίας καὶ κρίσεις γιὰ τὸν Ὕμνον διασήμερον ἑλλήνων καὶ ξένων, παλαιότερων καὶ συγχρόνων.

Ἡ βιβλιογραφία πλήρης καὶ πολὺ χρησιμὴ ἢ παραθεσί τῆς. Ἡ ἐκδοσις πρακτικὴ καὶ φροντισμένη.

Ὁ Ἐθνικός Ὕμνος τῶν δύο καθηγητῶν ἀποτελεῖ ἀξιόλογο πρότυπον σὲ μιά κατεύθυναι ποὺ—ἐπαναλαμβάνομεν—ἀξίζει ἰδιαίτερα νὰ ἐπαινεθῇ. Εὐχόμεστε τὴν πρώτην τους αὐτὴ ἐργασία νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἄλλα δείγματα τῆς ἱκανότητος καὶ ἐπιμελείας τοὺς πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τῆς ἐπιτυχημένης λογοτεχνικῆς ἀγωγῆς τῶν νέων μας, ποὺ χωρὶς τὴν κατάλληλην προσφορὰν καὶ τὴν καλὴν ἐκλογὴν τῶν γνησίων φιλολογικῶν μας θησαυρῶν καταντᾷ σοβαρὸ πρόβλημα, καὶ γιὰ τὴν ὅλην ὀρθὴν καλλιέργειαν καὶ ἀγωγὴν των, σπουδαιότατον αἷτημα καὶ πρωταρχικὸ καθήκον τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας.

ΓΙΝΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Με ἰδιαίτεράν χαράν ἐλάβομεν δύο βιβλία τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπέστειλεν ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Δέρκων καὶ τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς.

Τὸ ἓνα ἐξ αὐτῶν, ἀποτελεῖ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τοῦ χριστιανικοῦ διηγήματος τοῦ Mar. Savage κατὰ διασκευήν τοῦ κ. Γρηγ. Ζαχαροπούλου καὶ εἶναι τὸ πρῶτον εἰς τὴν σειράν τῶν χριστιανικῶν διηγημάτων, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἐμφανίσουν αἱ Ἐκδόσεις τῆς Πνευματικῆς Διακονίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δέρκων.

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ ἀρνησις συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ χάσῃ ἡ Τέχνη τὸν ἡγετικὸν τῆς χαρακτῆρα καὶ νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν Ἱερὰν ἀποστολὴν τῆς, ὥστε νὰ καταστῇ διαβρωτικὸν στοιχεῖον τῆς Κοινωνίας καὶ «ἀπαξία» τοῦ πολιτισμοῦ, ἀναζητεῖ κανεὶς ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα νὰ προσφέρουν τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ ἡγιές, νὰ ὀδηγοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πνευματικὴν ἄνοδον, νὰ τὸν ἐμπνέουν, νὰ τὸν ἐνισχύουν εἰς τὴν πορείαν του καὶ νὰ τὸν καθοδηγοῦν εἰς τὰς δυσκολίας καὶ τὰς συγκρούσεις ποῦ ἐμφανίζεῖ ἡ ζωὴ.

Χαιρετίζομεν, λοιπόν, τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δέρκων, νὰ προβῇ δηλαδὴ εἰς τὴν ἐκδοσὴν χριστιανικῶν διηγημάτων, διότι ἡ προσπάθειά τῆς ἀποτελεῖ συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι φιλοδοξοῦν νὰ συντελέσουν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ τέχνη εἰς τὸ πνευματικὸν βάθρον ἀπ' ὅπου ἐξέπεσε καὶ νὰ ἐπανεῦρῃ τὴν ἀποστολὴν τῆς.

Τὸ ἄλλο εἰς τὴν σειράν, φέρει τὸν τίτλον «Χριστιανικὸν Ἡμερολόγιον», προορίζεται δὲ διὰ τὰ παιδιὰ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ὅπως καὶ εἰς τὸν πρόλογόν του ἀναφέρεται καὶ ἐξεδόθη μερίμνη καὶ δαπάναις τῆς Πνευματικῆς Διακονίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Εἶναι πράγματι ἀξίειπαικρος ἡ ἐμπνευσις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δέρκων νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἓνα πολύτιμον ὀδηγὸν διὰ τὰς παιδικὰς ψυχὰς.

Με τὰς συμβουλὰς καὶ τὰ συνθήματα ποῦ περιέχει, ἀλλὰ καὶ τὴν λοιπὴν πολύτιμον πνευματικὴν τροφοδοσίαν τὴν ὁποῖαν προσφέρει, γίνεται ὀδηγὸς διὰ τὰς παιδικὰς ψυχὰς καὶ τὰς καλεῖ νὰ κατέλθουν εἰς τὸ στάδιον τοῦ εὐγενοῦς ἀγῶνος διὰ νὰ ἐμφανίσουν μετὴν προσωπικότητῶν τῶν χριστιανικῶν ὑπογραμμῶν.

Σταθμοὺς ἀναφυγῆς, αὐτοκριτικῆς, πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως, πορείαν ἀνόδου καὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως, καὶ στάδια εὐγενῶν ἐξορμήσεων ἀποτελοῦν αἱ σελίδες του. Εἶναι ἓνας ἡμερησίως σύμβουλος διὰ τοὺς νέους τὸ ἡμερολόγιον αὐτὸ, ἓνας συμπαραστάτης, ὁ ὁποῖος δὲσπνυμίζει: ὅτι ἡ διάστασις τοῦ χρόνου δὲν ἔρχεται διὰ νὰ περικλείσῃ τὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ εἶναι μία διάστασις, τὴν ὁποῖαν ἐταν τὴν διεξέλθωμεν μετὴν πνευματικῶν τρόπων, καθιστάμεθα ἐλευθεροὶ ἀπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ χρόνου καὶ ἡ πρόεξτάσις τῆς γίνεται ἱκανὴ νὰ περικλείσῃ τὴν αἰωνιότητα.

Ἡ ὅλη διαδρομὴ τῆς ὕλης μετὰ τὰ μηνιαία

συνθήματα, τὸ ἑορτολόγιον, τὰς σελίδας ποῦ ἀποτελοῦν πνευματικὴν τροφοδοσίαν, καὶ κυρίως μετὰ τὰς λευκὰς σελίδας, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τὴν ἡμερομηνίαν καὶ τὸ σῆθημα εἰς τὴν κορυφὴν, ἑμιλοῦν εὐγλωττότερον τῶν ἄλλων διότι καλοῦν τοὺς νέους νὰ τὰς κοσμήσουν μετὰ εὐγενεῖς πράξεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ καταγράψουν εἰς αὐτὰς, ἀποτελοῦν ὄχι μόνον σύντροφον, σύμβουλον καὶ συμπαραστάτην διὰ τὴν διαδρομὴν τῶν μέσα εἰς τὸ ἔτος ποῦ διανύομεν, ἀλλὰ καὶ ἓνα ἀτομικὸν ἡμερολόγιον, τοῦ ὁποῖου αἱ σελίδες θὰ σημειώσουν τὴν πνευματικὴν τὸν ἀνάδοσιν εἰς τὴν κλίμακα ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἡθικὴν τελειότητα.

Τὸ ἡμερολόγιον αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ὀδηγὸς διὰ τὰς παιδικὰς ψυχὰς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μεγάλους ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι διατρέχοντες τὰς σελίδας του — προσωρισμένας διὰ τὴν νεότητα — αἰσθάνονται νὰ γίνονται πραγματικότης μέσα τῶν ὁ στίχος τοῦ ψαλμοῦ «ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου». Ἀποτελεῖ ἐπομένως πνευματικὴν ἀπόλαυσιν τὸ ἡμερολόγιον αὐτὸ διὰ κάθε ἓνα, ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πνευματικὴν ἀγωγὴν καὶ πρόδον τῶν παιδιῶν, διὰ κάθε ἓνα ὁ ὁποῖος αἰσθάνεται ὅτι οἱ νέοι ἀποτελοῦν τὸ καινοβόριο αἷμα ποῦ ἔρχεται νὰ εἰσρεύσῃ εἰς τὴν κοινωνίαν.

A. Σ.

★

Δ. Κωτσάκης: Θεωρία τῶν Σφαλμάτων καὶ μέθοδος τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων. Ἀθήναι 1953, σ. 110.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον βοήθημα διὰ τὴν μαθηματικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν πειραματικῶν δεδομένων καὶ τῶν ἐξαγοραζομένων τῶν μετρήσεων πλείστον ἐργασιῶν: φυσικῶν, χημικῶν, ἰατρικῶν, μηχανικῶν, δημογραφικῶν, στατιστικῶν κ.λπ. Ἐξετάζει τὸ ὅλον θέμα τῶν ἐμφανιζομένων σφαλμάτων εἰς κάθε σειράν παρατηρήσεων ἢ μετρήσεων καὶ τὸν τρόπον τῆς ἰσοσταθμίσεως ἢ ἀφομοιώσεως αὐτῶν. Καταχωρεῖ πλήθος παραδειγμάτων.

★

Γ. Κοντοπούλου: Συμβολὴ εἰς τὴν Δυναμικὴν τῶν Σφαιρωτῶν Σμηνῶν. Ἀθήναι 1952. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ.

Εἰς ταύτην ἐξετάζεται μαθηματικῶς τὸ πρόβλημα τῶν κινήσεων τῶν ἀστέρων ἐντὸς τῶν σφαιρωτῶν σμηνῶν, θέμα ποῦ ἀπασχολεῖ πολὺ τὴν Ἀστρονομίαν.

★

Sir H. Spencer Jones: Life on other Worlds (Ζωὴ ἐπὶ τῶν ἄλλων κόσμων), London 1952, σ. 259, εἰκόνες 17.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ διαπρεποῦς Ἀγγλοῦ ἀστρονόμου Sir Harold Spencer Jones, διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπίου τοῦ Greenwich παρουσιάζει πράγματι γενικὸν ἐνδιαφέρον, διότι τὸ θέμα μετὰ τὸ ὁποῖον οὗτος ἀσχολεῖται, συγκινεῖ κάθε σκεπτόμενον ἄνθρωπον, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ μορφώσεως. Διότι ἔρουνξ τὸ πρό-

βλημα τῆς πιθανῆς υπάρξεως ζωῆς καὶ εἰς ἄλλα, ἔκτος τῆς γῆς μας, οὐράνια σώματα.

Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ πλανητικὸν μας σύστημα εἰς τὸ ὅποιον ἐξετάζει τὰς ἀτμοσφαιρικὰς κυρίως συνθήκας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν καὶ ἐξαντλεῖ ἕλας τὰς δυνατὰς πιθανότητες, παραθέτων τὰ ἐξαγόμενα ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Εἶναι δὲ ὄντως ἄφθονον τὸ ὕλικόν, τὸ ὅποιον μᾶς ἔδωσαν ἡ Ἀστρονομία κατὰ τὰς τελευταίας ἰδίως δεκαετίας, καὶ ὁ σ. τὸ παρουσιάζει κατὰ τρόπον ἀπλοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶς ἀκριβῆ, ὥστε νὰ τὸ παρακολουθῆ μὲ τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον καὶ ὁ εἰδικὸς ἐπιστήμιον ὅσον καὶ ὁ γενικῆς μορφῶς ἀνθρώπος. Ποία ἡ σύστασις τῆς γηίνης ἀτμοσφαιρας καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς ἀτμοσφαιρας ἐνὸς ἐκάστου πλανήτου εἰς τὰ διάφορα ὕψη, ποία ἡ πιθανὴ θερμοκρασία, ποία ἡ πυκνότης αὐτῶν κλπ. ἕλα τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀναπτύσσονται εἰς τὸ ἔργον τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἐξαντληταὶ τὸ θέμα καὶ νὰ κατατοπίζεται ἐπ’ αὐτὸ πλῆρως ὁ ἀναγνώστης. Ἀποκλείει ὁ σ. τὴν ὑπαρξίν ζωῆς εἰς ὅλους τοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους πλανήτας καὶ συζητεῖ τὸ θέμα τῆς πιθανῆς ἀναπτύξεως ζωῆς εἰς τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἄρην. Τὴν Ἀφροδίτην ὀνομάζει Δίδυμον ἀδελφὴν τῆς Γῆς, διότι ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὸν πλανήτην μας, ἀλλὰ δὲν εἰσὶν ἐπαρκῆ θεδομένα διὰ νὰ ἐκφράσῃ καὶ ἀπλῆν εἰκασίαν ἀναπτύξεως ζωῆς ἐπ’ αὐτῆς. Διὰ τὸν Ἄρην τὰ πράγματα διαφέρουν. Εἰς αὐτὸν ὑπάρχει πιθανότερη ἀναπτύξεως φυτικῆς ζωῆς, ἀποκλείεται ὁμως ἡ δυνατότης δι’ ἀνωτέρως μορφῆς αὐτῆς, ὅπως εἶναι τὰ ζῶα καὶ περισσότερο ὁ ἀνθρώπος.

Ἐξετάζει ὁμως ἐν συνεχείᾳ ὁ Sir H. Spencer Jones τὸ πρόβλημα γενικότερον, κατ’ αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον μελετᾷ τοὺς γαλαξίας—ὑπάρχουν ἀρκετὰ διασκοινομήρια ἐξ αὐτῶν—ἐκαστοὶ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζονται τοῦλάχιστον ἀπὸ 100 διασκοινομήρια ἤλιων! Μήπως λοιπὸν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀκολουθοῦνται ἀπὸ πλανήτας, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸν ἡμέτερον Ἥλιον; Καὶ ἐν ἡ ὑπαρξίς πλανητικῶν συστημάτων εἶναι κανὼν μέσα εἰς τὸ σύμπαν, δὲν εἶναι φυσικὸν καὶ λογικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τόποι κατάλληλοι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς; Ἡ μὲν θεωρία, ἡ ἐκπροσωπηθεῖσα κυρίως ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ ἀστροφυσικοῦ Jeans, μᾶς λέγει ὅτι ἡ ὑπαρξίς πλανητικῶν εἰς τὰ τρισκατομήρια τῶν ἡλιων ποῦ κοσμοῦν τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ, εἶναι κάτι τὸ σπάνιον, τὸ πολὺ σπάνιον. Ἰσως ὅλγαι δεκάδες ἡλίων ἔχουν μέχρι τοῦδε τὸ προνομίον νὰ συνοδεύονται ὑπὸ πλανητῶν. Ἐπομένως τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς πρέπει νὰ σπανίζῃ ἐν τῷ σὺμπαντι, ἀν μὴ καὶ νὰ ἐλλείπῃ τελείως—ἐκτὸς φυσικῆς τῆς ἡμετέρας Γῆς. Ἄν πάλιν δεχθῶμεν τὴν θεωρίαν τῶν Kant-Laplace, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐστήριξαν ἐπὶ συγχρόνως βάσεως καὶ ἐγενικεύσαν ὁ νεαρὸς Γερμανὸς ἀστροφυσικὸς C. von Weizsäcker, τότε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν τὴν ἄ-

ποψιν ὅτι πολλὰ ἑκατομμύρια πλανητικῶν συστημάτων εἶναι ἐγκατεσπαρμένα ἀνὰ τοὺς αἰθέρας, καὶ κατὰ συνέπειαν, δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχωμεν πληθὺν πλανητῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνθεὶ ἡ ζωῆ.

Τί λέγει ἐπ’ αὐτῶν ἡ ἀστρονομικὴ παρατήρησις; Τίποτε τὸ θετικόν. Διότι τὰ ὄργανά μας ἀδυνατοῦν νὰ ἐρευνησοῦν εἰς τὸ πεδίον αὐτὸ τοὺς οὐρανίους κόσμους. Ἄλλ’ ὁ Dr. Jones ἐκφράζει τὴν προσωπικὴν του γνώμην ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ τάσσειται μὲ τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ ζωὴ ἐν τῷ σὺμπαντι εἶναι φαινόμενον πολὺ σπάνιον. «Ἡ ζωὴ μέσα εἰς τὸ σὺμπαν, γράφει (σελ. 249), εἶναι κατὰ ταῦτα ἐξαιρεσις καὶ ὄχι κανὼν. Ἐὰν ἡθυνάμεθα νὰ ταξιθεύσωμεν μέσα εἰς τὸ σὺμπαν καὶ νὰ ἐκάναμεν μίαν ἐπισκοπήσιν καθὲ ἀστέρος, δὲν θὰ εὕρισκαμεν ἐκεῖ ζωὴν, οὔτε ἀλλοῦ ποθενά». «Οὔτε αὶ ἔρουναι τοῦ ἀστρονόμου, προσθεῖτε ἀλλαχθεῖ (σελ. 250), οὔτε αὶ ἔρουναι τοῦ βιολόγου, δύνανται νὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὸ θέμα αὐτό», ὥστε μετὰ βεβαιότητος νὰ δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦτου. Τὸ πρόβλημα ἀσφαλῶς ἔχει καὶ ἄλλας πλευρὰς τὰς ὁποίας θίγει ὁ διαπρηπῆς ἀστρονόμος, ὁ δὲ ἀναγνώστης διαβάξει τὸ ἔργον μὲ εὐχαρίστησιν—εἰς τοῦτο βοηθοῦν πολὺ καὶ αἱ ὠραῖαι εἰκόνες αἱ ὁποῖαι κοσμοῦν τὸ βιβλίον τοῦτο—ἀλλὰ καὶ ἱκανοποιήσιν, μολοντί τὰ συμπράγματα δὲν εἶναι, οὔδ’ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι, ἀπόλυτα καὶ ὁριστικά.

Δ. Κ.

H. Dolch: Theologie und Physik, Freiburg 1951, σ. 110.

Εἰς τὸ σύντομον, ἀλλὰ πολὺ περιεκτικὸν εἰς νοήματα, τοῦτο βιβλίον ἐκτίθενται ἄκρως ἐνδιαφερόσοι ἀπόψεις αἱ ὁποῖαι, ἀναχωροῦσαι ἀπὸ τὰ σημερινὰ θεδομένα τῆς φυσικῆς ἐρεύνης, ἔχουν ἀντίκτυπον εἰς προβλήματα τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν θεολογίαν. Ὁ σ. εἶναι φυσικὸς καὶ θεολόγος καὶ κατορθώνει νὰ κάμῃ μίαν σύνθεσιν τῶν ἀπόψεων τῆς Φυσικῆς, αἱ ὁποῖαι, κατὰ κάποιον τρόπον, εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν σχέσηιν μὲ ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν θρησκείαν. Προβαίνει εἰς ὀρισμένας διαπιστώσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ κατὰ πολὺ εὐστοχον ἐν πολλοῖς τρόποις, ἐπιτυγχάνει νὰ παρουσιάσῃ τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δύνανται ὄχι μόνον θετικῶς, ἀλλ’ ἔστω καὶ ἀρηνητικῶς, νὰ κατοχυρώσουν ἀπόψεις τῆς Πίστews. Ἡ πλοῦσα βιβλιογραφία καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν θεσῶν του διὰ πολλῶν παραπομπῶν, δίδουν μίαν εἰκόνα τῆς κινήσεως ἧτις γίνεται εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτου τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος.

Glaube und Forschung. (Πίστις καὶ ἔρευνα). Πρώτη ασιρὰ 1949, σ. 149. Δευτέρα ασιρὰ 1950, σ. 188. Ἐκδοόμενα: ὑπὸ G. Howe—C. Bertelsmann, Verlag Güterloh. Οἱ

δύο αὐτοὶ τόμοι περιέχουν σειράν ὁμιλιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ θέμα τῆς πίστεως — τῆς χριστιανικῆς — καὶ τῆς ἐρένης — τῆς ἐπιστημονικῆς — καὶ παρουσιάζουν δύστην ἀρκάτον ἐνδιαφέρον. Αὗται ἔγιναν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Christophorus — Stift ἀπὸ διακεκριμένους ἐπιστήμονας, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ μελετήσουν, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον τὸ ὡς ἀνω θέμα. Ἀναφέρομεν μερικὰς ὁμιλίαις: Ἡ δύναμις τῆς πίστεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Θεολογία καὶ Φυσικὴ. Φυσικὸς νόμος καὶ ἐλευθερία — ἀπὸ θεολογικῆς ἀπόψεως. Ὁ θετικισμὸς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ἐπάρχει μεταφυσικὴ Φυσικὴ; Ἡ σύγχρονος συζήτησις μετὰ τὴν Θεολογίαν καὶ Φυσικῆς κλπ. Καὶ ἡ σειρά αὐτῆ τῶν δημοσιεύσεων παρουσιάζει τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον δίδωσθε: παντοῦ, προκατεῖναι νὰ μελετηθῶν τοιούτου εἶδους θέματα, τὰ ὁποῖα συμβάλλουν εἰς τὸν ἀπαρτιμὸν ὁλοκληρωμένης προσωπικότητος.

☞ K. Heim: Die Wandlung im naturwissenschaftlichen Weltbild. Hamburg 1951, σ. 271.

Τὸ ἔργον τοῦτο: «Ἡ μεταβολὴ τοῦ φυσικο-ἐπιστημονικοῦ κοσμοεπίθελου», γραφὴν ἀπὸ τοῦ καθηγητῆν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Tübingen Δρα Heim εἶχε μεγάλην κυκλοφορίαν, ἀν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι ἦδη ἔχουν διατεθῆ περὶ τὰς 6 χιλιάδας ἀντιτύπων καὶ ἔχει ἐντός τοῦ ἴδιου ἔτους δύο ἐκδόσεις. Ἀποτελεῖ μίαν ἀπλὴν ἀλλὰ καὶ ἀκριβῆ παράστασιν τῶν μεγάλων καὶ θεμελιωδῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὴν κλασσικὴν Φυσικὴν. Αὗται εἶναι συνέπεια τῶν πειραματικῶν ὄσων καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐρευνῶν αἰτινῶς συντελεσθησάν κατά τὴν τελευταίαν εικοσαετίαν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὁ σ. ὁμιλεῖ π.χ. περὶ τοῦ ὁλισμοῦ ὡς θερηκευτικῆς πίστεως καὶ πῶς οὗτος κατέπεσε. Ὅμιλεῖ περὶ τοῦ κλωνισμοῦ τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος καὶ τῶν γενικωτέρων συνεπειῶν, τὰς ὁποῖας εἶχε ὁ κλωνισμὸς οὗτος. Ὅμιλεῖ περὶ τῶν αἰνιγμάτων τῆς ζωῆς καὶ πῶς ταῦτα ἀ-τιμωτοπιζονται σήμερον ὑπὸ τῆς Βιολογίας, ὅπως ἐπίσης θίγει καὶ ἄλλα συναφῆ θέματα. Ὅλα δὲ προκαλοῦν ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ θελήσῃ νὰ τὸ διαβάσῃ μὲ προσοχὴν καὶ χωρὶς προκαταλήψιν.

Fr. Dessauer: Religion im Lichte der heutigen Naturwissenschaft. (Ἡ θρησκεία ὑπὸ τὸ φῶς τῆς συγχρόνου Φυσικῆς). Frankfurt, α. Μ. σ. 50.

Εἰς τὸ σύντομον αὐτὸ ἔργον, ὁ διακεκριτὸς Ἑλβετὸς φυσικὸς, τεχνικὸς καὶ φιλόσοφος Fr. Dessauer διδαι: μίαν ἀπλὴν καὶ παραστατικὴν εἰκόνα τῶν τελευταίων ἀναλξεων τῆς ἐπιστήμης, ὅπως καὶ μερικὰ θέματα τῆς θρησκείας ἐμφανίζονται ὑπὸ νέων ὄψιν, εἰς τρόπον ὅσως ὁ ἀναγνώστης νὰ τὸ διαβάσῃ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Σ. ΠΑΥΛΟΣ

Francisco Racanelli: Le don de guérison (τὸ δῶρον τῆς θεραπείας). Ἐκδόσεις Delachaux et Niestlé-Neuchâtel et Paris 1951.

Μετὰ μακρὰν ἀνασκόπησιν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης εἰς γενικὰς γραμμάς, ὁ συγγραφεὺς εἰσέρχεται εἰς τὴν μελέτην τῆς συγχρόνου κοινωνίας καὶ τῆς ἐπιγεούσης ἀνάγκης ὅπως διὰ τῆς προληπτικῆς ἱατρικῆς διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὕγιαν.

Ὁ Racanelli θέτει θαρραλέως τὰ προβλήματα τοῦ ἀρρώστου, τὰ ὁποῖα ἐξετάζει ἐν τῷ συνόλῳ των. Προσπαθεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ τὰς φυσικὰς, ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς αἰτίας τῶν νόσων τῶν ἀρρώστων του, τοὺς ὁποῖους θεραπεύει μετ' ἀφοσιώσεως.

Ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔγκαιται εἰς τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην νὰ ἀποκτήσῃ μίαν νέαν συνείδησιν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τῆς ἀξίας καὶ νὰ θεωρήσῃ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὡς ἐξαρτώμενον στενῶς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν προσωπικότητα, ἣ ὁποῖα τὸ ἐμψυχώνει καὶ τῆς ὁποῖας ἀποτελεῖ τὴν ὁλικὴν μορφήν.

Δ. Ε. Χ.

Sir James Jeans, A Biography by the late Prof. E. A. Milne, Cambridge 1952, σ. 176.

Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ καθηγητὴς Milne ἐκθέτει τὰ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως καθὼς καὶ τὰς φιλοσοφικὰς καὶ μεταφυσικὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀποθανόντος (τὸ 1946) διαπρεποῦς Ἁγγλοῦ ἀστρονόμου J. Jeans. Τὴν πραγματεῖαν ταύτην ἔγραψεν ὁ Milne, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του (τὸ 1950), καὶ δημοσιεύεται τῶρα ὑπὸ τῶν S. C. Roberts καὶ G. J. Whitrow. Οἱ Ἕλληνες ἀναγνώσται δύνανται νὰ πληροφορηθῶν περὶ τοῦ βίου ἔργου, ὅσον τοῦ Jeans, ὅσον καὶ τοῦ Milne ἀπὸ ὅσα γράφονται περὶ αὐτῶν εἰς τὸ προσφάτως κυκλοφορήσαν ἔργον: «Τραῖς Μεγάλοι Ἐρυσνηταὶ» ὑπὸ Σ. Παλαίου καὶ Δ. Κωτσάκη. Δ. Κ.

E. L. Long: Science and Cristian Faith. New York 1950.

Εἰς τὸν σημερινὸν «αἰῶνα τῆς ἐπιστήμης» παρατηρεῖται πολὺ συχνὰ μίαν ἐντελῶς ἀντιεπιστημονικὴν προκατάληψιν. Ἡ προκατάληψις τοῦ «ἐπιστημονικοῦ». Ἄρκει μίαν ἰδέαν ἢ μίαν θεωρίαν ἢ αὐτοτιτοφορητὰ ἐπιστημονικὴν, διὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ μὲ σεβασμὸν, μ' ἐνθουσιασμὸν ἀκόμη. Ἐνφ' ἀντιστροφῆς καθὲ τι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, ὅπως ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ καὶ αἱ ἄλλαι ἀξίαι τοῦ πολιτισμοῦ, θεωροῦνται, πολὺ συχνὰ, «κατωτέρως ποιότητος» ἀπὸ τὰ «θετικὰ μυαλά» τοῦ αἰῶνος μας.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω βιβλίον ὁ Dr. Long ἐπιτυχάνει ἕνα καλὸ ξεκαθάρισμα τῶν συγχύσεων αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὰς ἀντιλήψεις αὐτάς.

Ὅταν, λοιπόν, ὁ περιφημοῦς «λογικὸς θετικισμὸς» ἀπορρίπτῃ καθὲ τι τὸ μὴ ἐπιστημονικόν

ως «άνευ νοήματος», δέν κάνει τίποτε άλλο, κατά τήν όρθήν παρατήρησιν τοῦ γνωστοῦ φιλοσόφου Hocking, τήν ὁποίαν ἀναφέρει δ σ., παρά νά δρίζῃ τήν λέξιν «νόημα» ὥστε νά μὴ περιλαμβάνη παρά τά θεωρημένα τῶν ἀποθέσεων. Μία τοιαύτη ὁμως λήψις τοῦ ζητουμένου δέν υἱοθετεῖται φυσικά ἀπό τήν ἐπιστήμην.

Αὐτά καί πολλά ἄλλα δείχνουν τήν ἀποτυχίαν τῆς προσπάθειας ν' ἀντικατασταθῇ ἡ πίστις ἀπό τήν ἐπιστήμην, μέ τήν ἰδέαν ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι «ἐπαρκής» μόνη τῆς.

Σήμερον ἰδιαίτερος, ὁπότε ἡ ἐπιστήμη κινδυνεύει νά υποταθῇ εἰς τήν πολιτικήν σκοπιμότητα εἶναι καταφανής ἡ ἀνάγκη ἠθικῆς βάσεως, τῆς ἀνιδοτελοῦς ἀγάπης πρὸν τήν Ἀλήθειαν, δι' αὐτήν ταύτην τήν ὑπαρξίν τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ πίστις, λοιπόν, ἡ ἠθική καί αἱ λοιπαὶ ἀξίαι τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἐξ ἴσου σημαντικαὶ ὅσον καί ἡ ἐπιστήμη.

Καί ἡ τῶσον διαφημισθεῖσα σύγκρουσις θρησκείας καί ἐπιστήμης; Ὅπως πολὺ ὀρθῶς διασαφηνίζει δ σ., αὐτά δέν ἦσαν παρά παρεξηγήσεις ὀφειλόμεναι εἰς ἐπιπολαίους ἐπεμβάσεις ὀρισμένων ἐπιστημόνων εἰς πεδία ἔξω τῆς ἐπιστήμης ἢ ἐνίοτε εἰς ἀναμίξεις θεολόγων τιῶν εἰς ἐπιστημονικὰς ἐριδας.

Ὅτω τὸ βιβλίον καταλήγει εἰς τήν ἀνάγκην τῆς συνεργασίας ἐπιστήμης καί πίστεως, ἰδιαίτερος ἀπαραιτήτου κατά τήν σημερινὴν ἐποχὴν.

Γ. Κ.

★

Dr E. L. Long: Religion Beliefs of American Scientists. Philadelphia, 1951.

Πολὺ συχνὰ βλέπει κανεὶς νά ἐκδίδωνται βιβλία διασημῶν ἐπιστημόνων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται αἱ φιλοσοφικαὶ καί μεταφυσικαὶ τῶν ἀντιλήψεις. Προσέει δὲ ἐντύπωσιν τὸ γεγονός ὅτι πολὺ σπανίως θά εὐρεθῇ εἰς τήν σημερινὴν ἐποχὴν ἐπιστημῶν, ὁ ὅποσις ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀρνητικῶς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, τῆς Δημιουργίας κλπ.

Εἰς τὸ ἀνωτέρω βιβλίον τοῦ Dr E. L. Long, περιλαμβάνονται συγκεντρωμένοι αἱ πεποιθήσεις πολλῶν Ἀμερικανῶν ἐπιστημόνων.

Οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ χωρίζονται ὑπὸ τοῦ σ. εἰς κατηγορίας, ἀναλόγως τῶν ἀντιλήψεων τῶν. Ὑπάρχουν βεβαίως διαφοραὶ μεταξὺ Einstein καί Compton ἢ Millikan κλπ. Ἐκεῖνο ὁμως, τὸ ὅποσον χαρακτηρίζει τοὺς σοβαροὺς ἐρευνητὰς τῆς ἐπιστήμης καί ἰδιαίτατα τοὺς κορυφαίους ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ παραδοχὴ τῶν ὀρίων τῆς ἐπιστήμης καί ἡ πίστις εἰς πνευματικὸς παράγοντας κειμένους πέραν αὐτῆς.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ ἐπιστήμη δέν «ἀποδεικνύει» τήν ἀλήθειαν τῆς θρησκείας, ἀλλ' ὅστις ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης δικαιούται κανεὶς ποτὲ ν' ἀπορρίψῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Πνεύματος.

Γ. Κ.

★

Walter Stoeckel: Ausprachen (δουιλιαί). Ἐκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952 καί

Klinische Vorlesungen (κλινικά μαθήματα). Ἐκδ. 1953.

Ὅποιοι ἐπέραςε ἀπὸ τὸ Βερολίον δέν εἶναι δυνατοὶ νά μὴν ἐνθυμῆται τὸν σοφὸν καθηγητὴν τῆς γυναικολογίας καί μαιευτικῆς Geh. W. Stoeckel. Διὰ τοῦτο τόσον οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους κατὰ καιροὺς οὗτος ἐξεφώνησεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ διαφόρων γεγονότων τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου σταδιοδρομίας του, ὅσον καί ἡ ἐπιλογὴ μερικῶν κλινικῶν θεμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ἰδιαίτερος ἐνδιατρέψει, ἀποτελοῦν δι' αὐτοὺς ἔχι μόνον ἐπιστημονικὸν ἐντρυφήμα ἀλλὰ καί εὐλαθεῖ ἀνάμνησιν τοῦ εὐφραδοῦς, σοφοῦ καί ἀκαταπονήτου διδασκάλου.

★

Hans Limburg: Die Frühdiagnose des Uteruscarcinoms (ἡ ἔγκαιρος διάγνωσις τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας). Ἐκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952 (ἔκδ. 2α βελτ.).

Ὁ καθ. Limburg μέ τήν πλουσίαν ἀτομικὴν του πείραν, πραγματεύεται μετὰ διεξοδικότητος καί σαφηνείας ὅλας τὰς διαγνωστικὰς μεθόδους διὰ τῆς ἔγκαιρον διάγνωσιν μιᾶς νόσου, ἡ καταπολέμησις τῆς ὁποίας βασίζεται ἀποκλειστικῶς καί μόνον εἰς τήν ἔγκαιρον ταύτης διάγνωσιν. Διὰ τοῦτο ἡ μονογραφία πρέπει νά γίνῃ ἀπόκτημα παντὸς εἰδικοῦ ἱατροῦ.

★

Hans Nachtsheim: Für und Wieder die Sterilisierung aus eugenischer Indikation (τὰ ὑπὲρ καί τὰ κατὰ τῆς στειρώσεως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς εὐγονίας). Ἐκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952.

Ὁ συγγραφεὺς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γενικῆς βιολογίας καί γενετικῆς εἰς τὸ ἐλεύθερον Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, πραγματεύεται ἐν θέματι, τὸ ὅποσον ἀπηχοῖται καί ἀπασχολεῖ πάντοτε τήν ἐπιστήμην. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ στενά ὄρια τῆς βιολογίας καί γενετικῆς καί εἰσέρχεται εἰς τήν σφαῖραν τῆς κοσμοθεωρίας μέ τὸν σεβασμὸν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, πρᾶγμα ποῦ οὐδόλως ἔλαθεν ὑπ' ὄψιν του ὁ ἔθνικοσοσιαλισμὸς, μέ τήν ἐφαρμογὴν τῆς ἀναγκαστικῆς στειρώσεως. Ὁ συγγραφεὺς, μακρὰν τοῦ νά συνιστᾷ τήν ἀναγκαστικὴν στειρώσιν, φαίνεται νά ἐπιτυχάνῃ εἰς τήν πραγμασίαν τοῦ θέματος, τόσον ἀπὸ τῆς καθ' αὐτὸ βιολογικῆς τοῦ ὅσον καί ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ πάσχοντος, τοῦ ὁποίου ἐπιζητεῖται ἡ ἐλευθερία συγκατάθεσις, μετὰ τήν πλήρη διαφώτισίν του.

★

F. Bertram: ABC für Zuckerkrank (τὸ ἀλφαβητάριον τοῦ διαβητικοῦ). Ἐκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952 (4η Ἐκδ.).

Ὁ σακχαρώδης διαβήτης εἶναι μία νόσος, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ τήν συνεργασίαν τοῦ πάσχοντος καί συνεπῶς ἐπιβάλλει τήν πλήρη διαφώτισιν αὐτοῦ, τόσον ὡς πρὸς τήν φύσιν τῆς νόσου, ὡς

σον και ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν φαρμακευτικὴν και διαιτητικὴν ἀγωγὴν. Εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀποβλέπει ἡ ἀνωτέρω μονογραφία τοῦ καθ. Bertram, τὸν ὅποιον και ἐπιτυγχάνει ἀπολύτως τόσον γιὰ τῆς πληρότητός της, ὅσον και κυρίως διὰ τῆς ἀπλότητός της. Οὐχ' ἦντον αὕτη δὲν σπερδαται σημασίας διὰ τὸν πρακτικὸν ἱατρὸν, ὁ ὁποῖος ὀρθο κατατοπίζεται με ἀπλοῦν τρόπον ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὴν νόσον ταύτην.

*

H. Tollinger: Anurie bei Chromoproteinurie (Hämolyse, Niere, Crush Niere). "Εκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952.

Ο καθ. Tollinger με τὸ πλούσιον δλικόν, τὸ ὁποῖον διαθέτει ἐκ τοῦ παθολογοανατομικοῦ ἱστοιτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, πραγματεῦσται ἱαν διεξοδικῶς τὴν αἰμοσφαιρινουρίαν εἴτε συνεπεία αἰμολύσεως, εἴτε συνεπεία τοπικῆς τοξικῆς βλάβης τοῦ νεφρικοῦ ἴστου (μυολυσία). Ἡ νόσος αὕτη ἐπέσυρεν ἐσχάτως τὴν προσοχὴν πολλῶν ἐρευνητῶν (ἐντεῦθεν και ἡ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία, τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς παραθέτει) διὰ τὴν μεγαλύτεραν συχνότητά της, παρ' ὅσον ἄλλοτε ἐνομιζέτο. Ἡ ἐργασία αὕτη χωρὶς νὰ ἐξαντλῆ τὸ θέμα, ἀποτελεῖ πολῦτιμον συμβολὴν πρὸς μελέτην του, λόγῳ τῶν πολλῶν αἰτιολογικῶν παραγόντων, οἵτινες τὸ προκαλοῦν (μεταγγίσεις, τραύματα κ.λπ.) και ἔχει σημασίαν διὰ πάντα, ἀσχετῶς ἐιδικότητος, ἱατρὸν.

*

P. Dahr και E. Regenbogen: Blutgruppenbestimmung und Bluttransfusion (προσδιορισμὸς αἱματολογικῆς ομάδος και μετάγγις). "Εκδ. Georg Thieme, Stuttgart 1952 (2α ἔκδ).

Οἱ συγγραφεῖς εἰς τὴν μονογραφίαν των ταύτην μελετοῦν διεξοδικῶς τόσον τὰς βλάβας, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπέλθουν κατὰ τὴν μετάγγισιν και τὸν τρόπον τῆς ἀπορρογῆς των, ὅσον και τὴν τεχνικὴν, τὰς ἐνδείξεις και ἀντενδείξεις ταύτης. Λαμβανομένης ὅπ' ὅσιν τῆς σημερινῆς ἐντάσεως, τὴν ὁποίαν ἔχει λάθει ἡ μετάγγις τοῦ αἵματος, τὸ βιβλίον τοῦ Dahr και τοῦ Regenbogen ἀποτελεῖ πολῦτιμον βοήθημα διὰ πάντα ἱατρὸν.

Α. Π. Κ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

—Κωνσταντῖνον Γ. Μαντᾶ, Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως: Πῶς εἶδα τὸ ἀναγνωστικὸν τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου και πῶς τὸ διδάξα. (κριτικὴ ἀνάλυσις—διδασκικὴ ἀναγνώσεως). Ἄθηναι 1953.

—Νικόλαου Βαφεϊάδου, Ἀρχιμανδρίτου, Δ. Θ., τ. καθηγητοῦ: Ἐξορκισμοί, χαίμαλιά, νουσκάδες, κουρμπάνια στὴ θράκη. (Διάλεξις τῆς Ἐταιρείας Ἑρακλικῶν μελετῶν). Ἄθηναι 1953.

—Τοῦ ἰδίου: Ἐκκλησιαστικὰ ἐπαρχία

τῆς Θράκης και ὁ φάκελλος 434 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς περὶ Θράκης.

(Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸν ΙΗ' τόμον τοῦ ἀρχείου τοῦ θρακικοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ). Ἄθηναι 1953.

—Χρίστου Θ. Οἰκονομοπούλου, ἐκτάτου βοηθοῦ τοῦ ψυχολογικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἄθηνῶν: Ἡ συμβολὴ τῶν αἰμοδοτῶν εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόδον και αἱ εὐμενεῖς ἐκ τῆς αἰμοδοσίας ψυχολογικαὶ ἐπιδράσεις. Ἄθηναι 1953.

—Μάρκου Α. Σ. ὀτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ ἐν τῇ θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Ἱστορία και ἀποκάλυψις κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς Καινῆς Διαθήκης.

(Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης). Θεσσαλονίκη 1953.

—Τοῦ ἰδίου: Εἰκόνες ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς Θεσσαλονικὴν (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» τεύχος Ἰουλίου-Ἀυγούστου 1953). Θεσσαλονίκη 1953.

—Τιμοθέου Παπαμιχαήλ, ἀρχιμανδρίτου: Πρὸ και μετὰ τὸν γάμο (Προσανατολισμοί). Ἐκδόσεις «Πελεκάν». Θεσσαλονίκη 1953.

—Γακίνθου Δημητρίου: Σταχυολογήματα. Ἄθηναι 1953.

—Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. (Κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἀνεγέρσεως καταστροφέντων ναῶν Ἑλλάδος): Τῷ σωτηρὶ Θεῷ. Ἄθηναι 1953.

—Constantine Cavarinos, University of north Carolina: Plato's teaching en fine art. U.S.A. 1953.

—Τοῦ ἰδίου: Science and modern greek thought. Carolina 1952.

—Τοῦ ἰδίου: A dialogue between, Bergson, Aristotle and Philologos. Cambridge, Massachusetts 1949.

—L. O. Kattsoff και K. Καθάρνου: Σύγχρονα φιλοσοφικὰ ρεύματα στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Ἄθηναι 1950.

—Dr. F. Wachsmann, Dozent für medizinische Physik und Dr. Dr. D. G. Barth, Dozent für Strahlenheilkunde und Physikalische Therapie. Universität Erlangen: Die Bewegungs- Bestrahlung. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1953.

—Prof. Dr F. Bertram: A. B. C. Für Zuckerkranken (Ein Ratgeber für den kranken). Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1953.

—Prof. Dr. Dr. M. Bauer: Zur genese des diabetis mellitus und des bronchialasthmas. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1953.

—Τοῦ ἰδίου: Die Entschädigungspflichtigen Berufskrankheiten. G. Thieme Verlag, Stuttgart 1953.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ

Ἐάν εὐχαρίστως δημοσιεύομεν, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ περιοδικοῦ μας, τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σάμου κ. Εἰρηναίου πρὸς τὸν Καθηγητὴν καὶ ἀκαδημαϊκὸν κ. Μαρίνον Γερουλάνου, πρόεδρον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἡ ἀλληλογραφία διακεκριμένων ἀνδρῶν τῆς Πατρίδος μας ἐπὶ πνευματικῶν θεμάτων πρέπει πάντοτε νὰ ἀποτελῇ κτῆμα παντὸς μορφωμένου Ἑλληνοῦ.

Ἐν Ἀ. Βαθέος Σάμου τῇ 1ῃ Σεβρίου 1953

Κύριον Μ. Γερουλάνου

Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
καὶ Ἀκαδημαϊκόν

Ἀγαπητέ κ. Καθηγητά,

Ἀνέγνωσα τὰς μελέτας Σας, τὰς ὁποίας εἶχατε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ στείλετε. Ἐδοκίμασα μίαν βαθυτάτην ἱκανοποίησιν. Ἐπρεπε ὅμως νὰ εἶναι κανεῖς ἐφωδιασμένος μὲ ἀναλόγους ἐπιστημονικὰς γνώσεις διὰ νὰ κατενόει τὸ βάθος τῆς σοφίας τῶν ἔργων Σας. Ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐντὸς τῶν ὁποίων κλείουν αἱ βιολογικαὶ θεωρίαι τοὺς πλείστους τῶν συναδέλφων Σας ἀνευρίσκετε ὑπὸ τὰς λεπτεπιλέπτους λειτουργίας τῶν κυττάρων ἕνα βαθύτερον θεῖον σχέδιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου μία μυστηριώδης δύναμις ἐνεργεῖ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς ὡς αὐτοῦ καὶ ὡς εἶδους. Διανοίγετε διὰ μέσου τῶν βιολογικῶν ἔρευνῶν Σας μίαν δδὸν ποῦ ὀδηγεῖ εἰς τὸ πνεῦμα. Δὲν εἶναι μικρὰ ἡ συμβολὴ τὴν ὁποίαν προσφέρετε εἰς τὴν θεμελιωσιν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τῶν πνευματικῶν ἀξιών, ὡς κανόνων τῆς ζωῆς, ὡς βιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν πολιτισμὸν τῶν λαῶν. Μόνον ἡ ἐκκίνησις ἀπὸ τὸ πνεῦμα ὡς τὸ βάθος τῆς Δημιουργίας καὶ τῆς ζωῆς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας.

Δὲν εἶναι αἱ ἐπὶ μέρους ἀλήθειαι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ποῦ ἐκφράζουν τὸ νόημα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Εἶναι μὲν μεγάλης χρησιμότητος, ἀλλ' ὀφείλουσιν νὰ εἶναι ἱεραρχημένα ὑπὸ τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον κατανοοῦμεν ἐντὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐντὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ Θεανδρικοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ζωὴ του, ζωὴ πληρώματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης ποῦ διέρχεται διὰ τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν Ἀνάστασιν καὶ βεβαίως ὅτι τὴν τελευταίαν λέξιν ἐντὸς τῆς Ἱστορίας τοῦ κόσμου τὴν ἔχει ἡ ἀγάπη, ὡς θέσις, ὡς δημιουργὸς δύναμις καὶ ὄχι ὁ θάνατος, ἡ κορύφωσις τοῦ κακοῦ, ποῦ εἶναι ἄρνησις καὶ καταστροφὴ.

Ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἐκκινουόμενοι ἀπὸ ἐπιστημονικὰ δεδομένα, εὐκόλως γενικεύουν τὴν σκέψιν των διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς Δημιουργίας, τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας. Δὲν θέλουσιν ὁμῶς νὰ ἐνοήσουσιν ὅτι εἰς τὰς ἐξηγήσεις των αὐτὰς παραμένουν ἐπιφανειακοί. Ματαίως ἀρνούνται τὰ μυστήρια, μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλεται ὁ κόσμος καὶ ἡ ζωὴ. Ἐάν εἶχον τὴν εἰλικρίνειαν νὰ προσδιορίσουν τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῶν ἐπιστημονικῶν των περιορισμάτων, εὐκολώτερον θὰ ἠδύνατο νὰ προσανατολιζῶνται πρὸς τὰ μυστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἀνεγνώριζον ἀληθείας ἄλλης τάξεως.

Πόθεν ἡ πρώτη κίνησις τοῦ κόσμου, πόθεν ἡ ζωὴ ὡς μονοκύτταρος ὀργανισμὸς, πόθεν ἡ ἐλευθερία ὡς δημιουργὸς δύναμις, ποῦ βαδίζει ὁ κόσμος, ποῖος ὁ σκοπὸς τοῦ κόσμου, τῆς ζωῆς καὶ τῆς Ἱστορίας; Οὐδεμίαν ἀπάντησιν δίδουν αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα. Καὶ ὁ κόσμος καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλευθερία ἀνευρίσκονται μόνον ἐντὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος εἶναι τὸ πνευματικὸν βάθος τῆς Δημιουργίας. Τὸ πνεῦμα ὁμῶς δέον νὰ ἐκλαμβάνεται, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ὄχι ὡς ἀφηρημένη ἔννοια ἀλλ' ὡς ζωὴ, ὡς πρόσωπον, ὅπως ἀπεκάλυψε τοῦτο ἐντὸς τῆς Ἱστορίας τὸ Θεανδρικὸν πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ.

Αἱ μελέται Σας, ἀγαπητέ κ. Καθηγητά, μὲ τὴν βαθύτην των ἔρευναν ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ πρὸ παντὸς τῆς ζωῆς ὡς βιολογικῆς λειτουργίας, χύνουν φῶς ἰδιαιτέρον καὶ ἀναστηλώνουν τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀξία τῶν βιολογικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν εἶναι σχετικὴ. Ἐκφεύγει ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης ὅλη ἡ ἔκτασις καὶ τὸ βάθος τῆς ζωῆς. Τὰ σχήματα τῆς ζωῆς ὡς ἐκδηλώσεις καθορισόμενα καὶ ὑποβαλλόμενα εἰς καταμετρήσεις δὲν δίδουν τὸ πλήρωμα τῆς ἐξηγήσεώς των. Παραμένουν παράγοντες ἀνεξιχνίαστοι ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, ποῦ ἐνεργοῦν μυστηριώδως διὰ νὰ γεννηθοῦν τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Καὶ ὅτι θετικῶς εἶναι ἀσύλληπτον ἐντὸς αὐτῶν, τοῦτο εἶναι τὸ πνεῦμα, ὁ Θεὸς ποῦ ἐκδηλοῦται ὡς τάξις φυσικῆ καὶ ἠθικῆ, ὡς ἁρμονία καὶ κάλλος εἰς ὅλην τὴν Δημιουργίαν μὲ ὅλας τὰς ποικιλίας τῶν βιολογικῶν καὶ φυσικῶν τῆς φαινομένης.

Ἡ ἐπιστημονικὴ Σας ὀριμότης καὶ τὸ τεράστιον ἐπιστημονικὸν κύρος Σας, ὡς κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ ἡγέτου τοῦ Ἔθνους, μὲ τὰ τελευταῖα ἐπιστημονικὰ Σας ἔργα δικαιολογεῖ τὴν πνευματικὴν πορείαν τῆς Ἱστορίας καὶ θεμελιώνει τὰς πνευματικὰς ἀξίας, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸν ὄρατον καὶ ἀκτινοβόλον πολιτισμὸν μας.

Μετὰ διαπύρυν εὐχῶν καὶ βαθυτάτης
ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης

† Ὁ Σάμου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Η ΔΙΩΞΙΣ ΤΟΥ ΑΣΕΜΝΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

Κύριε Διευθυντά,

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς διεξαγωγῆς δύο δικῶν εἰς τὸ τρίμηλές πλημμελειοδικεῖον, κρίνω σκόπιμον νὰ παραθέσω στοιχεῖά τινα ἐκ τῆς ἀκροατικῆς διαδικασίας λόγῳ τῆς κοινωνικῆς σημασίας καὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ θέματος, ἕπερ ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῆς κατηγορίας εἰς ἀμφοτέρας, διότι νομίζω ὅτι ταῦτα ἐνδιαφέρουν τὰς στήλας τῶν « Ἀκτίνων ».

Εἰς τὴν μίαν δίκην ἐδικάζετο ὁ κατηγορούμενος, διότι ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν ἐντυπον εἰς σχῆμα κληθῆ ὡς μάρτυς ἀνεκδότων ἀκαταλλήλων καὶ ἀνηθίκων καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἕτερος, ἐκδότης ἐνός περιοδικῆ, διότι ἐδημοσίευσεν ἐν μεταφράσει ἀπόσπασμα ἐκ ξένου « συγγράμματος », ἀναφερόμενον εἰς τὰς σεξουαλικὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων λίαν ἐρεθιστικόν καὶ ἄσεμον.

Παρηκολούθησα ἀμφοτέρας τὰς δίκας, διότι εἶχα κληθῆ ὡς μάρτυς κατηγορίας αὐτεπαγγέλτως, καὶ οὕτω ἔλαβα τὴν εὐκαιρίαν ὅπως, ἐξ ὅσων ἤκουσα, συναγάγω μερικά συμπεράσματα τὰ ὅποια κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἀποδεικνύουν πόσῃ καὶ ποίαν ἄγνοιαν ἔχει ἡ σημερινὴ κοινωνία τοῦ κινδύνου τοῦ προερχομένου ἐκ τῆς κυκλοφορίας τοιούτων ἐντύπων, πόσον ταπεινά ἐλαττήρια ὑπάρχουν εἰς ἐκείνους, οἵτινες τὸν κυκλοφοροῦν καὶ ἐπὶ ποίαν λόγων στηριζόμενοι οὕτω δικαιολογοῦν τὴν πράξιν των.

Καὶ τὸ μὲν δικαστήριον ἐξετέλεσε τὸ καθήκον του ἐπιβελόν τὰς νομίμους κυρώσεις εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, δύναται ὁμως νὰ λεχθῆ, χωρὶς διάθεσιν ἐπικρίσεως, ὅτι θὰ ἀνέμενέ τις περισσοτέρων ἀκόμη κατανόησιν τοῦ θέματος καὶ τῆς μεγάλης κοινωνικῆς σημασίας του ἀπὸ παρανόμας τινος τῆς δίκης.

Ἴδού λοιπὸν τὰ στοιχεῖα εἰς τὰ ὅποια στηρίζονται τὰ συμπεράσματα αὐτά.

Ἐν εἰς κατηγορούμενος ἠμολογεῖ ὅτι... ἔχων ἀνάγκην χρημάτων λόγῳ ἀσθενείας τοῦ παιδιοῦ του (!) προσῆλθ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ ὑπὸ κρίσιν ἐντύπου, ἕπερ συγκρινόμενον πρὸς ἄλλα εἶναι ἀβλαβές καὶ ὅτι « ἐμεῖς οἱ μικροὶ ἐκδόμεν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ γράφωμεν αὐτὰ διὰ νὰ ἀμυνθῶμεν κατὰ τῶν μεγάλων καὶ νὰ δυνηθῶμεν νὰ κυκλοφορήσωμεν ». Ἐν συνεχείᾳ, μάρτυς ὑπερασπίσεως του κατέθεσεν ὅτι ἀδιστάκτως θὰ ἔδιδε τὸ ἐντυπον αὐτὸ εἰς τὰ παιδιά του πρὸς ἀνάγνωσιν, δῆλων ἦν ὁ Πρέεδρος τοῦ δικαστηρίου ἤκουσε μετ' ἀγανακτήσεως. Ὁ ἄλλος προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δημοσιεύσεως ἀπόσπασμα ἐκ ξένου ἐπιστημονικοῦ « συγγράμματος » εἰς τὸ περιοδικόν, ἐσκόπει νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ἀναγνώστας του ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς σεξουαλικῆς ἀγωγῆς.

Τέλος ἡ ὑπεράσπις προβάλλει ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων τὴν ὑπαρξίν κλιμάτος, καταλλήλου πρὸς κυκλοφορίαν τοιούτων ἐντύπων, τὰ ὅποια κατ' αὐτὴν, ἐφ' ὅσον μάλιστα περιέχουν ἀποσπάσματα εἰλημμένα ἐξ ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἀναγνώστας ! Εἶναι ἔγκλημα λοιπὸν, λέγουσιν, ὅταν εἰς ἐν περιοδικὸν δημοσιεύονται μεταφράσεις τοιούτου εἶδους μὲ σκοπὸν διαφωτιστικόν ;

Τὸ κλίμα λοιπὸν ἀφ' ἐνός εἶναι ἡ μεγάλη δικαιολογία τῆς τοιαύτης ἀσεμνογραφίας καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ἀφ' ἑτέρου ! Καὶ ἐν ὄνοματι τοῦ κλιμάτος αὐτοῦ χαρακτηρίζονται οἱ μάρτυρες κατηγορίας ὅτι μὲ στεγνὸν πνεῦμα κρίνουν τὰ δημοσιεύματα καὶ ἐρωτῶνται παρὰ τοῦ ἐνός ὑπερασπιστοῦ ἐὰν ἀνήκουν εἰς ὄργανωσιν ἢ ἐνωσίαν τινα θρησκευτικῆν. Ἐπὶ πλέον ἠκούσθη καὶ σχόλιον διὰ μάρτυρα κατηγορίας, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅτι εἶναι ἀσυγχρόνιστος καὶ ὅτι τὴν γνώμην του στηρίζει εἰς ὅτι ἐδιδάσκειτο πρὸ 35ετίας.

Καὶ τὸ χειρότερον εἶναι ὅτι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς δικαιολογίας προστέθη, καὶ πολλὰ ὀρθῶς, ὅτι ἐνίοτε βαρύτερα ἀπὸ αὐτὰ πολλῶν γράφονται εἰς ἄλλα περιοδικὰ ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι καταλαβόντες ἐπαξίως μεγάλην ἔσυν εἰς τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ ἰδρύματα δὲν διστάζουν νὰ περιγράψουν εἰς τὰ περιοδικὰ εἰκόνας οὐχὶ ἀσεμνοῦς ἴσως, ἀλλὰ πάντως ἐρεθιστικὰς, εἰλημμένας ἐκ τοῦ φυσικοῦ, μὲ τὴν πεποθησιν ὅτι αἱ περιγραφαὶ αὐταὶ εἶναι ἀκίνδυνοι διὰ τὴν ἐποχὴν μας.

Νομίζω ὅτι τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἀρκετά, διὰ νὰ δώσωσιν ὠχρὰν εἰκόνα τῶν ἀντιλήψεων καὶ ἰδεῶν, αἱ ὅποια ὑπάρχουν εἰς μεγίστην μερίδα τῆς σημερινῆς κοινωνίας καὶ πόση ἀνάγκη διαφωτίσεως ὑπάρχει, πόση προσοχὴ χρειαζεται εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐντύπων, τὰ ὅποια κυκλοφοροῦν καὶ τὰ ὅποια ὑπὸ τύπον ἐπιστημονικὸν δημοσιεύουν κατὰ τρόπον λίαν προκλητικόν καὶ ἐρεθιστικόν θέματα, διὰ τὰ ὅποια ἄλλοι εἶναι ἀρμόδιοι.

Πρέπει νὰ δημιουργηθῆ ἡ πασιέτης ὅτι ἡ περιβόητος θεωρία τοῦ κλιμάτος εἶναι ἐφεύρεσις ἐκείνων, οἵτινες διὰ λόγους δεκαρολογίας κυκλοφοροῦν τὸν ποταμὸν αὐτὸν τῆς ἐντύπου ἀσεμνογραφίας, ἡ ὅποια ἐπιδεικτικῶς προβάλλει ἀπὸ τὰ διάφορα περίετρα. Τότε μόνον θὰ ἀντιληφθῆ ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοῦ ὅτι δὲν δύναται ἀτιμωρητὴ νὰ ἐκδίδῃ ἐν ἔντυπον καὶ νὰ δημοσιεύῃ τὰ πλέον αἰσθητικὰ ἀναγνώσματα μὲ τὴν δικαιολογίαν τῆς διαφωτίσεως, ἐνῶ εἰς τὴν πράξιν του ὠθεῖται ἀπὸ τὴν ἰδεῶν τοῦ εὐκόλου πλουτισμοῦ.

Πρέπει νὰ ἐνισχυθοῦν αἱ ἀρμόδια ἀρχαὶ διὰ τῆς προσελύσεως ἐκπροσώπων πάσης τάξεως τῆς υγιτοῦς μερίδος τῆς κοινωνίας, ὥστε νὰ ἐπιδοθοῦν συστηματικώτερον εἰς τὴν διώξιν τῆς ἀσεμνογραφίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας τοῦ κλιμάτος θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι δὲν θὰ δυνηθοῦν διὰ τῶν « πολιτισμένων » δῆθεν ἀντιλήψεων των νὰ διαλύσουν τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν.

Πρέπει εἰς τὸ τέλος διὰ λόγους ἐθνικῆς φιλοτιμίας νὰ παύσωμεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι αἱ ἀμφιβόλου ὠφελιμότητος καὶ ἠθικῆς ἐφέλιμῆναι Εὐρωπαϊκὰ ἀντιλήψεις (ὑποθετικὰ καὶ αὐτὰ) εἶναι θανατὸν παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἐπηρεάζουν τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα.

Μετ' ἐξαιρετικῆς τιμῆς

ΒΑΣ. ΤΖΑΒΑΡΑΣ

ΕΝΑ ΕΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἀξιότιμο κ. Διευθυντά,

Με ιδιαίτερη χαρά εἶχα διαβάσει εἰς προηγούμενα τεύχη τῶν «Ακτίνων» εἰδικὰ σχόλια, ἀφορώntα τὸ συντελούμενον εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Ἀγάθωνος θαυμασίον ἐκπολιτιστικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον, μετὰ τὴν ἐκεῖ λειτουργοῦσαν Γεωργοτεχνικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος. Ὁ Θεὸς μοῦ ἐπεφύλαξε τὴν μεγάλην χαρὰν καὶ εὐτυχίαν νὰ γνωρίσω τελευταίως ἀπὸ πολὺ κοντὰ αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ ζωντανὰς καὶ χαρακτηριστικὰς ἐκδηλώσεις του.

Ἄπλοῦς προσκυνητὴς καὶ ἐπισκέπτης τῆς Μονῆς, εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρευρεθῶ τὴν Κυριακὴν, 12ην Ἰουλίου, εἰς τὴν τελετὴν τῆς ἀπονομῆς τῶν πτυχίων εἰς τοὺς πρώτους ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς. Σ' ἕνα ὑπέροχο φυσικὸ περιβάλλον, κάτω ἀπὸ βαθύσια δένδρα, στόν με ἀξιοθαύμαστη καλαισθητὰ τακτοποιημένον περιβόλον τῆς Μονῆς, πραγματοποιήθηκε, μετὰ ἀπὸ μίαν κατασκευαστὴν Θ. Λειτουργίαν, αὐτὴ ἡ τελετὴ. Ἀπλὴ ἀπὸ ἀπόψεως προγράμματος. Μεγάλῃ ὁμως σὲ περιεχόμενον καὶ νόημα πνευματικῶ. Μεγάλῃ κυρίως σὲ ἐλιπίδες καὶ προσδοκίαις γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς καὶ πολιτικὲς ἀρχαί τῆς Λαμίας, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, οἱ ἐκδρομισταὶ ἀπὸ τὴν Λουτροπόλιν Ἰππῆτι, οἱ κάτοικοι τῶν γειτονικῶν χωριῶν, ὄλοι παρηκολούθησαν μετὰ ζωντανὸν ἐνδιαφέρον καὶ πηγαῖον ἐνθουσιασμόν τὴν ὅλην τελετὴν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφάλλη σύντομος ἀγασμός. Ἀκολούθως, μιὰ σύντομη ἀλλ' ἐμπνευσμένη καὶ φιλογεῖν ἑμιλία ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τῆς Σχολῆς ἔδωκε σὲ ἀδρῆς γραμμὰς τὸ ἱστορικὸ τῆς Ἰδρύσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς. «Θαύμα» χαρακτηριστικὸς σ' αὐτὴν τὴν ἑμιλία, τὸ ὅτι ἐπετεύχθη μέχρι τώρα. Καὶ πράγματι. Μόνον ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, συνδυασμένη μετὰ ἀνθρώπους, ποῦ διέθεσαν τὰ πάντα εἰς τὸ ὄρατον αὐτὸ ἔργον, μπορεί νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἀποτελέσματα, ποῦ ὁμολογοῦμένως δὲν ἐχορταίναμε σ' αὐτὴν τὴν τελετὴν νὰ ἀπολαμβάνωμεν. Τριάντα ἕνα Ἑλληνόπουλα, ἡλιοκαμμένα παιδιὰ τῆς μαρτυρικῆς ἑλληνικῆς θειάθρου, τὸ ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο, σκῦδοντας εὐλαδικὰ καὶ μετὰ συγκίνησιν βαθειὰ ἐκρίναν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος, ποῦ με θερμὴν ἀγάπην καὶ πατρικὴν στοργὴν παρακολούθει καὶ ἐνισχύσει τὸ ἔργο τῆς Σχολῆς, τὰ πτυχία, ποῦ τὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα τοὺς χορηγῶδες. Ἡ ἀπλοϊκὴ, ἀλλὰ πλοῦσια σὲ περιεχόμενον καὶ τόσο ἐκφραστικὴ γιὰ τίς πολὺπλευρῆς ἐπιτεύξεις τῆς Σχολῆς ἑμιλία ἐνὸς ἀφοροῦτο, καθὼς καὶ ἡ παράδοσις τῆς σημαίας ἀπὸ τοὺς ἀπερχομένους εἰς τοὺς μαθητὰς ποῦ ἀκολουθοῦν, ἐπλούτισαν ἐξαιρετικὰ τὸ ὅλον πρόγραμμα τῆς ἑορτῆς.

Ἐκεῖνο ὁμως, ποῦ ἔχει μόνον γιὰ τὴν πρωτατυπία του, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὸ βαθὺ νόημα καὶ τὴν ἐκφραστικὴν σημασίαν συνεπλήρως τὴν θαυμασίαν εἰκόνα, ἦτο ἡ παρέλασις τῶν μαθητῶν:

Μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ λάβαρον τῆς Σχολῆς παρήλασαν οἱ μαθηταὶ μετὰ ἐργαλεῖα ξυλουργικὰ, οἰκοδομικὰ, δενδροκομικὰ, ἀμπλουργικὰ, γεωργικὰ, μελισσοκομικὰ, ἀκολουθοῦσαν δὲ μετὰ μεγάλην γραφικότητα μαθητὰὶ μετὰ τοτόπουλα διαφόρων ποικιλιῶν, μετὰ πάπιες, χῆνες, ἰνδιάνους, χοιρίδια, ἀγελάδες καὶ ζῶα ἐργατικά. Ἔτσι μετὰ ἀπέριττο καὶ πρωτότυπον τρόπο δόθηκε, εἰς ὅσους εἶχαν τὴν εὐτυχίαν νὰ παρακολούθησαν αὐτὴν τὴν τελετὴν, ἡ πολὺτιμη εὐκαιρία νὰ γνωρίσουν τοὺς κλάδους εἰς τοὺς ὁποίους ἐπὶ δύο χρόνια ἐκπαιδεύονται πρακτικὰ οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς.

Ἡ μεγαλύτερα ὁμως ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς πράγματι πρωτοποριακῆς ἐργασίας ἐγκρατεῖται, ἀναμφιβόλως, εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῶν μαθητῶν ἀπὸ ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀπόψεως. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ Σχολὴ εἶναι ἀληθινὰ μιὰ δεξιαμενὴ ἡθικῶν ἀναγεννήσεων. Τὸ ἐσημείωσεν ἐντονα ἡ ἑμιλία τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ, τὸ μαρτυροῦσαν ὁμως κυρίως τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν.

Τριάντα ἕνα ἀγροτόπαιδα ἐξηχθήσαν ἔτσι σὲ ἰσάριθμα σχεδὸν χωριὰ τῆς Φθιώτιδος καὶ τῶν γύρω περιοχῶν.

31 Ἑλληνόπουλα ἔχει μόνον κατηρτισμένα γεωργοτεχνικὰ, ἀλλὰ συγχρόνως ἀναγεννημένα πνευματικὰ, μετὰ καλιῶ, ζῆλο, μετὰ ὄρεξι νὰ δουλέψουν γιὰ τὸ χωριὸν καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ καλὸν.

31 χωριὰ θὰ γίνοντο σύντομα οἱ καλύτεροι ὁμηται τῆς δημιουργικῆς αὐτῆς ἐργασίας, ἡ ὅποια θὰ στήσῃ τὸ λάβαρον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πίστεως στὰ ρηγιαμένα μας ἀδάφη...

Μερικὲς σκέψεις πλημμύρισαν τὴν ὑπαρξίν μου ὅταν, μετὰ τὴν ὑπέροχον αὐτὴν τελετὴν, καθηφόριζα ἀπὸ τὸ λαμπρὸ αὐτὸ πνευματικὸν θερμοκλίμα. Πόσα παρόμοια θαύματα μποροῦν στὴν Πατρίδα μας νὰ πραγματοποιηθοῦν, ὅταν εδρεθοῦν ἀνθρώποι ὀλοκληρωμένοι, εὐκρινεῖς, ἀνθρώποι ποῦ νὰ γίνονται ὀλοκαύματα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἰθαικῶν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ! Κι' ἀκόμη πόση εὐτυχία, πόση χαρὰ, πόση δημιουργικὴ ἀνακαινισεὶς γιὰ τὴν ἀγαπημένην μας πατρίδα! πόση δόξα γιὰ τὴν Μητέρα τοῦ ἔθνους Ἐκκλησία, ἂν καὶ ἄλλα Μοναστήρια ἔκμαναν κἀτι παρόμοιο, κἀτι τὸ πνευματικώτερον καὶ κοινωνικώτερον, ποῦ θὰ τὰ ἀνεδείκνυε κέντρα μετὰ πραγματικὴ ἐκπολιτιστικὴ ἀποστολή!

Ἡ Μονὴ Ἀγάθωνος ἔδωκε τὸ σῦνθημα. Δὲν μένει παρὰ νὰ τὴν μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι...

Ἄς τὸ εὐχηθοῦμε μετὰ ὅλην μας τὴν καρδιά!

Με θερμὰς εὐχαριστίας

Π. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ἡ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΙΚΟΙ

Κύριε Διευθυντά,

Εἰς τεχνικὸν περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθῆναις, ἀναδημοσιεύεται ἄρθρον τοῦ κ. Philip Sporn, προέδρου τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐταιρίας Ἠλεκτρισμοῦ καὶ Ἀερίφωτος, μετὰ τίτλον «ἡ πε-

ρίδος τῆς μηχανῆς, ὁ Μηχανικός καὶ ὁ κόσμος τῆς αὐρίου».

Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ παρουσιάζεται κατ' ἀρχὰς ἡ μεγάλη μεταβολὴ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὴν Ἀμερικὴν μεταξὺ τοῦ 1925 καὶ 1949 καὶ ἐν συνεχείᾳ τονίζεται ἡ ἀκόλουθος ἀλήθεια: «... Ἀλλὰ ὅσον ἀξιοσημείωτα καὶ ἂν εἶναι αὐτὰ τὰ ἐπιτεύγματα, εἶναι βέβαιον ὅτι εἰς αὐτὰ δὲν βαδίζουν καλῶς εἰς ἡμᾶς, εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς ἔθνος, εἴτε παγκοσμίως... Εἰς τὸ ἔθνος δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐξ ὧν μᾶς ἱκανοποιῶν καὶ μᾶς ἐνδυναμώνουν, τὸ ὅποιον συγχρόνως νὰ μᾶς ἐμπνέῃ καὶ ἐλπίδα διὰ τὸ μέλλον...»

Ἐν συνεχείᾳ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνάγκην τῆς τεχνικῆς ἡγεσίας καὶ τὸν εὐρύτερον προορισμὸν τῶν μηχανικῶν. Τονίζει, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, τὴν εὐθύνην τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ καταλήγει μὲ τὸ νὰ υπογραμμίσῃ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀσχοληθῇ περισσότερο ὁ μηχανικός μὲ «τὰς κοινωνικὰς καὶ ἀνθρωπιστικὰς ἐπιστήμας».

«Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, γράφει, ὅτι σήμερον ἡ τεχνικὴ μᾶς ἐκπαίδευσις εἶναι ξηρῶς τεχνικὴ. Τὰ μαθήματα τῶν Τεχνικῶν Σχολείων πρέπει νὰ διευρυνθῶν. Πρέπει νὰ ἀφιερῶθῃ περισσότερο χρόνος εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ ἀνθρωπιστικὰς ἐπιστήμας. Αὐτὸ βέβαια σημαίνει ἐλάττωσιν τοῦ χρόνου διδασκαλίας τῶν εἰδικῶν τεχνικῶν ἀντικειμένων. Πλὴν ὁμως, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μία ἐκλογὴ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποκτίσεως εὐρύτερας ἀναπτύξεως τῆς κοινωνίας, παρούσης καὶ παρελθούσης, ἡ ἀπάντησις δὲν θὰ ἦτο δύσκολος...»

Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός ὅτι καθαρῶς τεχνικὰ περιοδικὰ ἤδη ἀρχίζουσιν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ θέματα γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ μεγάλοι καὶ διακεκριμένοι τεχνικοὶ νὰ καταβάλλουν προσπάθειαν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν. Οὕτως τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον ἀναγράφεται ὅτι «διὰ πρώτην φοράν ἓνα Πολυτεχνεῖον ὀργάνωσε πραγματικὰ σοβαρὸν πρόγραμμα εἰς τὰς θεωρητικὰς ἐπιστήμας. Ὁμιλῶ, σημειῶναι ὁ κ. Σπριν, περὶ τῆς νέας Σχολῆς ἀνθρωπιστικῶν καὶ κοινωνικῶν σπουδῶν εἰς τὸ Μ. Ι. Τ., ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα Πολυτεχνεῖα τοῦ κόσμου... Ἡ ἰδέα ἦτο νὰ βοηθῆσθαι τὸ Πολυτεχνεῖον νὰ εὐρύνῃ καὶ βαθύνῃ τὰς δράσεις εἰς αὐτὰ τὰ πεδία καὶ νὰ μορφώσῃ ἄνδρας εἰς ἡγετικὸς πολίτας, ὡς συγχρόνως καὶ εἰς ἀποδοτικὸς μηχανικοὺς, νὰ γίνουσιν δηλαδὴ μὲ ἄλλα λόγια μηχανικοὶ καὶ μὲ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν καὶ ὅχι μὲ τὴν στεγνὴν τσαυτήν».

Εἶναι ἀξιόλογον λοιπὸν τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς καθαρῶς τεχνικῆς σκοπιᾶς ἀκούεται ἡ ἀνάγκη τῆς «ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως». Καὶ ἐρχεται τὸ γεγονός αὐτὸ νὰ θέσῃ ἓνα ἐρώτημα εἰς τοὺς τεχνικοὺς, ποῦ ἔχουν γνωρίσει τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν.

Ἐχουν γίνεαι τοῦλάχιστον αὐτοὶ τὰ «ἐπηρεάζοντα μέλη ἐνὸς εὐρύτερου κύκλου τῆς κοινωνικῆς προόδου»;

Νομίζω ὅτι τὰ ἄρθρα τοῦ Π. Μελέτη «Κατηγορῶ τοὺς Χριστιανοὺς» (Ἀκτίνες 1947), θὰ πρέπει νὰ μελετηθῶν προσεκτικῶς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς τεχνικοὺς, διότι ἐν ἡ εὐθύνῃ τῶν τεχνικῶν γενικῶν, εἶναι μεγάλη, ὅπως γράφει ὁ ἄρθρογράφος, εἰς ἐκείνους τοὺς τεχνικοὺς ποὺ εἶχον εὐκαιρίας χριστιανικῆς διαφωτίσεως, αἱ εὐθύναι τῶν ἀδελφάντων σημαντικῶς.

Μετὰ πάσης τιμῆς

Γ. ΚΑΦΟΓΡΟΣ

Μηχανολόγος - Ἠλεκτρολόγος Ε. Μ. Π.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Ι. Δ. Δόμος. Ἐνταῦθα. Μολοντί τὸ σταλὲν ὡς ποιητικὴ δημιουργία δὲν ἀποτελεῖ κάτι τὸ ἄρτιον, περικλείει τὴν λυρικήν δόνησιν ποῦ προκαλεῖ τὸ γεγονός τῆς ἀλώσεως.—κ. Χρῆστ. Β. Τσάκ. Πάτρας. Τὸ ποιημὰ σας ὡς ἀπαρχὴ ἀποτελεῖ καλὴν ἐπίδοσιν μολοντί δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐπιτυχῆς.—κ. Πάν. Μαθ. Μεσσόγηνη. Δὲν ἀποτελεῖ κάτι τὸ συγχροτημένον τὸ ποιημὰ σας. Διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς ποιήματος χρειάζεται ἐπιτυχῆς ἐκλογὴ τῶν λέξεων καὶ κυρίως ἀρμονικὴ διάρθρωσις τῶν νοημάτων.—κ. Ε. Δ. Κ. Βόλου. Ἡ μουσικότης τοῦ ποιήματός σας πρέκει νὰ σὰς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γνησίαν ποιητικὴν δημιουργίαν. Διὰ τὴν ποιητικὴν σας ἐξέλξιζιν τὸ σταλὲν ἀποτελεῖ ἓνα καλὸ «σκαλοπάτι».—κ. Λάμπρ. Νικολ. Τὸ σταλὲν στερεταὶ δυνατῆς πνοῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἀξίας.—κ. Γ. Διαμαντ. Χάλας. Τὰ ποιήματά σας ὅπως καὶ τὰ προηγουμένα προδίδουσιν πηγάσιον ἐμπνευσιν καὶ συγκίνησιν, λυποῦμεθα ὅμως διότι ἐν τῷ συνόλω τῶν δὲν εἶναι ἐπιτυχῆ. Τὸ πρῶτον ἔχει ὁμοιοκαταληξίαν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἐπιτυχεῖς τὸ δὲ δεύτερον ἐμφανίζει φόρτον ἀντιποιητικῶν στοιχείων.—δ. Βιολετῆ. Κόωνστα. Ἐνταῦθα. Ἀπὸ τὰ σταλῆνα ξεχωρίζομεν τὸ «Οὐράνια Μελωδία» τὸ ὅποιον ὑπερβαίνει πᾶσαν προηγουμένην ἐπίδοσιν σας.—κ. Φ. Μαρτίνο. Ἐνταῦθα. Τὸ ποιημὰ σας μαζὺ μὲ τὴν μουσικότητα ἔχει κ' ἓνα ἰδιαιτέρον στοχαστικὸν τόνον. Μία διόρθωσις τῶν δύο τελευταίων στροφῶν θὰ τοῦ προσέδιδε δυνατὴν πνοὴν τὴν ὅποian περικλείει καὶ τὸ θέμα σας.—κ. Θ. Σ. Ἀγγελόπ. Ἐνταῦθα. Ἀπὸ τὰ σταλῆνα τὸ «Κάποιο χαμόγελο» παρουσιάζει ἰδιαιτέραν τρυφερότητα καὶ λυρικὸν τόνον. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον θὰ οὐσιοποιήσασιν εἰς ὀρισμαῖα σημεῖα καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ «Νεανικὸ τραγῶδι» διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ στοιχεῖον τῆς ἀπλότητος.—κ. Ν. Ἀναστασ. Λαμίας. Πολὺ καλά αἱ σκέψεις σας. Ἡ δὴ παράγραφος ὅμως ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ «Ἡ ἀρετὴ» ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ. Ἐπίσης τὸ «Γιὰ τοὺς Νέους» καθὼς καὶ τὸ «Ἡ ἀγάπη στῆ ζωὴ μας» ἀποτελοῦν ἀξιόλογον ἐπίδοσιν. Καλὸν εἶναι ὅμως νὰ ἀποφεύγετε τὰ ἐκτεταμένα ποιήματα καὶ νὰ περιφρουρήσετε τὴν ποιητικὴν σας διάθεσιν ἀπὸ τὴν τάσιν πρὸς στιχολοκίαν.—δ. Βασ. Παρίσ. Ἐνταῦθα. Προσέξατε τὴν φραστικὴν ἐπένδυσιν τῶν νοημάτων καὶ τὴν συνοχὴν μεταξὺ τῶν, ἡ ὅποια δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τῆς τρίτης καὶ τῆς τετάρτης στροφῆς καὶ τῶν προηγουμένων εἰς τὸ «Στὸ Γκρεμό». Ἀπὸ τὰ σταλῆνα καλύτερο τὸ «Σένα ἡ Πλάση εὐλογεῖ».

Περιοδικῶν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χρῆστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Φίλωνος 34α. — Ὑψούθνος: Δ. Γ. Σταμάτης, Φαεικία Φαεικίου 39α, Ἀθῆναι (1). — Ἐτησίαι συνδρομῆς ἑρχ. 25.000, ἐξωτερικῶν δολλ. 3.— Πρῶται τυπογραφεῖαι: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυγᾶλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἡμῆ, δὲν ἐπιστρέφονται.